

ЗАПРАВИЛИСЬ НА PROZORRO:

ЯК ЗАКУПОВУВАЛИ
БЕНЗИН ТА ДИЗЕЛЬ

A-92
A-95
A-98
ДП

27.00
28.00
35.00
27.00

АВТОРИ:

Артем Давиденко, Аріна Куц

КОМАНДА:

Артем Бабак, Ілля Бібов, Наталя Винярчук, Олександр Гаврилюк, Євген Гриценко, Артем Давиденко, Аріна Куц, Іван Лахтіонов, Анастасія Мазурок, Сергій Павлюк, Андрій Тимофеюк та Анастасія Ференц

ЛІТРЕДАКТОР

Мар'яна Добоні

ДИЗАЙН

Катерина Кисла

РЕЦЕНЗЕНТ:

Тарас Ткачук,
Фахівець з менеджменту та просування, DiXi Group

Звіт підготовлено командою програми інноваційних проектів Transparency International Україна в межах проекту USAID / UK aid "Прозорість та підзвітність у державному управлінні та послугах / TAPAS". Висловлені в ньому погляди можуть не відповідати позиції керівництва чи правління Transparency International Україна. Дані та джерела, використані у звіті, можуть змінюватися після його публікації

Поширення звіту з некомерційною метою заохочується

Ми перевіряли точність інформації у звіті. Вважаємо, що вона є коректною станом на лютий 2019 року. Проте Transparency International Україна не несе відповідальність за наслідки її використання з іншою метою або в іншому контексті

Виконання цього звіту стало можливим завдяки підтримці Фонду Євразія, що фінансується урядом США через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) та урядом Великої Британії через UK aid. Зміст цієї публікації є виключно відповідальністю Transparency International Україна і не обов'язково відображає погляди Агентства USAID, Уряду США, Уряду Великої Британії, або Фонду Євразія

Велика подяка всім, хто зробив внесок у написання цього звіту. Зокрема, Олександру Ананічу та громадській організації DiXiGroup

Джерелом інформації в дослідженні є дані закупівель бензину та дизеля в ProZorro. Для аналізу даних автори дослідження використовували професійний модуль аналітики BI. До вибірки потрапили закупівлі бензину та дизеля, оголошені в період з 1 січня до 31 грудня 2018 року

Transparency International Україна
вул. Січових Стрільців, 37-41, 5 поверх.
м. Київ, Україна, 04053
тел.: +38 044 360 52 42
веб-сайт: ti-ukraine.org
e-mail: office@ti-ukraine.org

ЗМІСТ

- 03** ВСТУП
- 04** БЕНЗИН
- 53** ДИЗЕЛЬНЕ ПАЛЬНЕ
- 90** ВИСНОВКИ

Постачання та споживання енергії в Україні 2017 рік,¹ тис. т н. е.²

¹ Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Паливно-енергетичні ресурси України»: bit.ly/2t0H35f (доступ – лютий 2019)

² Тонна нафтового еквівалента – стандартизована одиниця виміру енергії, отриманої з різних видів джерел

³ Дорівнює виробництву первинної енергії, плюс з інших джерел, плюс імпорт, мінус експорт, мінус міжнародна морська й авіаційна бункерівка, плюс зменшення або мінус збільшення запасів. Джерело: Державна служба статистики України. Методологічні положення із формування енергетичного балансу: bit.ly/2MMr3ge (доступ – лютий 2019)

⁴ Постачання енергетичних продуктів споживачам для процесів, які не є процесами їх перетворення або трансформації, окрім витрат палива, врахованих енергетичним сектором і використаних для неенергетичних цілей. При цьому енергетичні продукти вважаються спожитими, а не перетвореними в інші види енергії. Джерело: Державна служба статистики України. Методологічні положення із формування енергетичного балансу: bit.ly/2MMr3ge (доступ – лютий 2019)

ВСТУП

Пальне є основою функціонування транспортної галузі, послугами якої користуються багато замовників у ProZorro. Тому не дивно, що на бензин і дизель у публічних закупівлях щорічно витрачають значні суми коштів.

Оскільки фінансові ресурси завжди обмежені, важливо ефективно розпоряджатися вже наявними коштами, щоб закупити якнайбільше якісного товару за меншу вартість.

Команда програми інноваційних проектів Transparency International Україна дослідила, яким чином відбувалися закупівлі бензину та дизеля в ProZorro в 2018 році, скільки на них витратили коштів, а також з'ясувала, чи існують у цій сфері проблеми.

Об'єктом дослідження були обрані бензин та дизель з огляду на значні видатки на їх закупівлі та значимість як для автомобільного транспорту, так і функціонування держави загалом.

Підготовка цього звіту стала можливою також завдяки співпраці з громадською організацією DiXi Group.

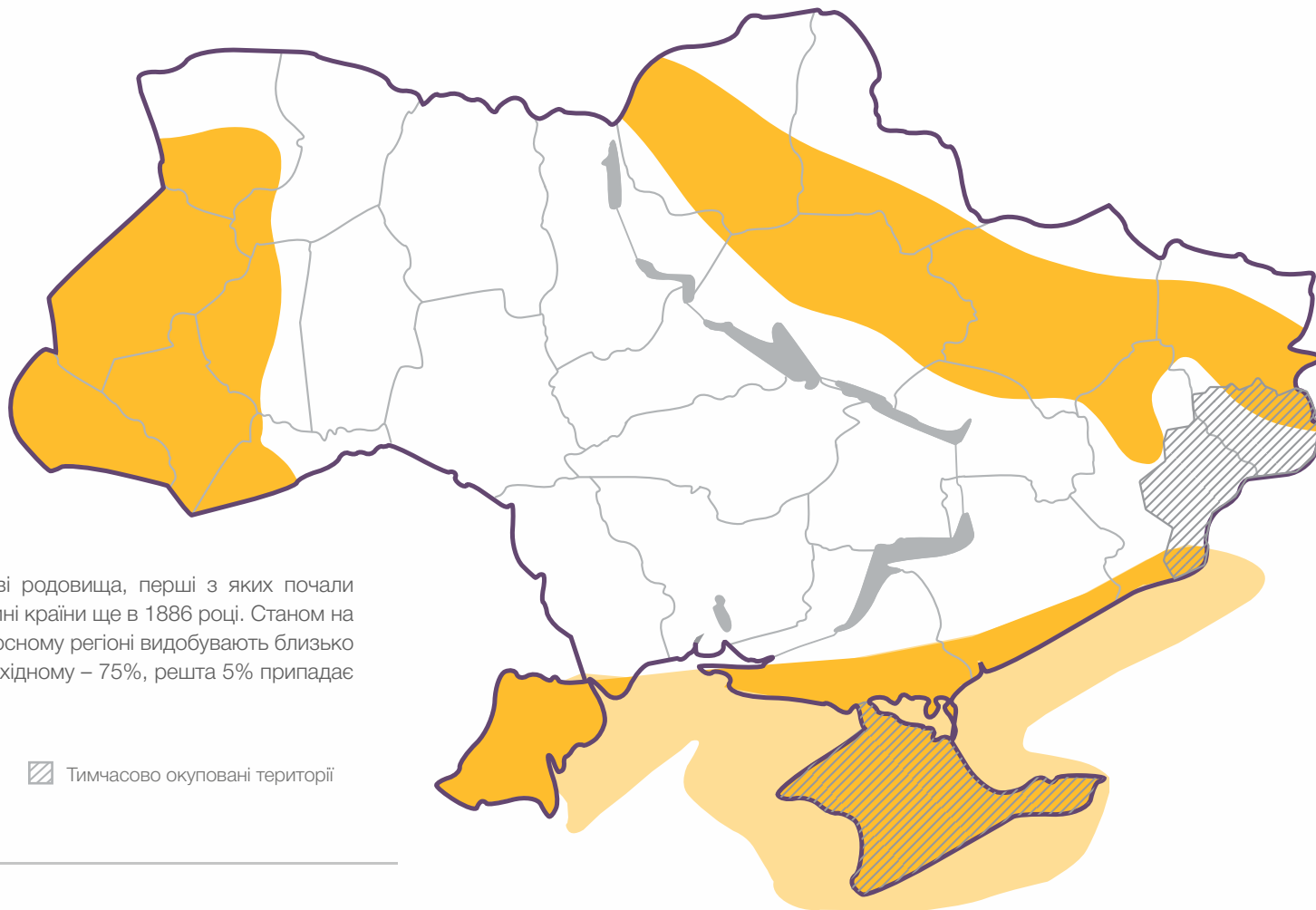
БЕНЗИН

Життєвий цикл бензину починається з сирової нафти, яка є основою для його виробництва. Видобуту нафту доставляють на спеціальні нафтопереробні заводи, де вона певний час залишається у великих контейнерах, після чого проходить декілька переробок. У результаті цього процесу вдається отримати низку нафтопродуктів: дизельне пальне, мастила, парафін тощо. І звісно ж – бензин. У результаті з одного бареля сирової нафти (≈ 159 л) утворюється близько 73 л бензину ($\approx 45\%$ одного бареля).⁵

⁵ How many gallons of gasoline and diesel fuel are made from one barrel of oil? U.S. Energy Information Administration (EIA), 29 червня 2018 року: bit.ly/2Rys0cN (доступ – лютий 2019)

Нафтогазові області України⁶

Україна має власні нафтові родовища, перші з яких почали розробляти в західній частині країни ще в 1886 році. Станом на сьогодні в Західному газonosному регіоні видобувають близько 20% української нафти, у Східному – 75%, решта 5% припадає на Південний регіон.⁷

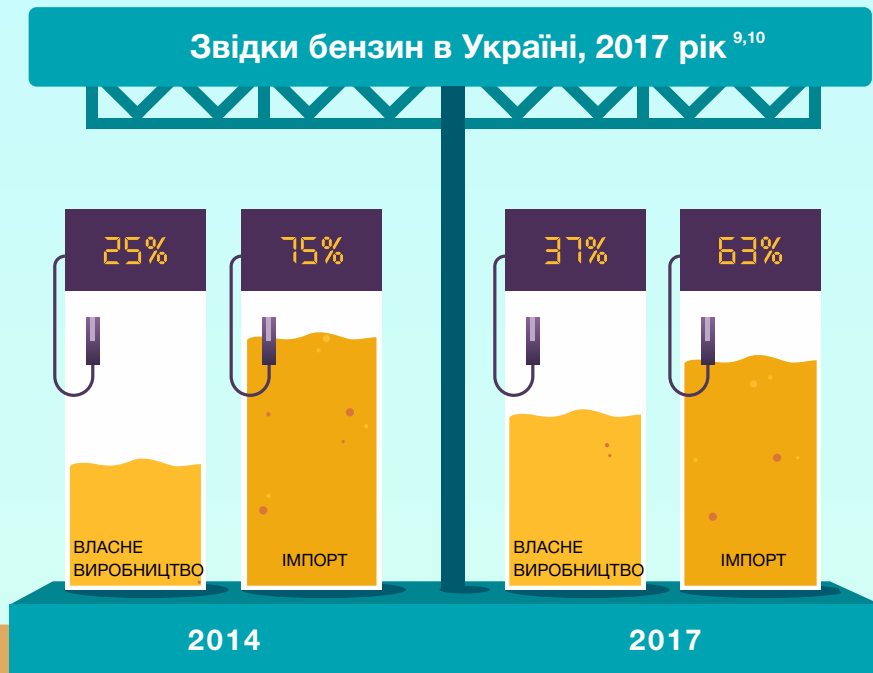
■ Нафтогазові області ▨ Тимчасово окуповані території

⁶ Довідник «Енергетика України 2018». Довідник підготувало контент-маркетингове агентство Top Lead за підтримки Американської торговельної палати в Україні та партнерів: юридичної фірми AEQUO Law Firm, аудиторської компанії Baker Tilly, компанії ДТЕК Генеральний інформаційний партнер – Business Views. Інформаційні партнери: «Консалтингова група А-95», інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна», інформаційно-аналітичне видання «Енергореформа» bit.ly/2SuXuC9 (доступ – лютий 2019)

⁷ Видобуток нафти та конденсату. Онлайн-карта енергетичного сектору України: bit.ly/2MMXjzV (доступ – лютий 2019)

Як і інші країни, Україна має власні потужності з виробництва бензину. І хоча більшість нафтопродуктів держава змушена імпортувати, з 2013 року вдалося наростити обсяги власного виробництва пального на 15% – з 25% у 2013 році до 40% у 2017 році.⁸

⁸ Там само

⁹ Державна служба статистики України. Енергетичний баланс України (продуктовий) за 2013 та 2017 рр.: bit.ly/2SQHyCB (доступ – лютий 2019)

¹⁰ Довідник «Енергетика України 2018». Довідник підготувало контент-маркетингове агентство Top Lead за підтримки Американської торговельної палати в Україні та партнерів: юридичної фірми AEQUO Law Firm, аудиторської компанії Baker Tilly, компанії ДТЕК Генеральний інформаційний партнер – Business Views. Інформаційні партнери: «Консалтингова група А-95», інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна», інформаційно-аналітичне видання «Енергореформа»: bit.ly/2SuXuC9 (доступ – лютий 2019)

КЛАСИФІКАЦІЯ БЕНЗИНУ

Бензин використовується переважно як паливе для двигунів внутрішнього згоряння. За призначенням його поділяють на авіаційний (позначають літерою Б) та автомобільний (позначають літерою А).

Розрізняють бензин різних марок, найпоширенішими серед яких є А-80, А-92, А-95 та А-98¹¹. Вони відрізняються октановим числом, або, іншими словами, – стійкістю пального до детонації. Октанове число зазначається в назві марки бензину відповідною цифрою – 80, 92, 95, 98 тощо. Що більше октанове число, то менша вірогідність, що бензин буде передчасно детонувати в камері згоряння, пошкоджуючи тим самим двигун.

Залежно від шкоди довкіллю бензин поділяють на екологічні класи:

У результаті позначення бензину може виглядати так:¹⁶

¹¹ ДСТУ 7687:2015 Бензини автомобільні Євро. Технічні умови затверджені Наказом «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, національних стандартів України, снування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні» від 28 травня 2015 року №45

¹² Постанова НМУ «Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових танкетельних палив» від 01.08.2013 року №927: bit.ly/2UBogcz (доступ – лютий 2019)

¹³ Європа відмовляється від застарілого й шкідливого дизеля. Чи опиняться ці машини в Україні? Так! texty.org.ua, 9 січня 2019 року: bit.ly/2RVTGbl (доступ – лютий 2019)

¹⁴ В Україні заборонили топливо Євро-4. delo.ua, 10 січня 2018 року: bit.ly/2N2mmim (доступ – лютий 2019)

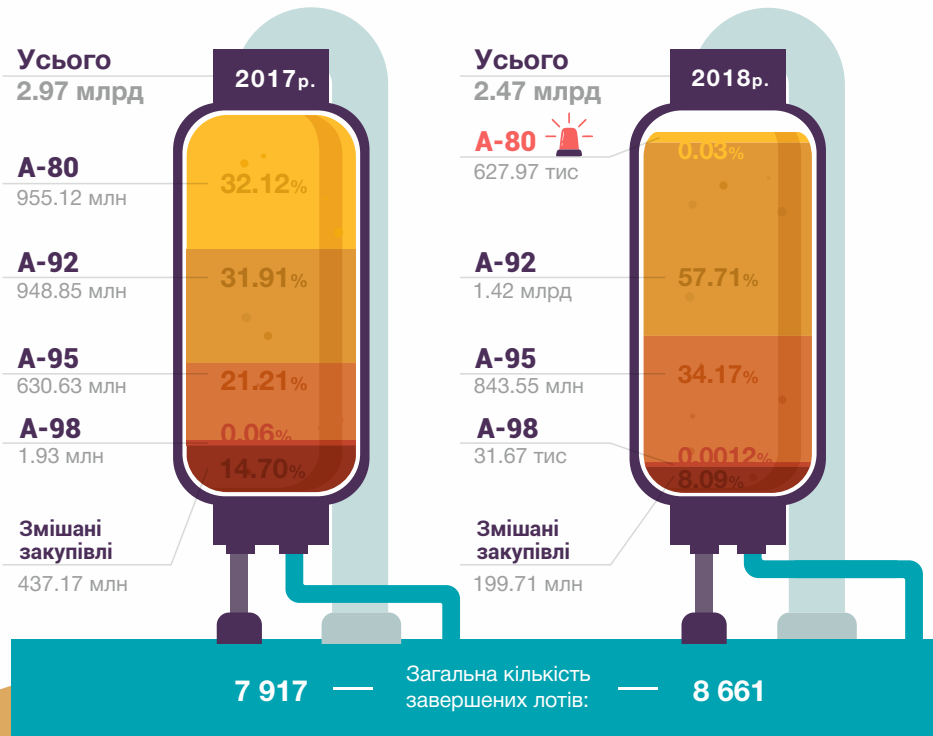
^{15,16} ДСТУ 7687:2015 Бензини автомобільні Євро. Технічні умови затверджені Наказом «Про прийняття нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, національних стандартів України, снування нормативних документів України та міждержавних стандартів в Україні» від 28.05.2015 року №45

ЗАКУПІВЛІ БЕНЗИНУ В PROZORRO

Видатки на закупівлі бензину в ProZorro

2017 та 2018 рр.¹⁷, грн

Найбільше коштів у 2018 році було витрачено на закупівлю марок А-92 та А-95 – ~92% від усієї суми на бензин.

При порівнянні обсягів закупівель бензину різних марок необхідно звернути увагу, що з 2018 року в Україні дозволено закуповувати лише бензин екологічного стандарту Євро5.¹⁸ Марки бензину цього стандарту дорожчі, що могло вплинути на суттєву різницю в сумарних видатках.

У 2017 році, коли обіг пального екологічного класу Євро4 ще не був заборонений, закупівлі марки **A-80** становили третину від загальної суми витрат на бензин. Починаючи з 1 січня 2018 року, закупівлі марки А-80, яка не виробляється за екологічним стандартом Євро5, повинні були припинитися.

Попри наявну заборону на ринку нафтопродуктів, усе одно траплялися випадки збуту бензину А-80 стандарту Євро4. Наприклад, мережа одеських АЗС «Катрал» продовжила продавати А-80 Євро4¹⁹, а ТОВ «Торум» улітку 2018 року намагалося продати А-80 Євро4 Міністерству оборони України, що відображено в системі ProZorro²⁰. Після відповідної скарги до тендерного комітету цей тендер було скасовано, а нові закупівлі **A-80** не оголошували.

За 2018 рік у ProZorro є інформація про 13 укладених договорів про закупівлю бензину **A-80**. Вони відбулися лише в окремих регіонах – у Донецькій, Одеській, Полтавській, Сумській та Харківській областях. У всіх відповідних договорах предметом закупівлі був бензин А-80²¹, попри наявну заборону на обіг бензину і дизпалива екологічного стандарту Євро4.

¹⁷ Бензин досліджувався переважно в розрізі марок, а не за екологічним класом чи вмістом біоетанолу. Це зумовлено тим, що не у всіх тендерах вказано інформацію про екологічний клас пального, яке закуповували. Ще рідше замовники вказували необхідний вміст біоетанолу

¹⁸ Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив» від 01.08.2013 року №927 bit.ly/2UBoczc (доступ – лютий 2019)

¹⁹ «Катрал» продає заборонений в Україні бензин стандарту Євро-4. епкогг, 22 жовтня 2018 року: bit.ly/2UR0iJv (доступ – лютий 2019)

²⁰ Закупівля бензину А-80-Д3 UA-2018-06-15-002244-а: bit.ly/2tQbCh (доступ – лютий 2019)

²¹ Бензин А-80, або паливо моторне альтернативної марки А-80 для інжекторних та карбюраторних двигунів

Замовники та постачальники, які підписали договори про постачання забороненого в обігу бензину А-80 2018 рік

СУМА, грн

Замовник

Постачальник

207 000

ДП «Зміївське лісове гос-тво»

ФОП «Каракаптан Д. В.»

ДНЗ «Одеське вище професійне училище автотранспорту»

196 896

ТОВ «Оіл Юг»

159 600

ДП «Конотопське лісове гос-тво»

ТОВ «Сигмус»

627
тис грн

на купівлю забороненого бензину

17 972

ДУ «Полтавська установа виконання покарань (№23)»

ТОВ «Еліпс»

12 984

КП ЖКС «Фонтанський»

ТОВ «Оіл Юг»

12 870

12 держ. пожежно-рятувальна частина УДСНСУ у Сумській обл.

ТОВ «Сигмус»

10 200

Північне Відділ. ДП МВС України «Донбас-Інформ-Ресурси»

ПМВВП «Протех»

7 949

Донбаська держмаш академія

ПМВВП «Протех»

2 500

Арцизька РДА Одеської обл.

ТОВ «Октан»

У 2018 році шість постачальників підписали договори з дев'ятьма замовниками про продаж бензину А-80 на суму 627 тис. грн. 11 з 13 відповідних договорів у ProZorro були укладені через неконкурентні процедури.

Кількість укладених договорів на купівлю бензину залежно від суми договору 2018 рік

Майже 94% договорів про купівлю всіх марок бензину були укладені в межах допорогових закупівель (на суму менше 200 тис. грн). Таким чином, через менші обсяги закупленого бензину ціна за 1 л могла бути менш вигідною, ніж при закупівлі більших обсягів.

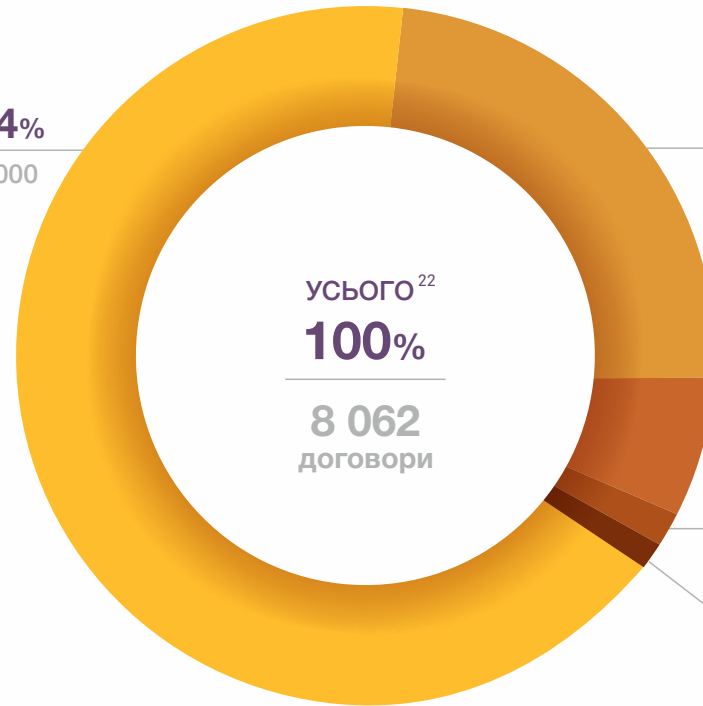
68.64%
0 – 50 000
грн

24.84%
>50 000 –
200 000 грн

4.75%
>200 000 –
1 000 000 грн

1.59%
>1 млн –
10 млн грн

0.17%
понад
10 млн грн

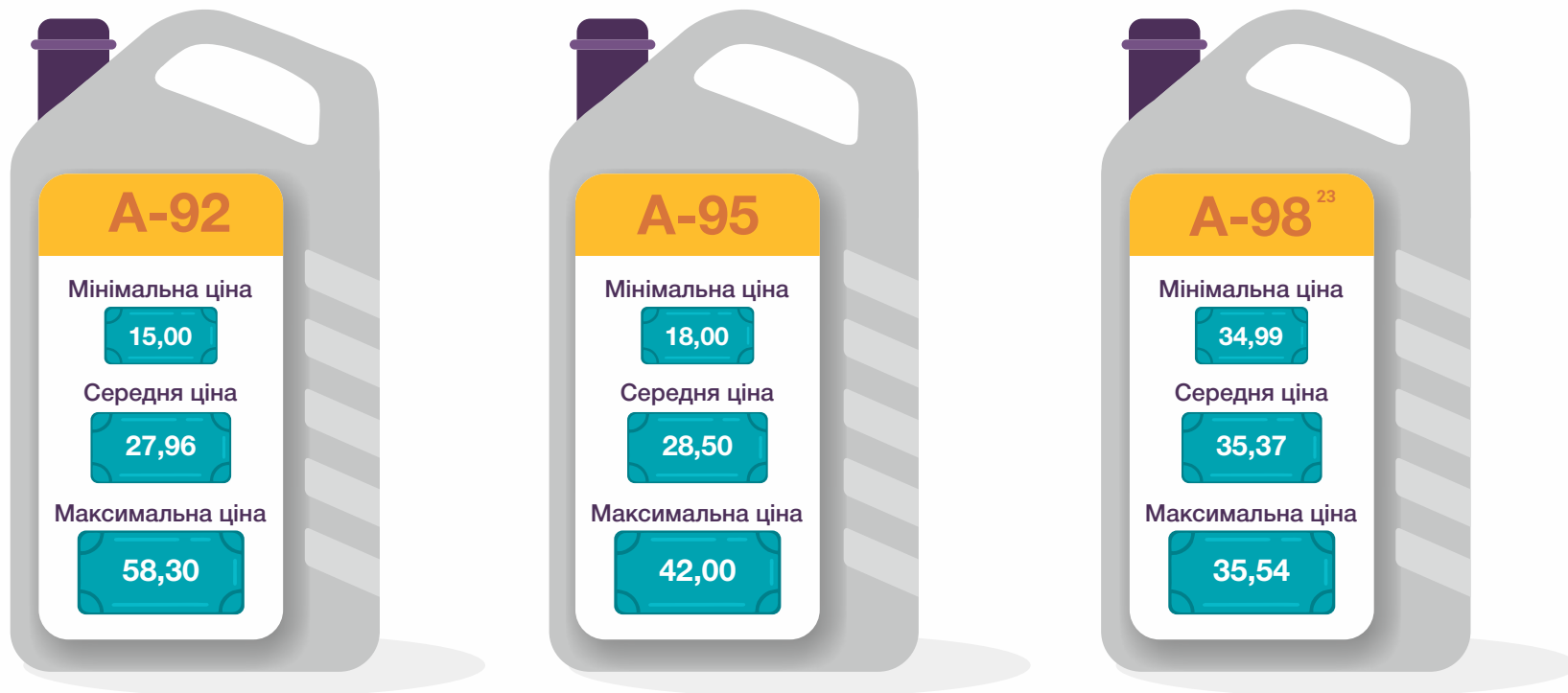

²² Загальна кількість договорів про купівлю бензину із визначеною одиницею виміру «літр»

Ціни в прозорго на найбільш поширені види бензину

2018 рік, грн/л

Найдешевше бензин **A-92** купило Комунальне житлове ремонтно-експлуатаційне підприємство – 1, підписавши договір з ТОВ «Лівайн Торг». Усього було закуплено 20 т пального за ціною 15,00 грн/л.²⁴ Проте впродовж року до цього договору було підписано низку додаткових угод, внаслідок яких

станом на січень 2019 року ціна зросла до 29,00 грн/л. У найдорожчих закупівлях бензину марки A-92 1 л обійшовся в 58,30 грн,²⁵ проте такі випадки були здебільшого виключенням.

²³ «Чистих» лотів на закупівлю бензину A-98, де закупували тільки цю марку, було лише два

²⁴ Закупівля бензину A-92 UA-2018-01-29-002018-с: bit.ly/2UXZlff (доступ – лютий 2019)

²⁵ Закупівля бензину A-92 Боянською сільською радою UA-2018-07-03-002923-а: bit.ly/2D4G9tZ (доступ – лютий 2019).

Найдешевше бензин А-95 закупив Департамент агропромислового розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації. Усього було закуплено 110 л за ціною 18 грн/л.²⁶ Інформація про укладені додаткові угоди, які могли змінити вартість договору, відсутня. За найдорожчою ціною – 42,00 грн/л – бензин А-95 закупив Дніпровський професійний залізничний ліцей.²⁷

Бензин А-98 закупили лише в межах двох лотів: 300 л пального – Терцентр соціобслуговування ХРДА за ціною 34,99 грн/л²⁸ та 500 л – Державне підприємство «Український державний центр радіочастот» за ціною 35,54 грн/л.²⁹

²⁶ Закупівля бензину А-95 UA-2018-03-21-000521-b bit.ly/2Sh0PrB (доступ – лютий 2019)

²⁷ Закупівля бензину А-95 UA-2018-08-08-001598-a bit.ly/2DHKcfl (доступ – лютий 2019)

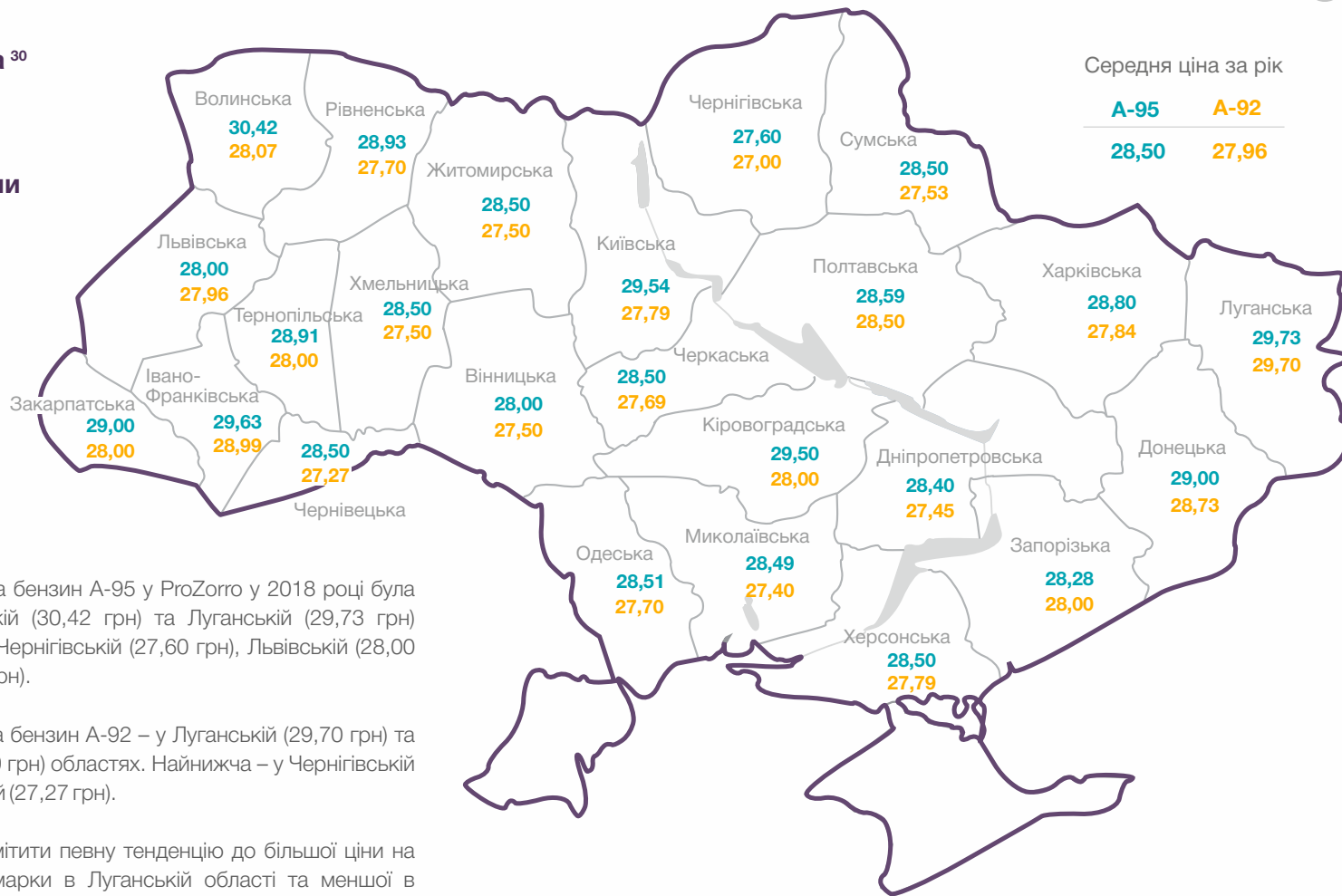
²⁸ Закупівля бензину А-98 UA-2018-09-27-000589-c bit.ly/2GHDxoi (доступ – лютий 2019)

²⁹ Закупівля бензину А-98 UA-2018-03-23-001418-b bit.ly/2S0Azxr (доступ – лютий 2019)

**Середньоринкова³⁰
ціна на бензин
А-92 та А-95
в областях України
за регіоном
організаторів
2018 рік (медіана),
грн/л**

Найвища середня ціна на бензин А-95 у ProZorro у 2018 році була зафіксована у Волинській (30,42 грн) та Луганській (29,73 грн) областях. Найнижча – у Чернігівській (27,60 грн), Львівській (28,00 грн) та Вінницькій (28,00 грн).

Найвища середня ціна на бензин А-92 – у Луганській (29,70 грн) та Івано-Франківській (28,99 грн) областях. Найнижча – у Чернігівській (27,00 грн) та Чернівецькій (27,27 грн).

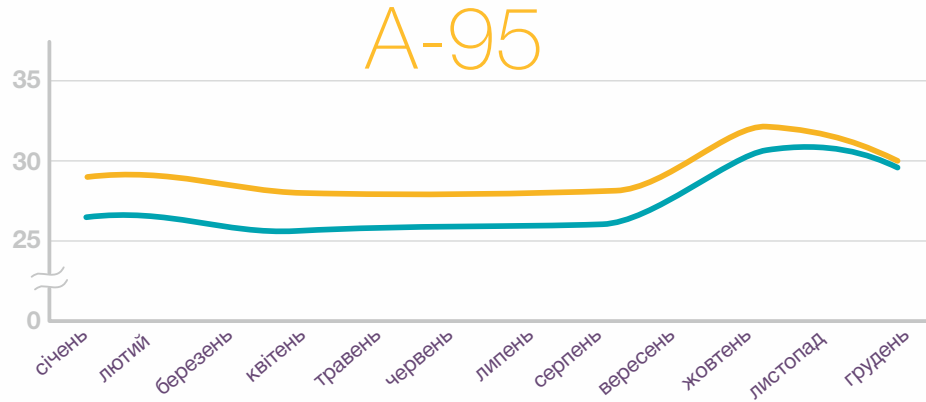
Таким чином, можна помітити певну тенденцію до більшої ціни на бензин незалежно від марки в Луганській області та меншої в Чернігівській.

³⁰ Під середнім значенням у тексті дослідження розуміється медіана

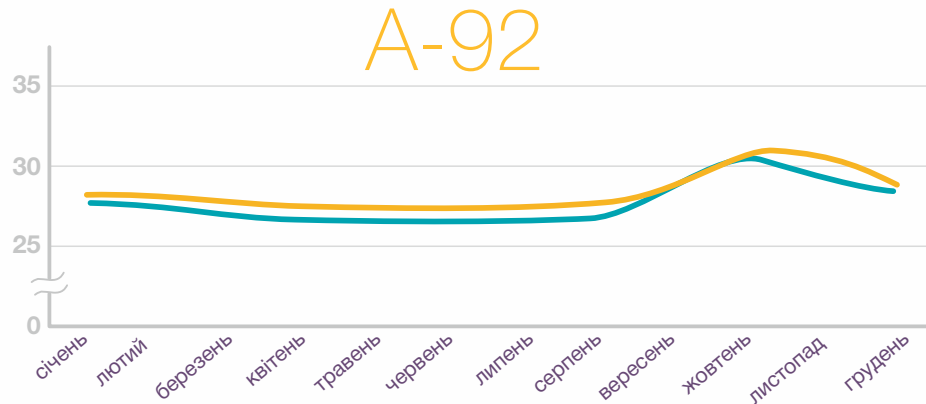

Середня ціна для конкурентних та неконкурентних закупівель бензину упродовж року

2018 рік (медіана), грн/л

Застосування конкурентних закупівель дозволило зекономити на 1 л бензину марки А-95 від 0,50 до 3,00 грн залежно від місяця. Значно більшою різниця в ціні була в перших трьох кварталах року, тоді як під кінець року ціни в межах конкурентних закупівель майже зрівнялися з неконкурентними.

Різниця в ціні між конкурентними та неконкурентними закупівлями А-92 виявилася значно меншою – від 0,07 до 1,15 грн за 1 л протягом року. У вересні 2018 року середня ціна в конкурентних закупівлях виявилася на 0,4 грн дорожчою за середню ціну в неконкурентних закупівлях.

конкурентні

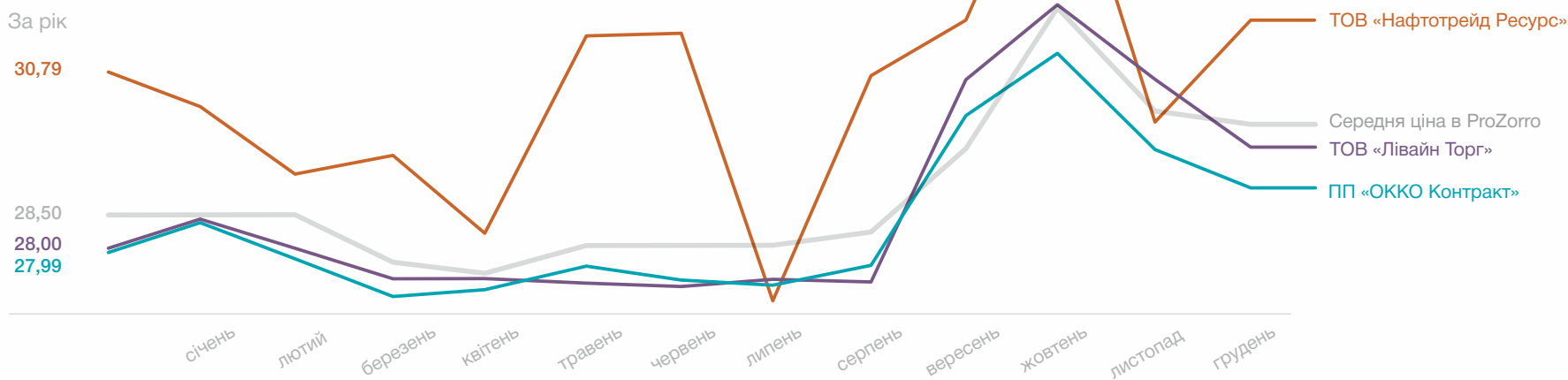
неконкурентні

ЦІНИ НА БЕНЗИН А-95 У ТОП-ПОСТАЧАЛЬНИКІВ³¹

Ціни на бензин марки А-95: порівняння середньої ціни в ProZorro та в трьох основних постачальників

2018 рік (медіана), грн/л

Найвищими ціни на марку А-95 були в жовтні та листопаді.

Два найбільші постачальники бензину А-95 – ПП «ОККО Контракт» та ТОВ «Лівайн Торг» – у більшості місяців продавали бензин за цінами, нижчими за середні в ProZorro.

Натомість третій постачальник, ТОВ «Нафтотрейд Ресурс», зазвичай продавав бензин за вищими цінами: на 2,29 грн/л дорожче за середню ціну в ProZorro та на близько 2,80 грн/л дорожче за середню ціну ПП «ОККО Контракт» та ТОВ «Лівайн Торг».

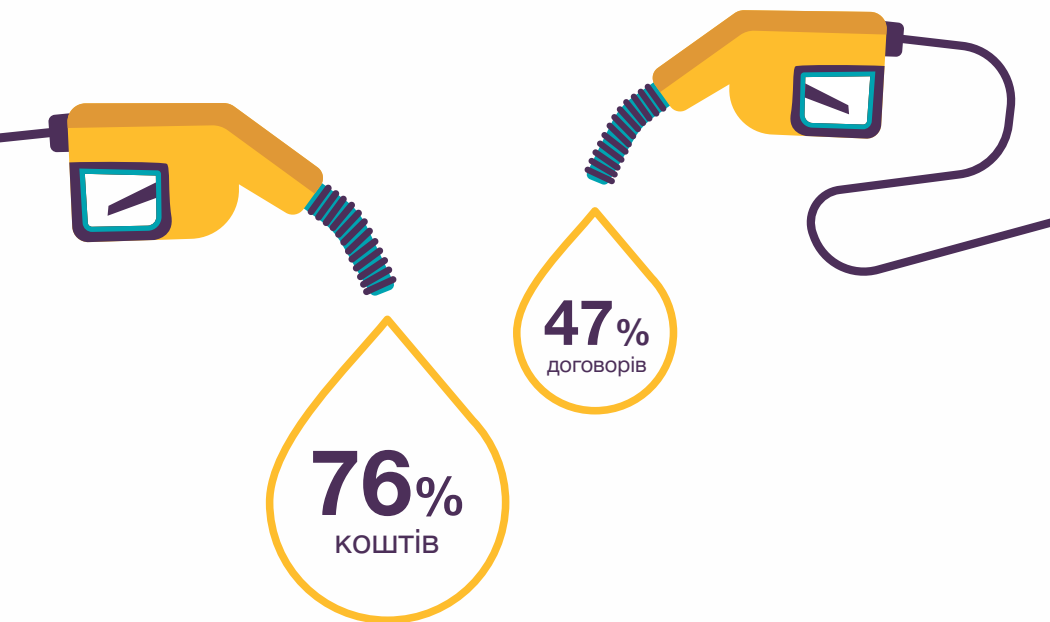
³¹ Під топ-постачальниками в цьому звіті маються на увазі ті постачальники, які у відсотковому відношенні підписали найбільше договорів за сумою за відповідний період.

Оскільки на ринку кожного із досліджуваних товарів різна кількість топ-постачальників, до їх числа залежно від випадку зараховувалися ті, хто разом підписали 50% і більше всіх договорів за сумою

**ПП «ОККО Контракт»,
ТОВ «Нафтотрейд Ресурс»
та ТОВ «Лівайн Торг»**

ПП «ОККО Контракт», ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» та ТОВ «Лівайн Торг» отримали 76% усіх витрачених на бензин у 2018 році коштів. Вони підписали 47% усіх договорів.

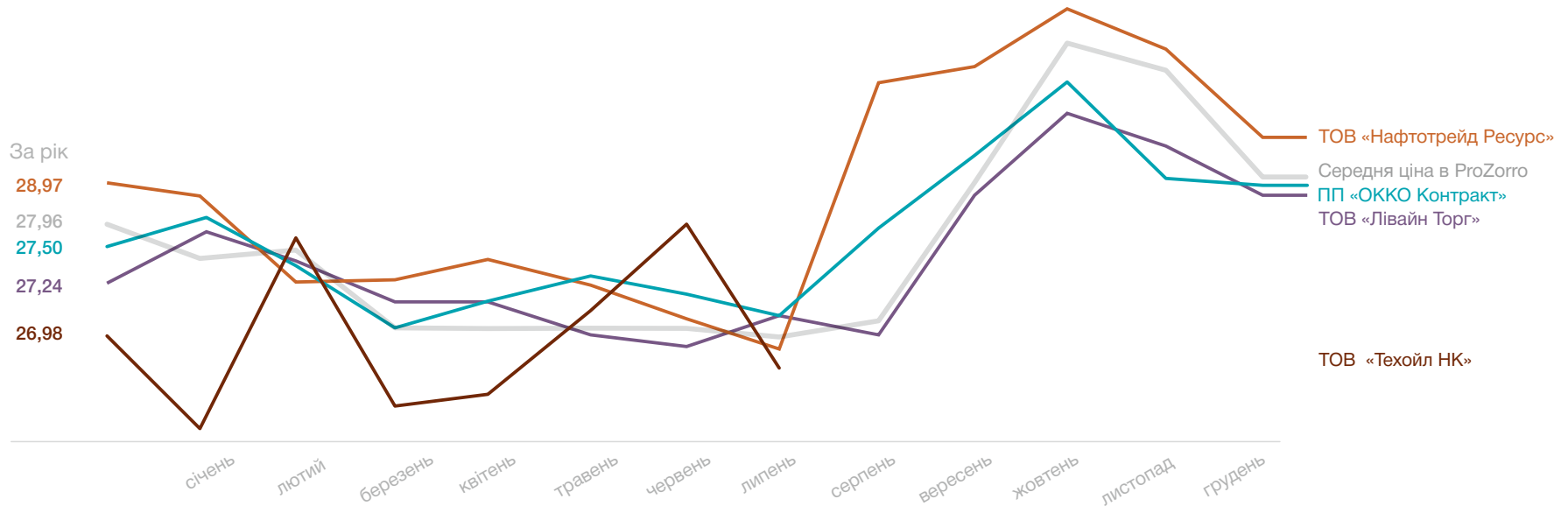

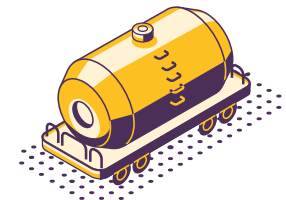
ЦІНИ НА БЕНЗИН А-92 У ТОП-ПОСТАЧАЛЬНИКІВ

Ціни на бензин марки А-92: середня в ProZorro та в чотирьох основних постачальників

2018 рік (медіана), грн/л

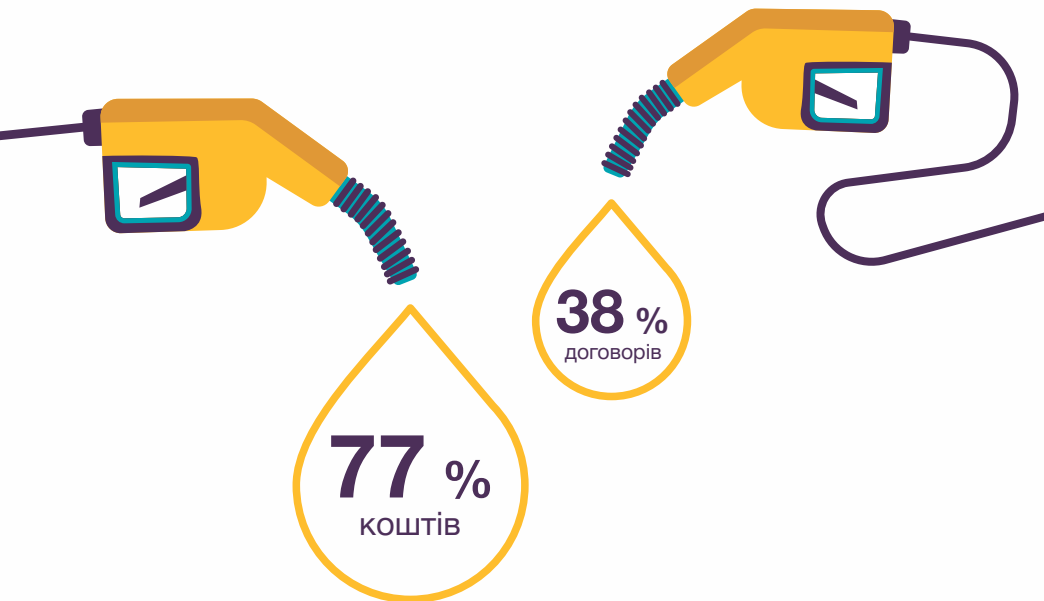
Так само, як і у випадку з А-95, найвищими ціни на А-92 були в жовтні та листопаді. Найвищі ціни серед топ-постачальників у більшості місяців пропонував TOB «Нафтотрейд Ресурс».

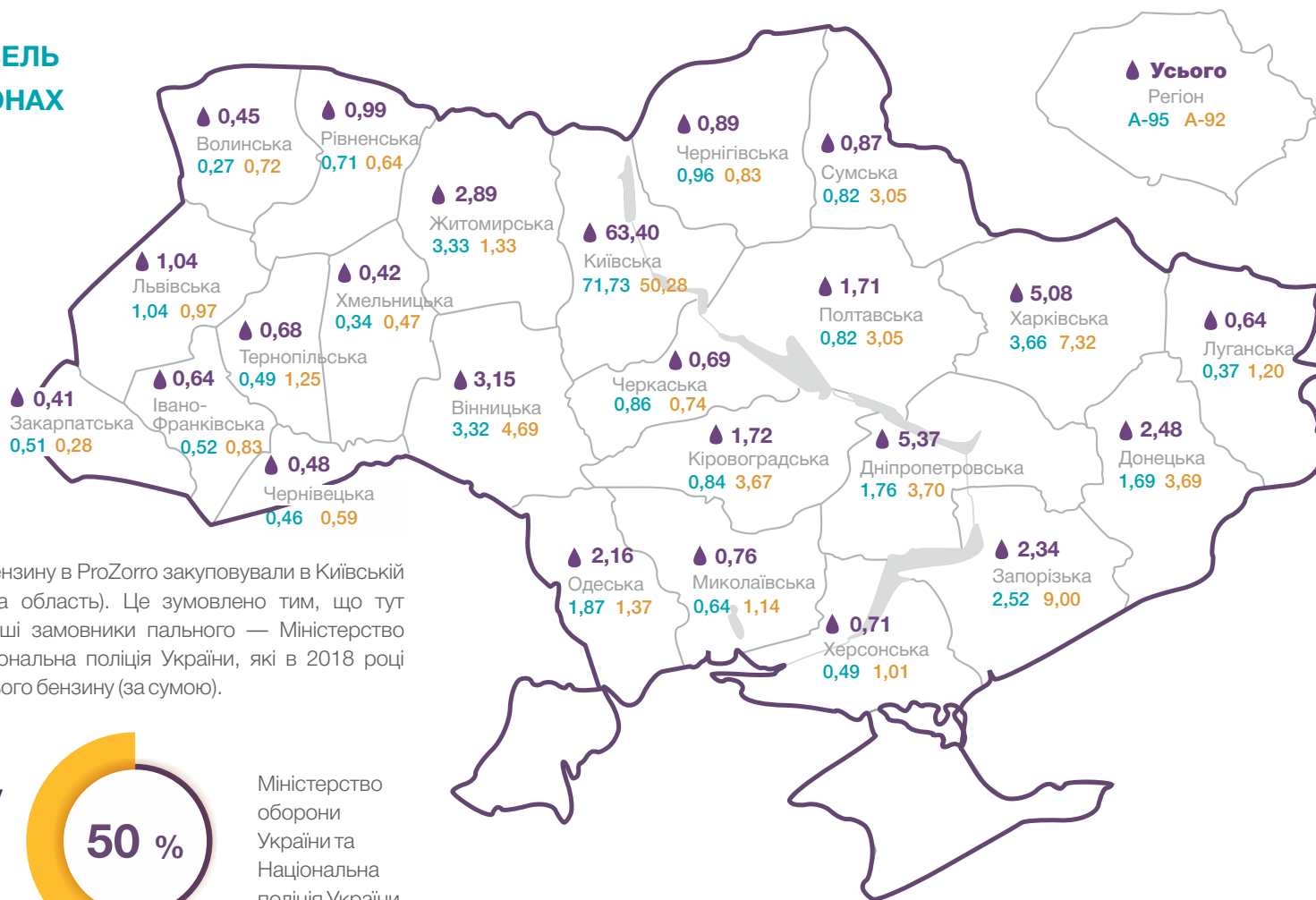
**ПП «ОККО Контракт», ТОВ «Нафтотрейд Ресурс»,
ТОВ «Лівайн Торг», ТОВ «Техойл НК»,
АТ «Укргазвидобування»
та ТОВ «Наdejда Ритейл 2017»**

Топ-3 постачальників бензину А-95 продали в ProZorro і левову частку марки А-92. Разом з трьома іншими підприємствами – ТОВ «Техойл НК», АТ «Укргазвидобування» та ТОВ «Наdejда Ритейл 2017» – вони отримали 77% усіх витрачених на бензин у 2018 році коштів. Згадані шість підприємств підписали 38% усіх договорів.

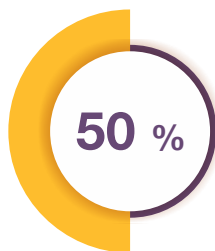
ОБСЯГИ ЗАКУПІВЕЛЬ БЕНЗИНУ В РЕГІОНАХ

**Закупівлі бензину
в регіонах України
2018 рік,
% за сумою**

Приблизно 63% всього бензину в ProZorro закупували в Київській області (Київ та Київська область). Це зумовлено тим, що тут розташовані два найбільші замовники пального — Міністерство оборони України та Національна поліція України, які в 2018 році загалом закупили 50% усього бензину (за сумою).

**Закупівлі бензину
в ProZorro
2018 рік**

Міністерство
оборони
України та
Національна
поліція України

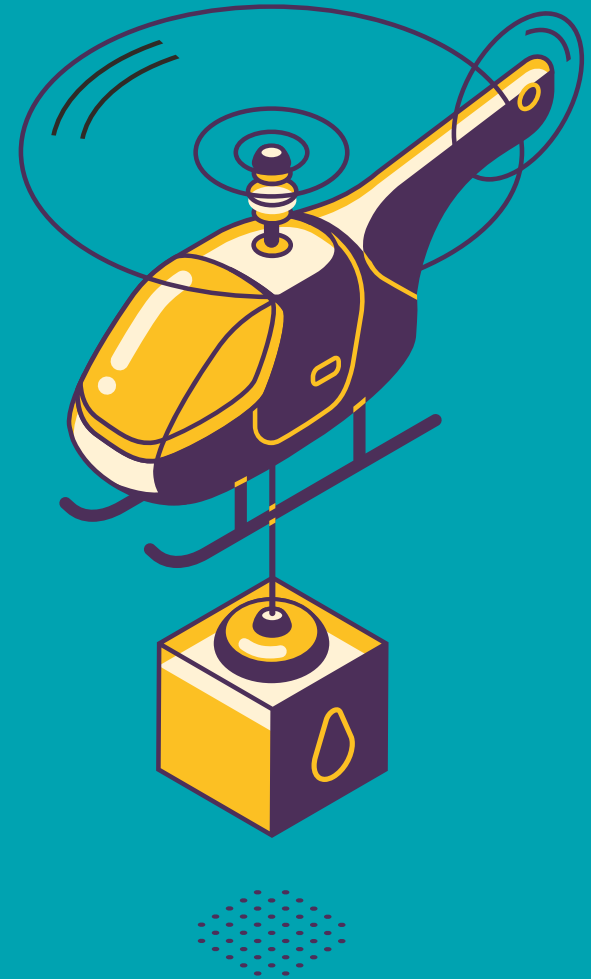

На другому місці за обсягами Дніпропетровська і Харківська області.
Основні замовники в Дніпропетровській області:

- Комунальне підприємство «Автопідприємство санітарного транспорту»
- Регіональна філія «Придніпровська залізниця»
- АТ «Об'єднана Гірничо-хімічна Компанія»

Основні замовники в Харківській області:

- Регіональна філія «Південна залізниця»
- КП «Шляхрембуд»
- КП «Харківські теплові мережі»
- Харківський національний університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба

ЗАМОВНИКИ БЕНЗИНУ

2017

2018

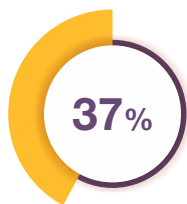
Кількість замовників

3 653

Кількість замовників

3 728

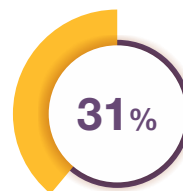
Міністерство
оборони
України

Національна
поліція
Україн

АТ «Житомир-
обленерго»

Національна
поліція
України

Міністерство
оборони
України

Управління забезпечення
Оперативно-рятувальної
служби цивільного
захисту ДСНС

Міністерство оборони України та Національна поліція України – найбільші покупці бензину всіх марок у ProZorro.

**Закупівлі бензину
Міністерством оборони України**

2017

2018

14

К-сть
завершених
лотів

7

1,09
млрд

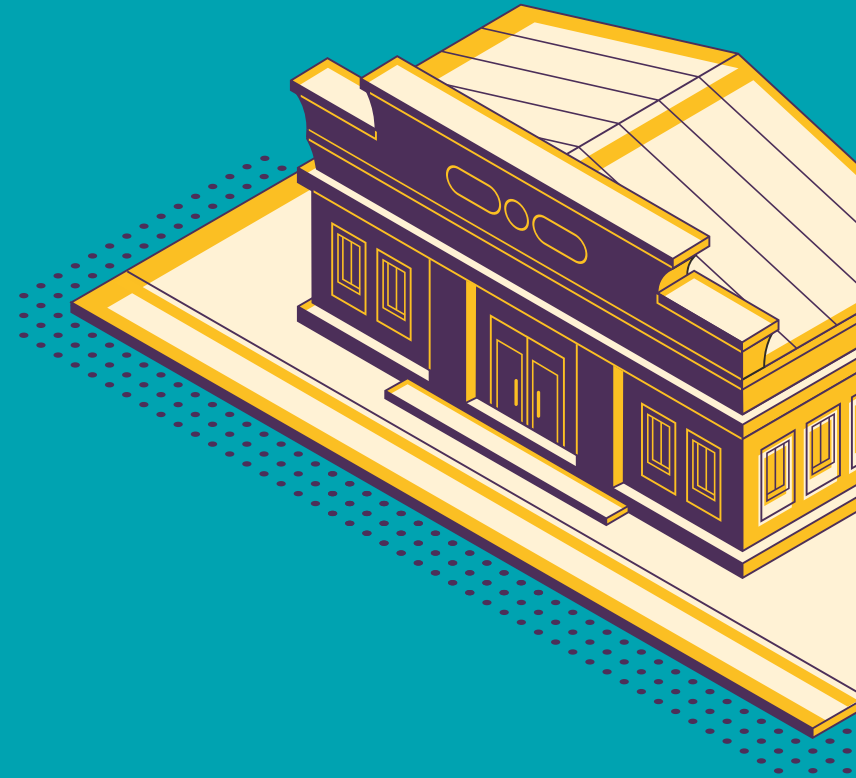
Сума лотів,
грн

484,07
млн

40 050

Обсяг
закупівель,
т

13 370

Закупівлі окремих марок бензину Міністерством оборони України

2017 та 2018 рр.

2017

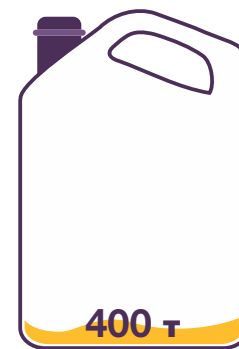
A-80³²

A-92-Євро4-E5
або еквівалент

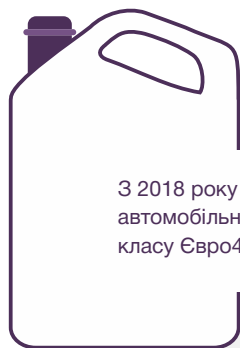

A-92-Євро4-E5

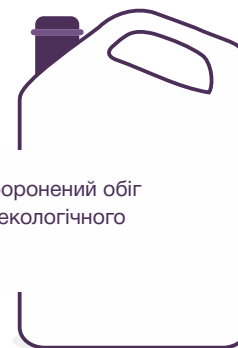

A-95-Євро4-E5

2018

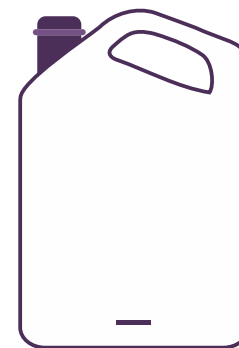
A-80

A-92-Євро4-E5

A-92-Євро4-E5

A-95-Євро4-E5

³² Предметом закупівлі був А-80-Євро4-E5 або еквівалент

³³ Постанова КМУ «Про затвердження Технічного регламенту щодо вимог до автомобільних бензинів, дизельного, суднових та котельних палив» від 01.08.2013 року №927: bit.ly/2UBogcz (доступ – лютий 2019)

Закупівлі бензину Національною поліцією України

2017

2018

9

К-сть
завершених
лотів

6

594,08
млн

Сума лотів,
грн

1,18
млрд

23,97
млн

Обсяг
закупівель,
л

35,79
млн

Закупівлі окремих марок бензину Національною поліцією України

2017 та 2018 рр.

2017

A-80

A-92

A-95

2018

A-80

A-92

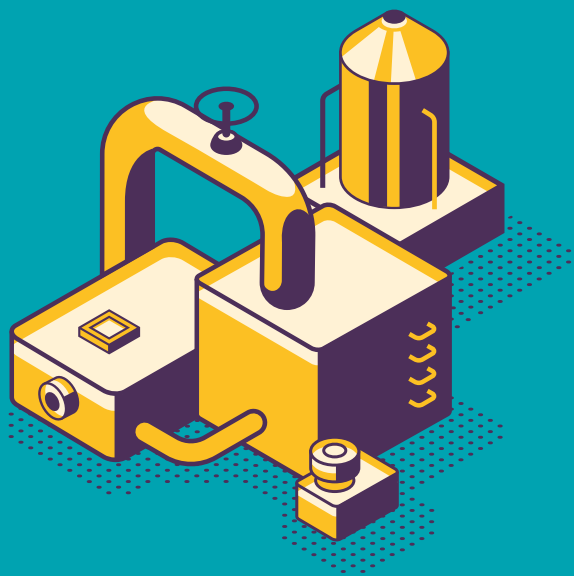

A-95

На відміну від Міністерства оборони України, Національна поліція України не купувала в 2017 році бензин марки А-80. Бензин А-92 та А-95 купувався у формі талонів та смарт-карток.

³⁴ Предметом закупівлі у 2018 році був А-92-Євро5-Е5 або еквівалент

³⁵ Предметом закупівлі у 2018 році був А-95-Євро5-Е5

В одному із випадків Головне управління Національної поліції в Сумській області придбало в грудні лише 1 л бензину А-95 «для заправки службового автотранспорту» за 41,18 грн.^{36,37}

³⁶ Закупівля нафти і дистилатів UA-2018-12-22-003822-в bit.ly/2WGNZZ (доступ – лютий 2019)

³⁷ Трансакція №123819680 від 27.12.2018 року: bit.ly/2TtJzwx (доступ – лютий 2019)

A - 95

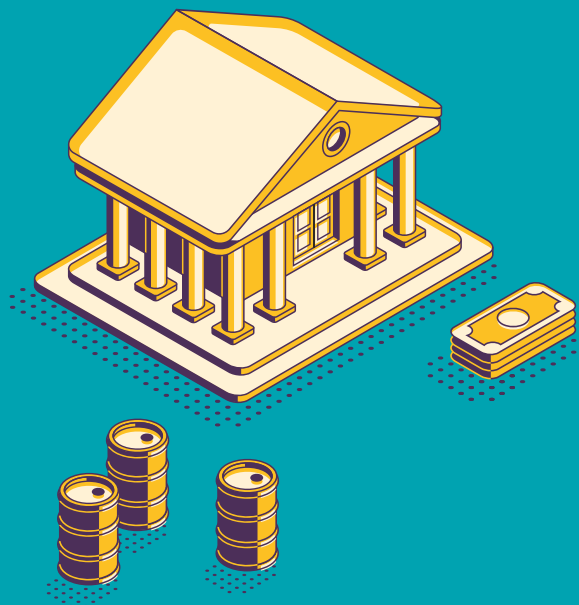
Конкурентні та неконкурентні закупівлі А-95 2018 рік

90.3%

761 705 702 грн
загальна сума
конкурентних
закупівель

9.7%

81 843 536 грн
загальна сума
неконкурентних
закупівель

Конкурентні та неконкурентні закупівлі основних постачальників бензину А-95 за сумою 2018 рік

Майже 70% усіх конкурентних закупівель бензину А-95 виграло ПП «ОККО Контракт». Для інших топ-постачальників цей показник становив 7% і менше.

У майже 30% усіх неконкурентних закупівель бензину А-95 (за сумою) постачальником стало ТОВ «Лівайн Торг», яке підписало 522 відповідні договори.

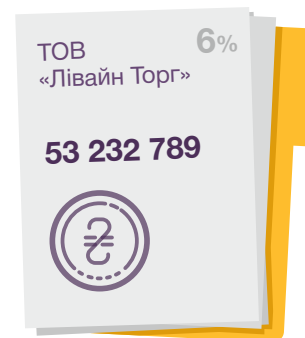

**Постачальники бензину А-95,
чия сума укладених договорів
становила понад 2% від суми
всіх закупівель А-95**

2018 рік

Найбільшу суму на постачання бензину А-95 отримало ПП «ОККО Контракт» (дещо більше 0,5 млрд грн).

ПОСТАЧАЛЬНИКИ БЕНЗИНУ А-95

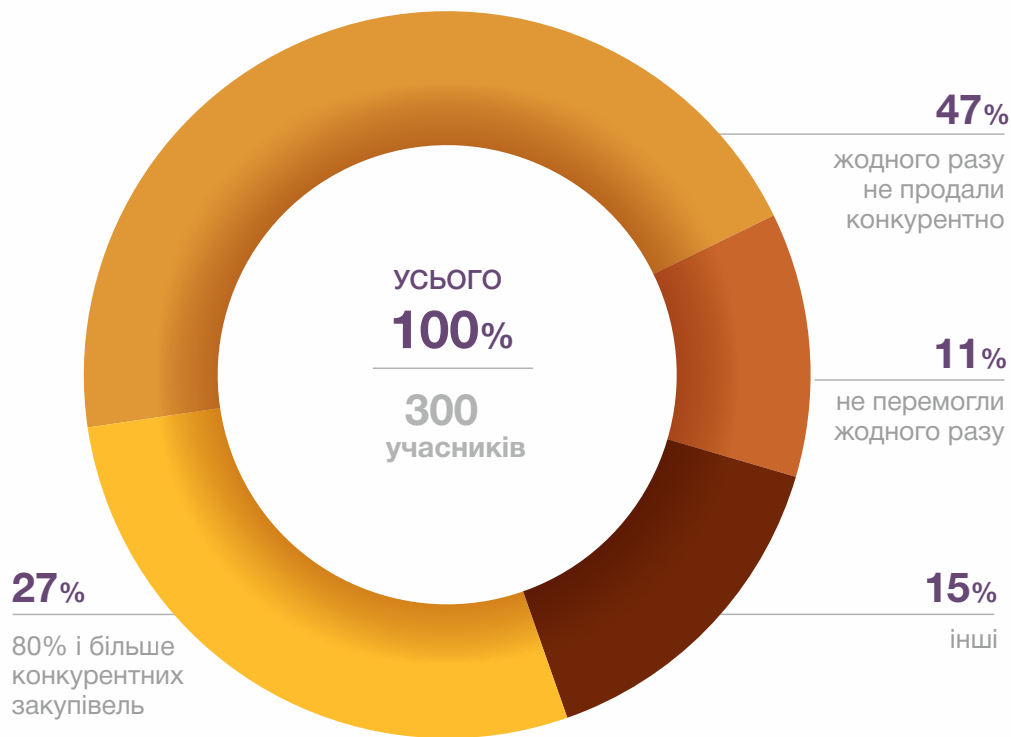
**Учасники закупівель
бензину А-95 та ступінь
конкурентності,
2018 рік**

Протягом 2018 року 300 учасників у ProZorro змагалися за можливість продати бензин А-95.

Майже половина всіх учасників беруть участь тільки в неконкурентних закупівлях бензину. При цьому вони підписали договори на 2% від усієї суми закупівель бензину в 2018 році.

У 80% неконкурентних закупівель замовники купували бензин А-95 у постачальника зі свого регіону.

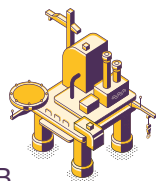
32 учасники жодного разу не перемогли в закупівлях бензину А-95, але більшість з них (23) спробували лише один раз.

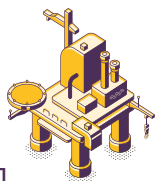

Найбільш активні учасники конкурентних закупівель бензину А-95

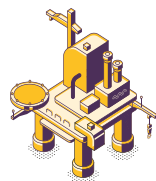
2018 рік

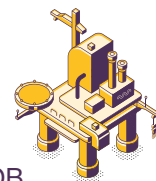
ТОВ
«Лівайн Торг»

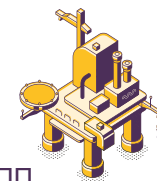
ПП
«ОККО Контракт»

ТОВ
«Нафтотрейд Ресурс»

ТОВ
«Манго-Груп»

ПП
«ТТ-Нафта»

загальна к-сть
торгів, у яких
брали участь

к-сть виграних
торгів

% перемог
у конкурентних
процедурах

Для порівняння акцент було зроблено лише на конкурентних закупівлях, оскільки саме в них учасники конкурували між собою за можливість стати постачальником.

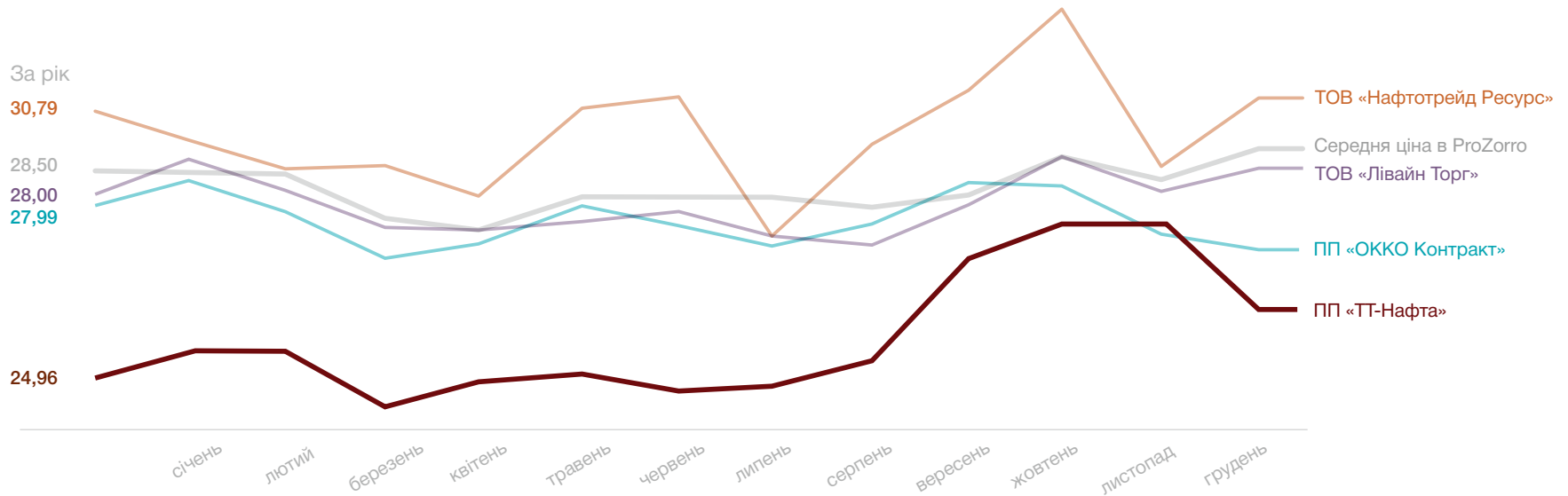
Топ-3 постачальників бензину А-95 узяли участь у найбільшій кількості закупівель бензину марки А-95 упродовж 2018 року.

Мова йде про ПП «ОККО Контракт», ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» та ТОВ «Лівайн Торг». Успішними для них виявилися $\approx 40\%$ усіх закупівель, у яких вони брали участь.

Ціни, за якими продавали топ-постачальники та ПП «ТТ-Нафта»

2018 рік (медіана), грн/л

Цінові пропозиції від ПП «ТТ-Нафта» у 2018 році були нижчими за ринкові. Постачальник та всі організатори, з якими він уклав договори, розташовані в Чернігівській області. Ціни, за якими уклали договори з ПП «ТТ-Нафта», відрізнялися від середніх у цьому регіоні (27,60 грн за 1 л А-95).

Більшість перемог ПП «ТТ-Нафта» відбулися в межах допорогів – 69³⁸ із 70 договорів. Це ускладнює відстеження виконання договорів, а також перевірку наявності додаткових угод про збільшення ціни. У єдиній надпороговій закупівлі³⁹, у якій перемогло підприємство, договір був укладений з розрахунку 21,96 грн за 1 л А-95. Проте внаслідок укладання додаткових угод ціна була підвищена до 26,00 грн за 1 л пального.

³⁸ До розрахунку взято 68 допорогових закупівель, а також одна надпорогова, що визначена такою помилково (відкриті торги з очікуваною вартістю 23 472,00 грн на закупівлю бензину А-95 UA-2018-08-03-002650-b): bit.ly/2RVdbB7 (доступ – лютий 2019)

³⁹ Закупівля бензину А-95 по талонах UA-2018-03-16-000246-с: bit.ly/2BwQOYA (доступ – лютий 2019)

Порівняння цін ПП «ОККО Контракт» у межах конкурентних та неконкурентних закупівель А-95

Вартість 1 л бензину А-95 у конкурентних закупівлях менша, ніж у неконкурентних. Різниця в ціні для ПП «ОККО Контракт» становила від 0,89 до 3 грн/л, а для ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» – від 2,08 до 5,12 грн/л. 70% закупівель ПП «ОККО Контракт» були конкурентними (169 з 243), тобто компанія підписала більшу частину договорів за меншими цінами.

Порівняння цін ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» у межах конкурентних та неконкурентних закупівель А-95

У випадку ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» навпаки – 73% закупівель були неконкурентними (143 з 197), отже, більшість договорів підписано за вищими цінами.

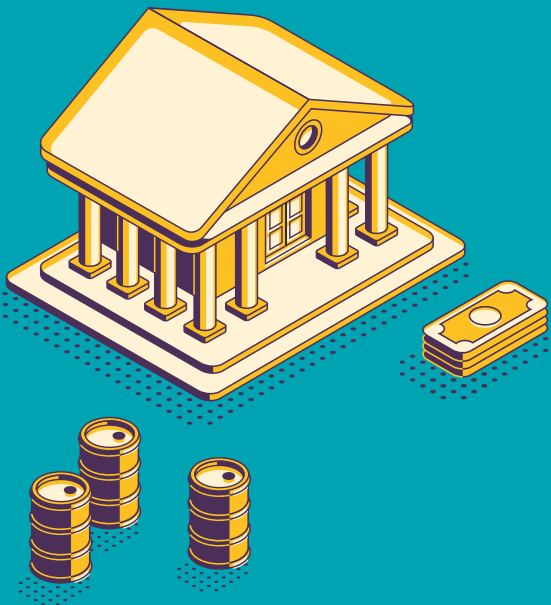
Порівняння цін ТОВ «Лівайн Торг» у межах конкурентних та неконкурентних закупівель А-95

Ціни третього топ-постачальника, ТОВ «Лівайн Торг», суттєво не різнилися як у межах конкурентних, так і неконкурентних закупівель.

A - 92

Конкурентні та неконкурентні закупівлі А-92 2018 рік

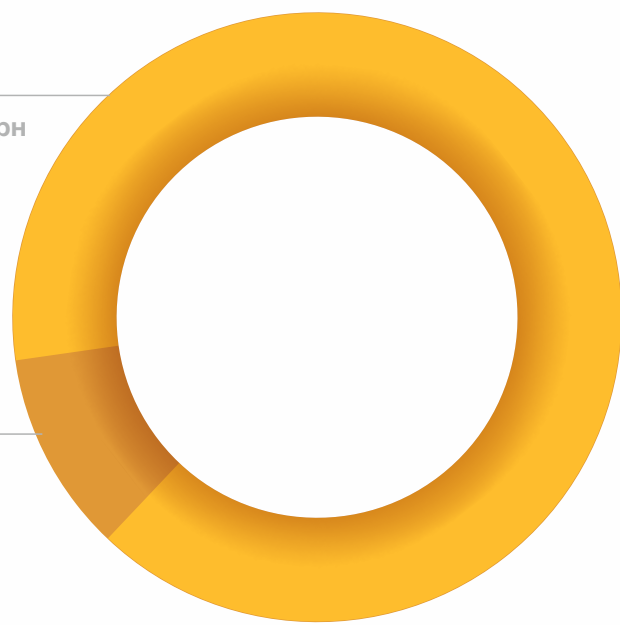

89%

1 270 839 351 грн
загальна сума
конкурентних
закупівель

11%

153 834 142 грн
загальна сума
неконкурентних
закупівель

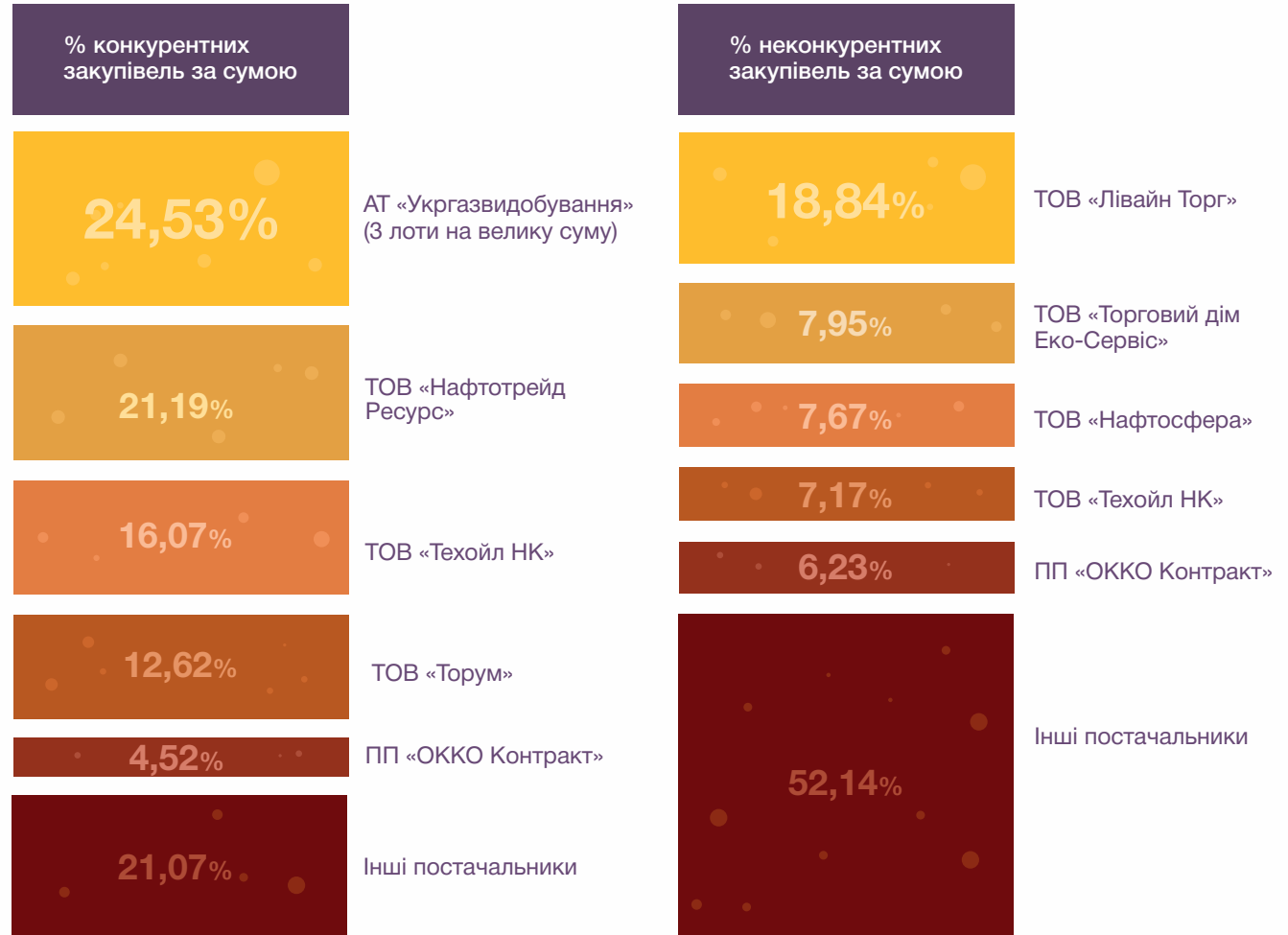

Конкурентні та неконкурентні закупівлі основних постачальників бензину А-92 за сумою 2018 рік

АТ «Укргазвидобування» та ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» виграли половину всіх конкурентних закупівель бензину А-92.

Загалом топ-5 постачальників виграли приблизно 80% усіх конкурентних закупівель А-92 у 2018 році.

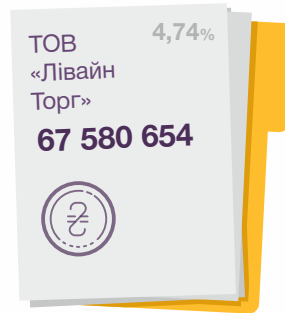
Близько п'ятої частини всіх неконкурентних закупівель А-92 у 2018 році були укладені з ТОВ «Лівайн Торг».

**Постачальники бензину А-92,
чия сума укладених договорів
становила понад 2% від суми
всіх закупівель А-92
2018 рік**

По 20% пального А-92 у 2018 році поставили АТ «Укргазвидобування» та ТОВ «Нафтотрейд Ресурс». ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» також поставило у 2018 році близько десятої частини всього пального А-95.

ПОСТАЧАЛЬНИКИ БЕНЗИНУ А-92

Учасники закупівель
бензину А-92 та
ступінь конкурентності
2018 рік

Більше половини зі всіх учасників узяли участь лише в неконкурентних закупівлях та підписали договорів на 5% від усієї суми закупівель бензину А-92.

У 73% усіх неконкурентних закупівель бензину А-92 регіон учасника збігається з регіоном постачальника. Таким чином, більшість замовників, які проводили неконкурентні закупівлі, закупили бензин А-92 в постачальників зі своєї області.

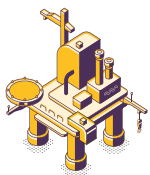
54 учасники не перемогли жодного разу, але більшість з них (42) спробували лише один раз.

Найбільш активні учасники конкурентних закупівель бензину А-92

2018 рік

У середньому 50% усіх закупівель для топ-7 учасників завершилися перемогою.

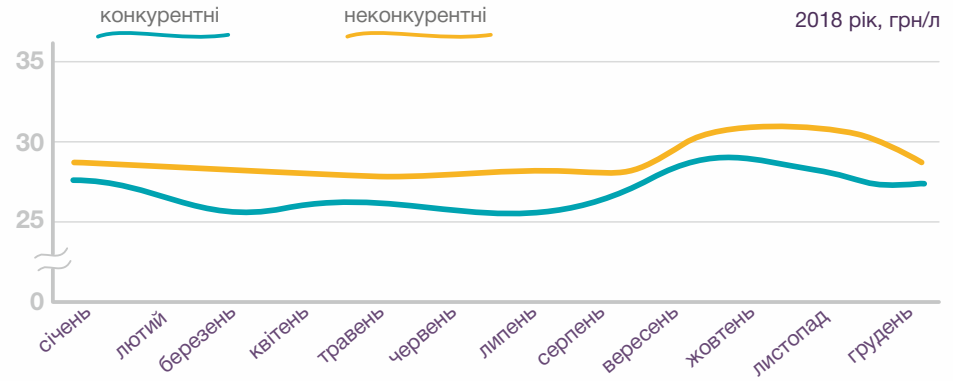
ПП «ТТ-Нафта» мало незвичні показники і на ринку бензину А-92. Високий відсоток перемог (98%), усі договори укладені у своєму регіоні, 50 з 53 договорів укладені в межах допорогових закупівель, а середня ціна нижча за ринкову. У 2018 році ПП «ТТ-Нафта» пропонувало ціну на 2,67 грн нижчу за середню в ProZorro. В окремі місяці різниця між пропозицією ПП «ТТ-Нафта» була нижчою за ринкову від 1,87 (у листопаді) до 3,91 грн за 1 л бензину А-92 (у жовтні).

Порівняння цін ПП «ОККО Контракт» у межах конкурентних та неконкурентних закупівель А-92

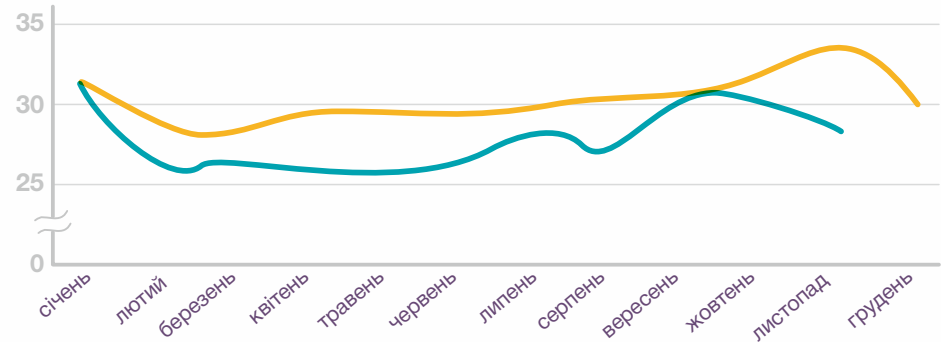
Вартість 1 л бензину А-92 в конкурентних закупівлях також менша, ніж у неконкурентних. Різниця в ціні для ПП «ОККО Контракт» становила від 1,01 до 2,25 грн/л, а для ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» – від 0,16 до 3,70 грн/л.

Водночас у січні та вересні 2018 року ціни в конкурентних та неконкурентних процедурах зрівнювалися.

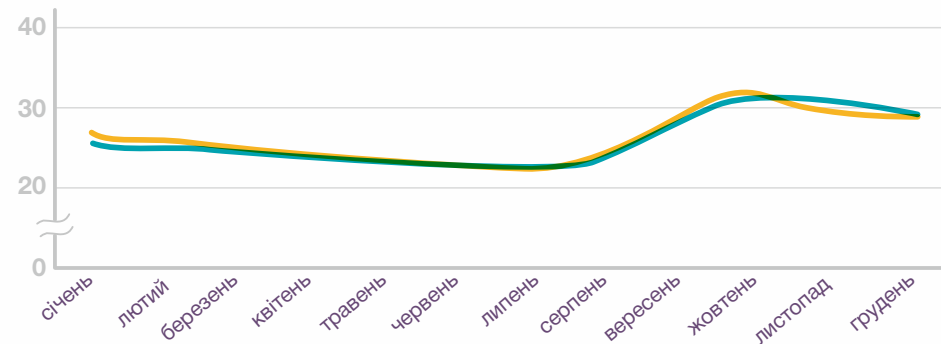
Порівняння цін ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» у межах конкурентних та неконкурентних закупівель А-92

69% закупівель ПП «ОККО Контракт» були конкурентними (149 з 216), тобто компанія підписала більшу частину договорів за меншими цінами. У випадку ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» навпаки – 62% закупівель були неконкурентними (60 з 92), отже, більшість договорів підписано за вищими цінами.

Порівняння цін ТОВ «Лівайн Торг» у межах конкурентних та неконкурентних закупівель А-92

Ціни третього топ-постачальника, ТОВ «Лівайн Торг», суттєво не різнилися як у межах конкурентних, так і неконкурентних закупівель.

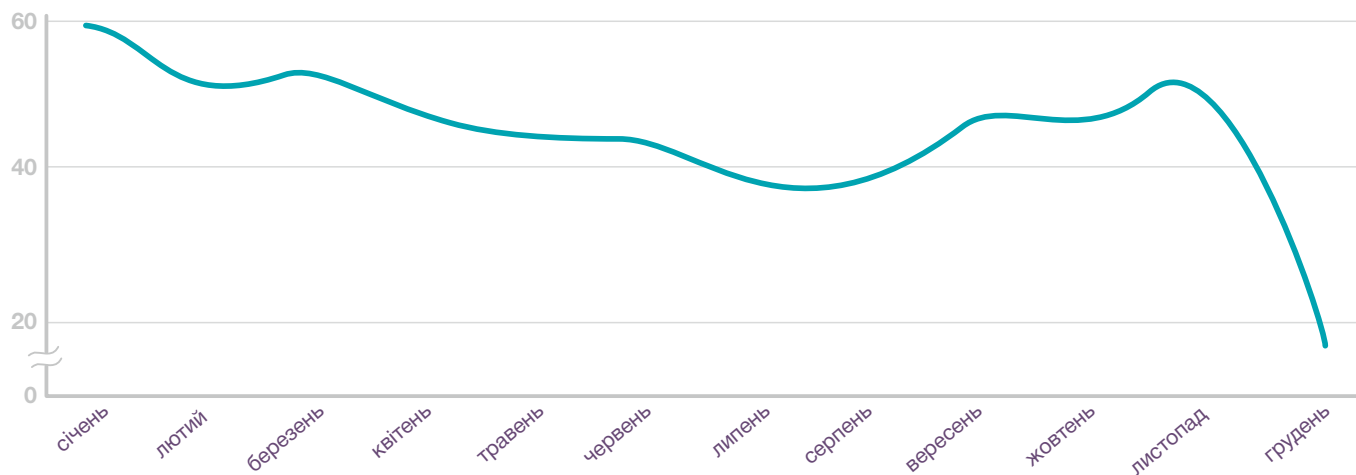
КОНКУРЕНЦІЯ

**% конкуренції
в допорогових
та надпорогових
закупівлях
бензину А-95
за сумою
2018 рік**

Середня ціна

**Динаміка
оголошення
конкурентних
процедур
закупівлі А-95
упродовж
2018 року**

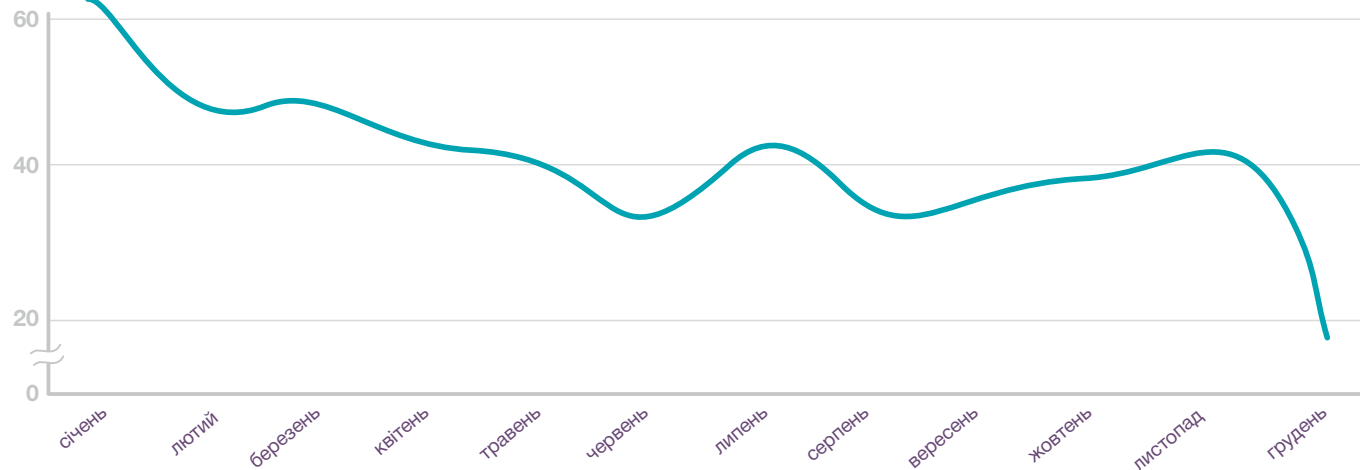

**% конкуренції
в допорогових
та надпорогових
закупівлях
бензину А-92
за сумою
2018 рік**

Середня ціна

**Динаміка
оголошення
конкурентних
процедур
закупівлі А-92
упродовж
2018 року**

Найчастіше конкурентні закупівлі оголошували на початку року в січні – у цей період вони становили $\approx 60\%$ усіх процедур. В інші місяці кількість конкурентних процедур становила менше половини від загальної кількості і досягла мінімуму в грудні (13%).

НЕУСПІШНІ ЗАКУПІВЛІ

26,6% усіх конкурентних закупівель бензину (1 385 з 5 213 лотів) за 2018 рік були неуспішними.

85,49% з них (1 184 лоти) не відбулися через недостатню кількість учасників. Для решти 14,51% (201 лот) причиною неуспішності стали дискваліфікації учасників торгів.

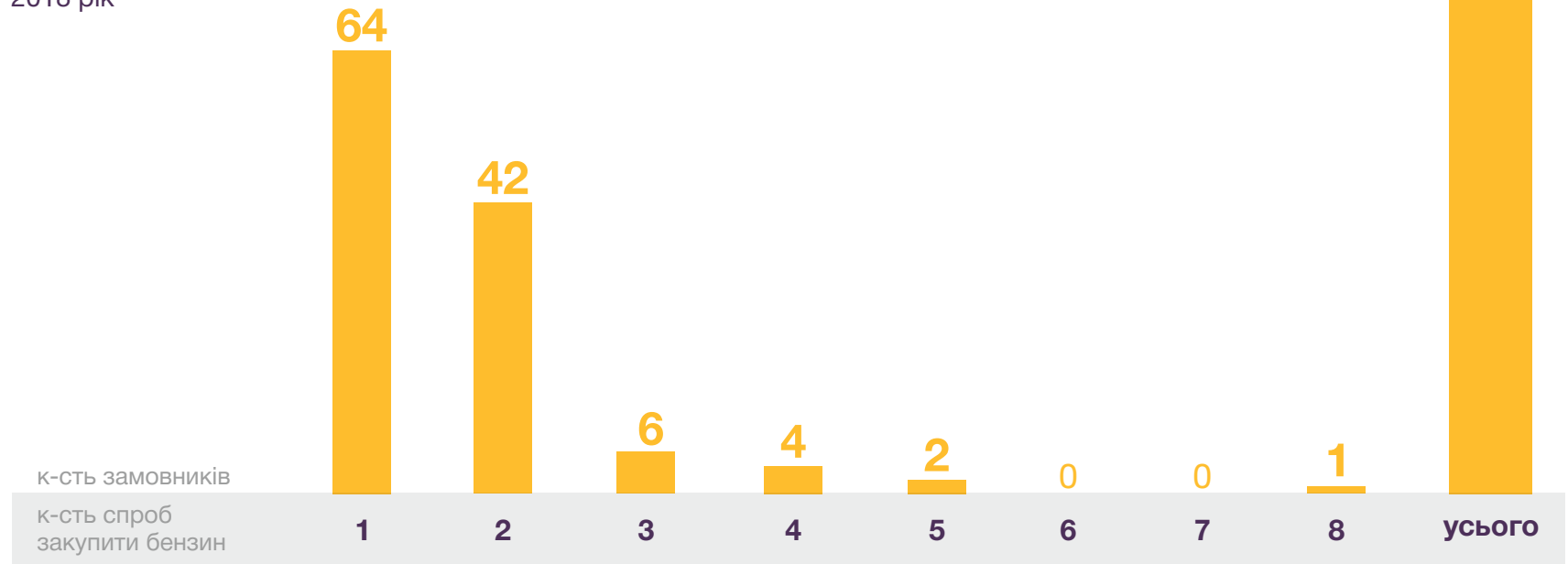
100% усіх закупівель були неуспішними для 119 організаторів. Причому 106 з них спробували здійснити закупівлю лише один або два рази.

Один організатор, Віньковецька районна державна лікарня ветеринарної медицини, вісім разів безуспішно намагався закупити бензин.

119

Кількість спроб закупити бензин серед замовників, що мали 100% неуспішних лотів

2018 рік

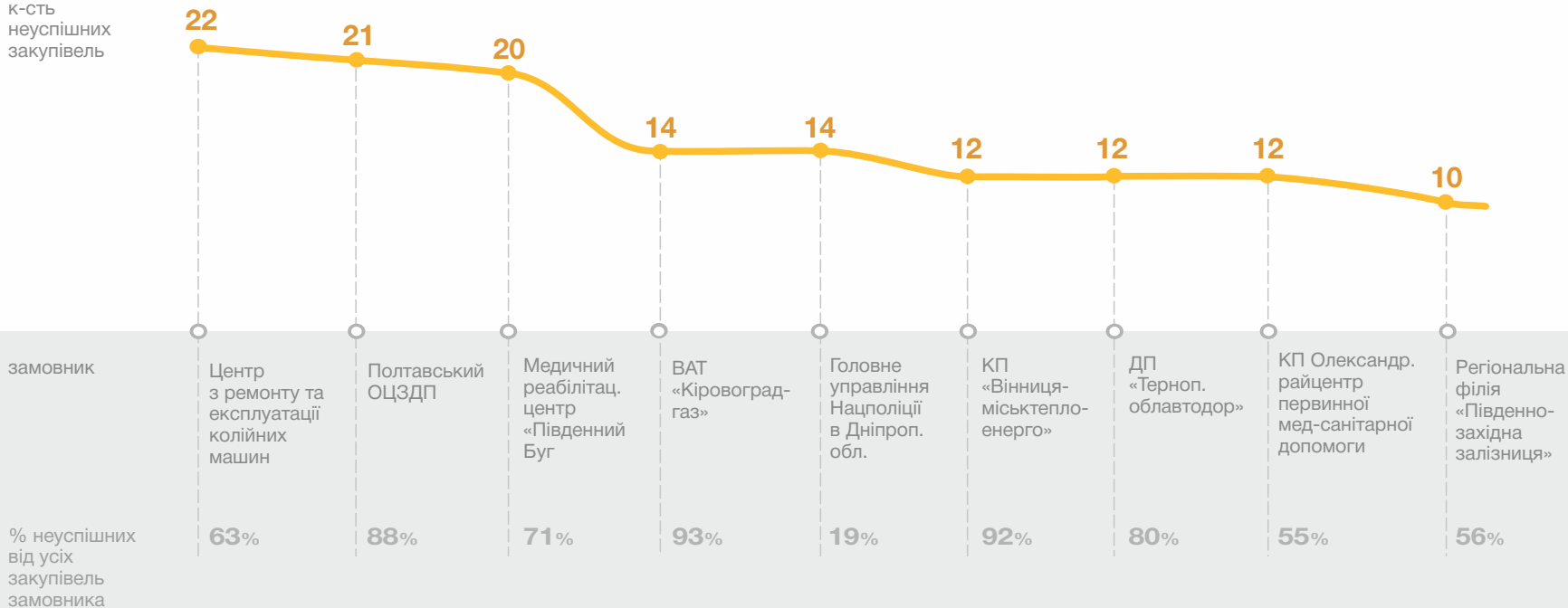

Топ-10 замовників з найбільшою кількістю неуспішних закупівель

2018 рік

к-сть
неуспішних
закупівель

Окремі замовники мали більші за інших проблеми із закупівлями бензину. Так, зокрема, $\approx 90\%$ усіх закупівель бензину Полтавського ОЦЗ, ВАТ «Кіровоградгаз» та КП «Вінницяміськтеплоенерго» завершилися неуспішно (усього 47 лотів).

Додаткові угоди та зміна ціни

Додаткові угоди підписували для того, щоб внести зміни до договору. Зазвичай це робиться в інтересах обох сторін, проте вони можуть бути використані і для зловживань. Наприклад, постачальник може змушувати замовника підняти ціну за товар, оскільки розуміє, що останній має потребу в пальному і не може провести новий тендер.

Збільшення ціни в межах однієї додаткової угоди допускається лише в межах 10%. Законом визначено вісім можливих причин внесення змін⁴⁰:

зменшення
обсягів
закупівлі

зміна ціни
за одиницю
товару

покращення
якості предмета
закупівлі

продовження
строку дії
договору

узгоджене
зменшення
ціни

зміна ціни
у зв'язку
із зміною ставок
податків і зборів

зміна зовнішніх
показників
(споживчі ціни,
курси валют,
регульовані
тарифи і т. п)

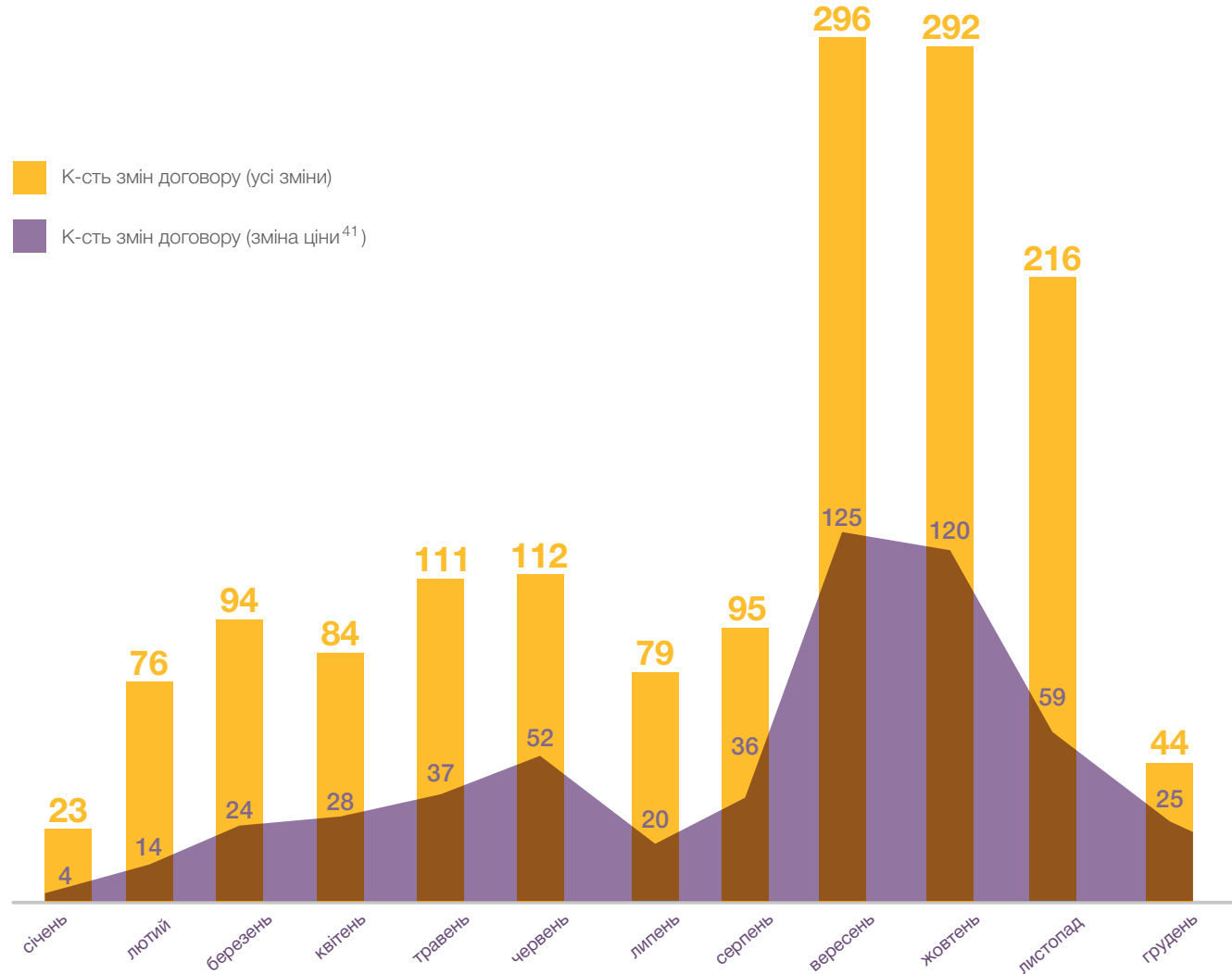
продовження
строку дії
договору на
наступний рік

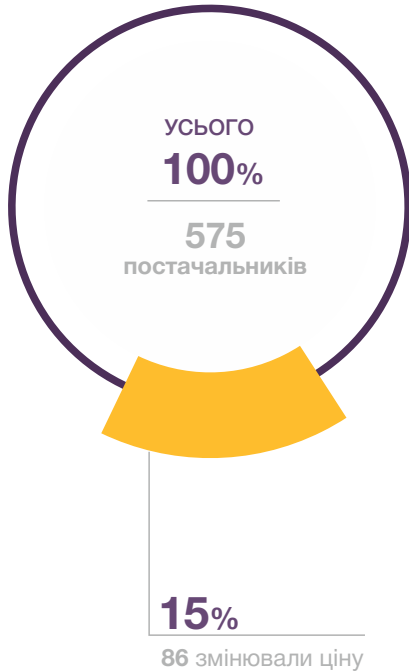
Кількість додаткових угод до договорів про закупівлю бензину 2018 рік

Найбільшу кількість додаткових угод до договорів підписували у вересні, жовтні та листопаді.

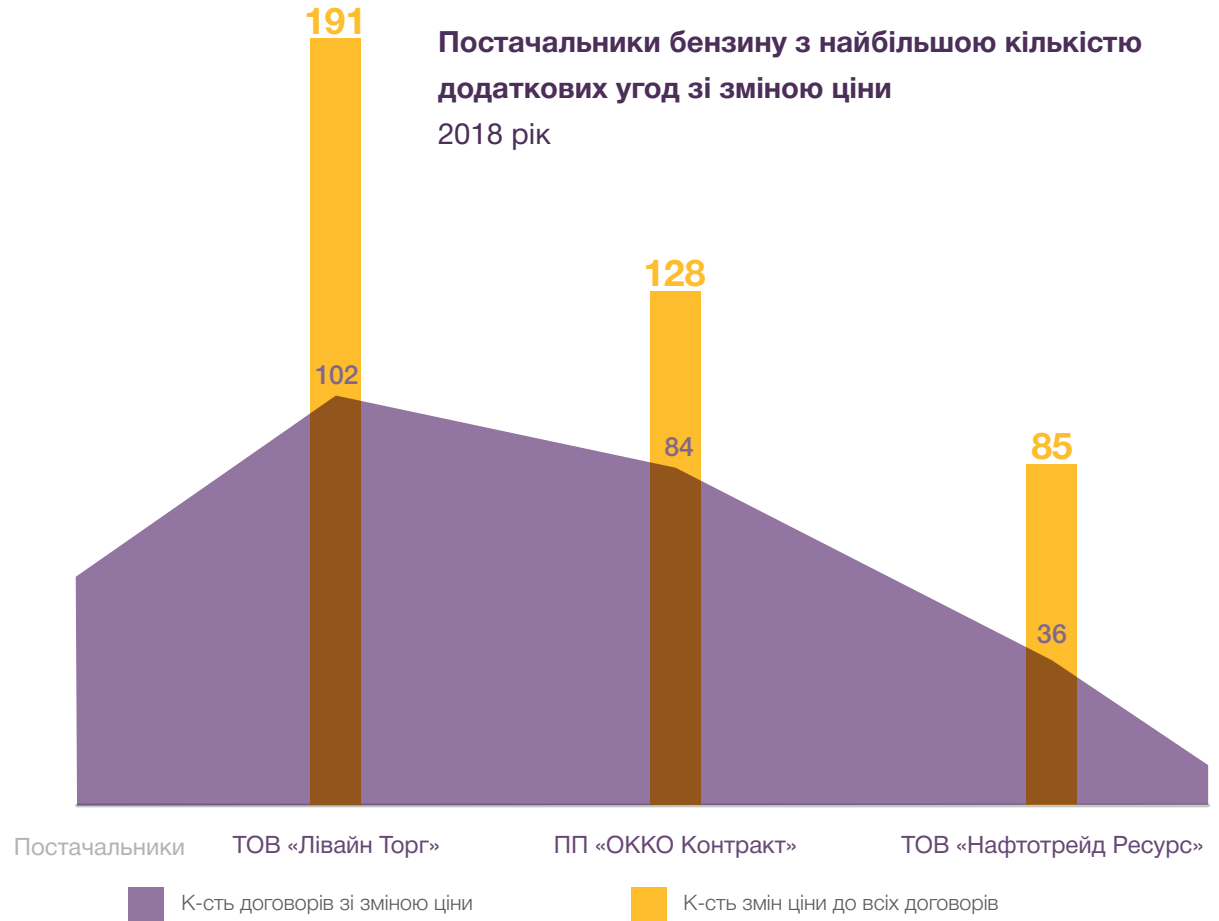
Зміни до ціни становили від 25% до 50% усіх змін до договору протягом року.

⁴¹ До зміни ціни включені такі причини укладання додаткових угод: зміна ціни за одиницю товару та зміна зовнішніх показників (споживчі ціни, курси валют, регульовані тарифи тощо)

Постачальники бензину з найбільшою кількістю додаткових угод зі зміною ціни 2018 рік

Усього 86 постачальників з 575 (15%) змінювали ціну договору впродовж 2018 року.

У 2018 році найчастіше змінювало ціну ТОВ «Лівайн Торг»: 191 зміна ціни до 102 договорів. До 84 договорів ПП «ОККО Контракт» внесли 128 змін ціни, а до 36 договорів ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» – 85 змін.

Постачальники бензину з найбільшою кількістю змін ціни до одного договору

2018 рік

ТОВ «Лівайн Торг»

ПП «Везувій»

ФОП Птишник Ю. О.,

ТОВ «Татнефть -
АЗС - Україна»

У 2018 році рекордним за кількістю змін ціни до одного договору став договір на постачання бензину А-92, який уклали ТОВ «Лівайн Торг» та Комунальне житлове

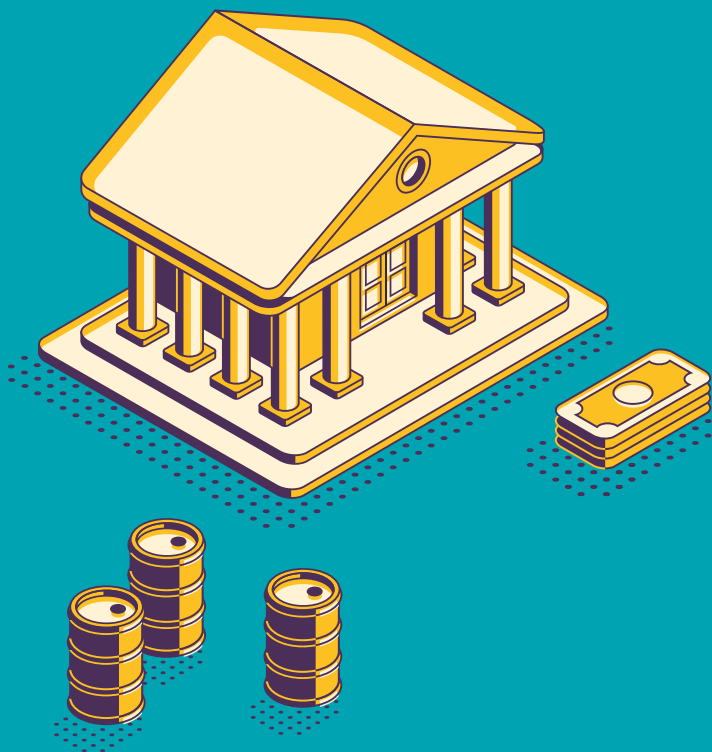
ремонтно-експлуатаційне підприємство – 1. Упродовж року до цього договору було внесено 12 змін ціни, внаслідок чого її було піднято з 14,94 до 29,00 грн/л.

⁴² Закупівля бензину А-92 UA-2018-01-29-002018-с: bit.ly/2l9vva9 (доступ – лютий 2019)

⁴³ Там само

⁴⁴ Закупівля бензину UA-2018-01-10-000435-с: bit.ly/2E60Ep7 (доступ – лютий 2019)

⁴⁵ Закупівля бензину UA-2018-01-22-000389-а: bit.ly/2N51eYM (доступ – лютий 2019)

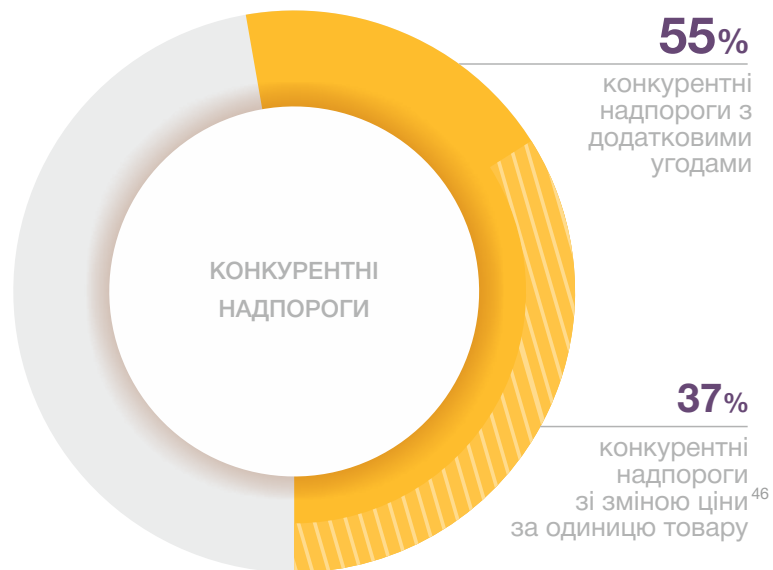
Надалі в розрахунках були враховані лише надпорогові закупівлі, оскільки в допорогах відсутнє зобов'язання публікувати інформацію про внесення змін до договорів. Проте 90% закупівель бензину (за кількістю лотів) відбувалися на допорогах.

Загалом 54% всіх договорів не було виконано на умовах, на яких їх підписали, – до них вносили зміни. Ще 6% договорів було розірвано. Аналогічним є показник в межах України: у 2018 році додаткові угоди підписали до 46% усіх договорів.

Найбільш розповсюдженою причиною внесення змін була «Зміна ціни за одиницю товару». На цій підставі було підписано 36% усіх додаткових угод у закупівлях бензину. Проте в межах України ціну змінювали вдвічі рідше – лише в 14% договорів.

Додаткові угоди у надпорогових договорах 2018 рік

До кожного другого надпорогового договору на закупівлю бензину підписали додаткові угоди. Додаткову угоду про зміну ціни уклали до

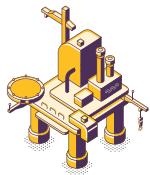
близько кожного третього як конкурентного, так і неконкурентного договору.

⁴⁶ Додаткова угода про зміну ціни може її як збільшувати, так і зменшувати

Топ-постачальники бензину та додаткові угоди про зміну ціни в надпорогових закупівлях

2018 рік

	ПП «ОККО Контракт»	АТ «Укргаз- видобування»	ТОВ «Нафтотрейд Ресурс»	ТОВ «Техойл НК»	ТОВ «Торум»	ТОВ «Лівайн Торг»	ТОВ «Манго-груп»
К-сть договорів зі зміною ціни	33	0	27	10	0	50	21
Мінімальна к-сть днів до зміни ціни	1	—	4	34	—	0	0
Максимальна к-сть днів до зміни ціни	288	—	278	204	—	227	176
Середня к-сть днів до першої зміни ціни (медіана)	30	—	45	65	—	40	22

Топ-постачальники бензину з різною частотою використовували механізм додаткових угод для зміни ціни в надпорогових договорах. Окремі з них, наприклад АТ «Укргазвидобування» та ТОВ «Торум», не підписали жодної додаткової угоди про зміну ціни впродовж 2018 року.

У випадку топ-постачальників у середньому минало приблизно 40 днів з моменту укладання договору до підписання перших додаткових угод про зміну ціни.

Динаміка укладання додаткових угод про зміну ціни

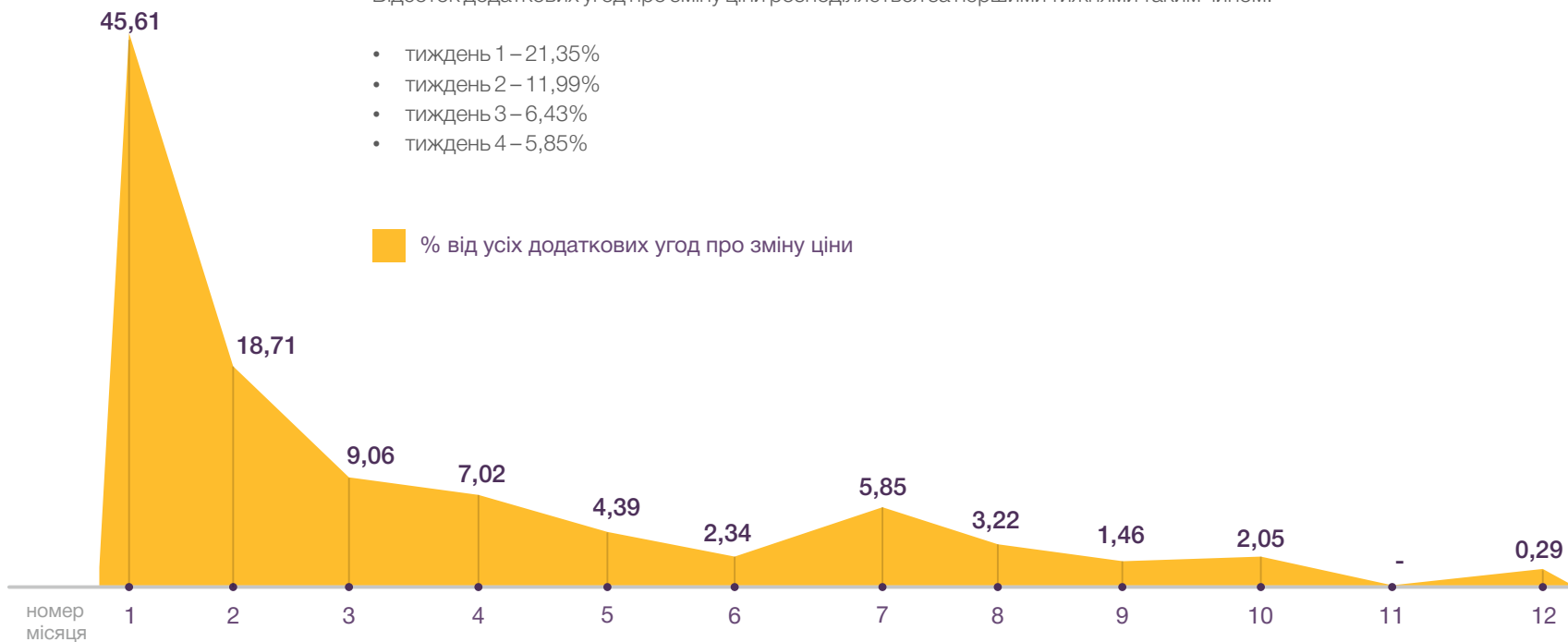
2018 рік⁴⁷, %

Майже половина додаткових угод про зміну ціни була підписана в перший місяць після укладання договору.

Відсоток додаткових угод про зміну ціни розподіляється за першими тижнями таким чином:

- тиждень 1 – 21,35%
- тиждень 2 – 11,99%
- тиждень 3 – 6,43%
- тиждень 4 – 5,85%

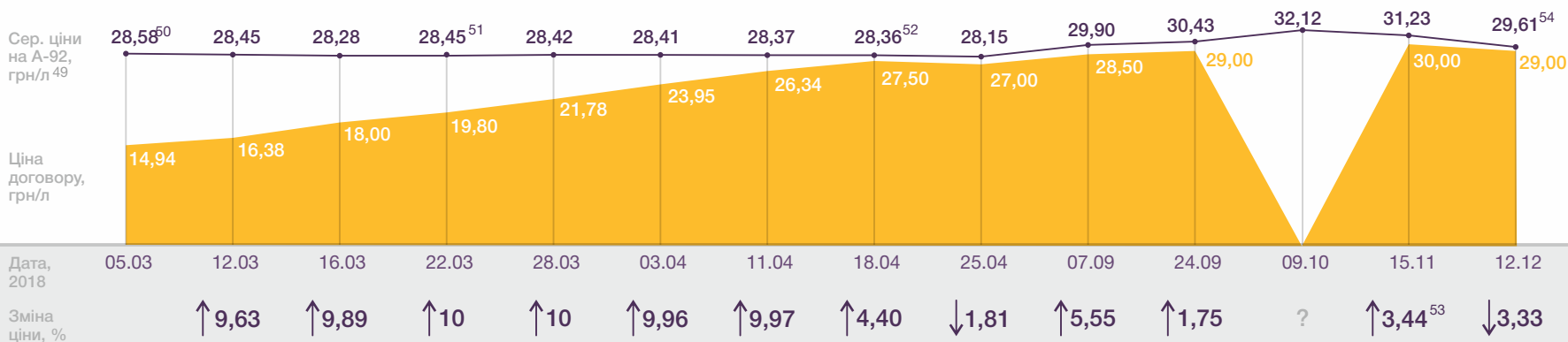
⁴⁷ На основі даних про всі надпорогові закупівлі, у яких наявні додаткові угоди про зміну ціни

У контексті укладання додаткових угод показовою є закупівля Комунального житлового ремонтно-експлуатаційного підприємства – 1. Воно зекономило 50% від

очікуваної вартості лоту – 300 тис. грн.⁴⁸ Після цього впродовж року між замовником та постачальником було укладено 12 додаткових угод про зміну ціни.

Закупівля Комунального житлового ремонтно-експлуатаційного підприємства - 1 та додаткові угоди

Переможна пропозиція від ТОВ «Лівайн Торг» була на 47,7% нижчою за ринкову ціну того періоду.

Договір на постачання 20 тис. л бензину було підписано 5 березня, проте вже через сім днів відбулася перша зміна ціни. Перші сім додаткових угод про зміну ціни, які були підписані протягом перших двох місяців, підняли ціну до наближеної до ринкової – з 14,94 до 27,00 грн/л (середня ціна по Україні за аналогічний період – 28,15 грн/л).

Характерно, що в перший місяць після підписання, коли ціну з удвічі дешевшої підняли до ринкової, кожна додаткова угода збільшувала ціну на максимально допустиму величину – 10%.⁵⁵

У наступні місяці ціну змінювали відповідно до коливань ціни на ринку. Внаслідок укладання додаткових угод загальна вартість договору станом на грудень 2018 року залишилася незмінною – 299 998,00 грн. Проте змінився обсяг закупленого пального з 20 000 до 10 344,75 л. А ціна виросла вдвічі з 14,94 до 29,00 грн/л.

⁴⁸ Закупівля бензину А-92 UA-2018-01-29-002018-с: bit.ly/2RBs4sa (доступ – лютий 2019)

⁴⁹ Стоимість бензина А-92 на АЗС України, Минфин: bit.ly/2TPJBPk (доступ – лютий 2019)

⁵⁰ Середня ціна на А-92 на АЗС України станом на 06.03.2018 року

⁵¹ Середня ціна на А-92 на АЗС України станом на 21.03.2018 року

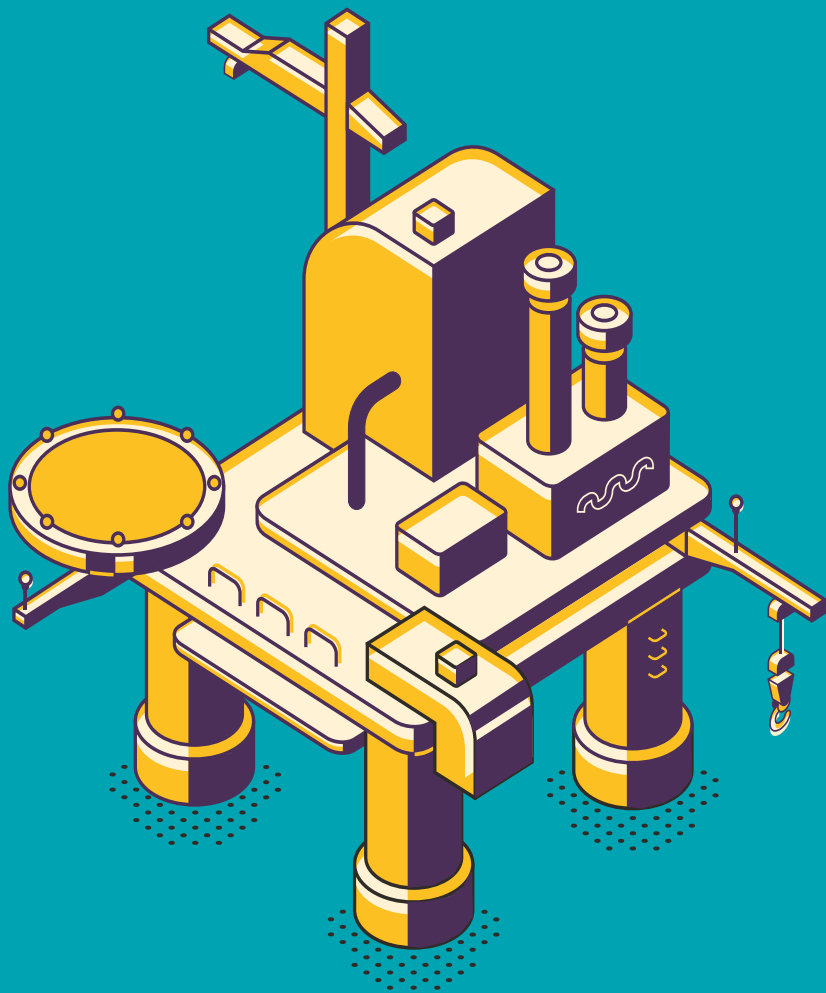
⁵² Середня ціна на А-92 на АЗС України станом на 17.04.2018 року

⁵³ Різниця з ціною від 24.09.2018 року

⁵⁴ Середня ціна на А-92 на АЗС України станом на 11.12.2018 року

⁵⁵ Зміна ціни за одиницю товару можлива не більше ніж на 10% у разі коливання ціни такого товару на ринку відповідно до ч. 4 ст. 36 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 року №922-VIII

ДИЗЕЛЪНЕ ПАЛЪНЕ

ДИЗЕЛЬНЕ ПАЛЬНЕ

Дизельні двигуни використовуються дуже широко: у вантажних та легкових автомобілях, залізничному та водному транспорті, військовій та сільськогосподарській техніці тощо. Чималим є і попит на дизельне паливо. Частка дизельних легкових автомобілів серед усіх інших машин у Європі зростає з 3% у 1990 році до 37% у 2015 році (у 12 разів),⁵⁶ а у 2016 році дизельне паливо становило 72% від усього проданого у ЄС пального.⁵⁷ Хоча бензинових двигунів у ЄС все-таки більше, у деяких країнах переважають саме дизельні. Лідерами є Франція і Люксембург, де дизельним паливом заправляються 70% та 65% автівок відповідно.⁵⁸

Тенденція до збільшення кількості дизельних авто не минула й Україну. Якщо у 2004 році частка машин із дизельними двигунами в Україні сягала 1%, то у 2018 році цей показник виріс до 43%.⁵⁹ Більшими також є обсяги використання⁶⁰ дизеля за 2018 рік порівняно з бензином – 5,3 та 1,7 млн т відповідно.⁶¹

Обсяги використання бензину та дизельного пального в Україні⁶²

МЛН, Т

⁵⁶ Cars in Europe: diesel's not dead yet. Euronews, 10 січня 2018 року: bit.ly/2BqObY4 (доступ – лютий 2019)

⁵⁷ Report from the Commission to the European Parliament and the Council «Quality of petrol and diesel fuel used for road transport in the European Union» (Reporting year 2016). European Commission: bit.ly/2BcbdaL (доступ – лютий 2019)

⁵⁸ Cars in Europe: diesel's not dead yet. Euronews, 10 січня 2018 року: bit.ly/2BqObY4 (доступ – лютий 2019)

⁵⁹ Українці купили рекордне количество дизельных автомобилей. Auto Consulting, 16 травня 2018 року: bit.ly/2MMvDeq (доступ – лютий 2019).

⁶⁰ Враховано обсяги використання та проданого населенню через АЗС пального

⁶¹ Державна служба статистики України. Використання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти у 2016, 2017 та 2018 рр.: bit.ly/2MOMxZK (доступ – лютий 2019)

⁶² Там само

В Україні дизель має чималий попит, проте відсоткове значення власного виробництва порівняно з імпортом зменшилося на 5%.

Майже 90% важливого для економіки держави пального постачається з-за кордону, \approx 70% з нього – з Білорусі та Росії.

63, 64 Довідник «Енергетика України 2018». Довідник підготувало контент-маркетингове агентство [Top Lead](#) за підтримки [Американської торговельної палати в Україні](#) та партнерів: юридичної фірми [AEQUO Law Firm](#), аудиторської компанії [Baker Tilly](#), компанії [ДТЕК](#), Генеральний інформаційний партнер – [Business Views](#). Інформаційні партнери: «Консалтингова група А-95», інформаційне агентство «Інтерфакс-Україна», інформаційно-аналітичне видання «Енергореформа»: bit.ly/2SuXuC9 (доступ – лютий 2019)

КЛАСИФІКАЦІЯ ДИЗЕЛЯ

З огляду на чутливість дизельного пального до температури довілля розрізняють:

- літній («Л», для температури не менше 5°C)
- зимовий («З», від 5°C до -20°C)
- арктичний дизель («Арк», нижче -20°C)⁶⁵

Також виділяють різні класи екологічності пального:

Окрім цього, у ЄС діє стандарт Євро6, який в Україні планують запровадити з 1 січня 2020 року.^{67,68}

Знаючи ці позначки, можна зрозуміти, який саме дизель закупив замовник на ProZorro.

Альтернативою звичайному дизельному пальному може стати емульговане дизпаливо та біодизель, який отримують внаслідок переробки рослинних або тваринних жирів, а не нафти. Інформація про закупівлю емульгованого дизпалива чи біодизеля у 2018 році в ProZorro відсутня.

⁶⁵ ДСТУ 7688:2015 Пальне дизельне Євро. Технічні умови: bit.ly/2TtRn1b (доступ – лютий 2019)

⁶⁶ Там само

⁶⁷ Європа відмовляється від застарілого й шкідливого дизеля. Чи опиняться ці машини в Україні? Так! texty.org.ua, 9 січня 2019 року: bit.ly/2RVTGbl (доступ – лютий 2019)

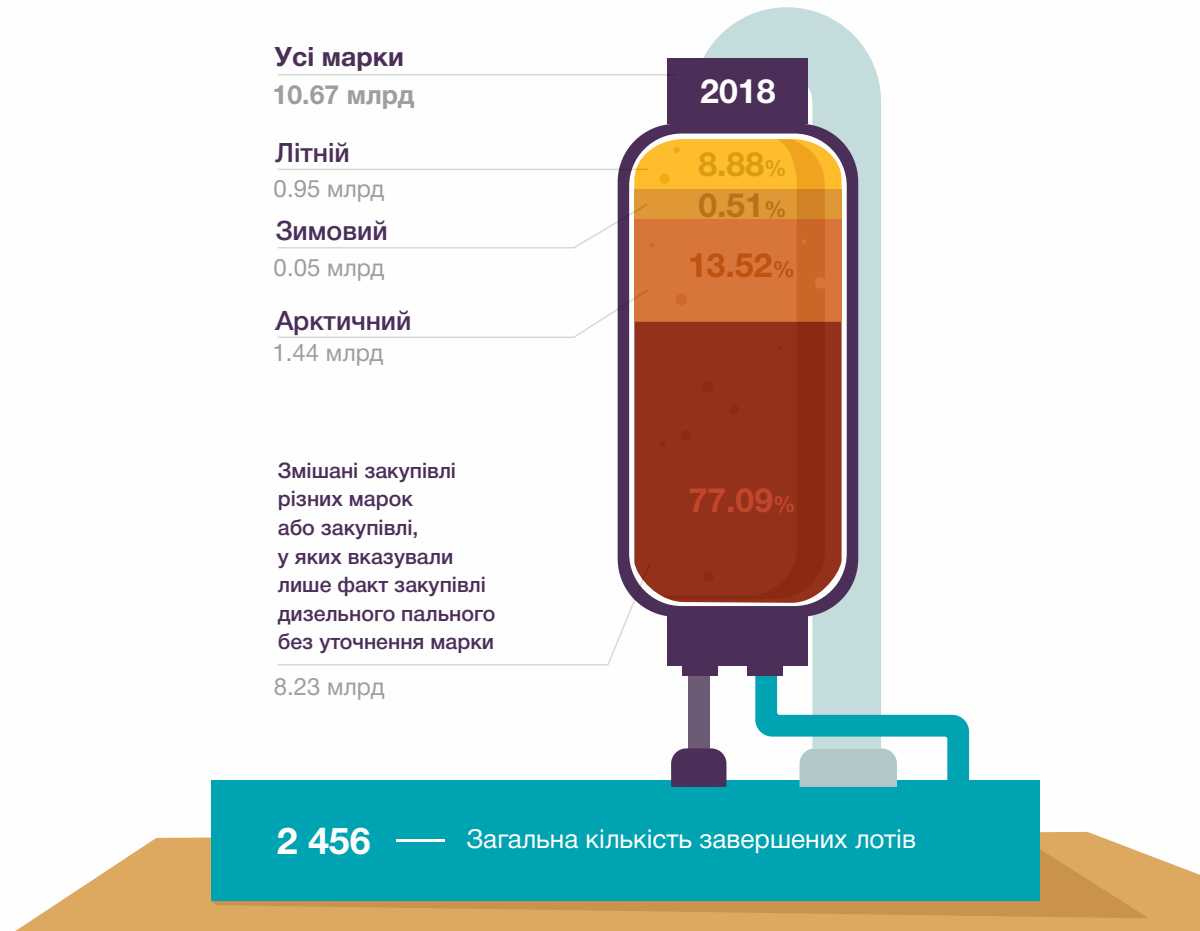
⁶⁸ В Україні заборонили паливо Євро-4. delo.ua, 10 січня 2018 року: bit.ly/2N2mmim (доступ – лютий 2019)

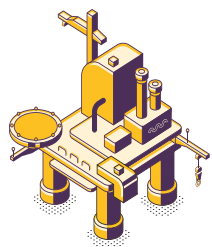

ЗАКУПІВЛІ ДИЗЕЛЯ В PROZORRO

Видатки на закупівлю дизельного пального в ProZorro

За 2018 рік дизеля в ProZorro було закуплено на суму, що в чотири рази перевищила вартість усього закупленого в системі бензину. Проте, на відміну від бензину, у межах одних і тих самих закупівель дизельного пального часто закупували його різні марки або не зазначали, яку саме марку дизеля закупували. Внаслідок цього складно визначити, дизель якої саме марки закупили найбільше, оскільки 77% закупівель за сумою були змішаними або без уточнення марки (2 266 лотів з 2 456, або 92% всіх лотів).

Замовники

Топ-3 замовники дизельного пального в ProZorro, % від загальної суми

Загальна кількість замовників

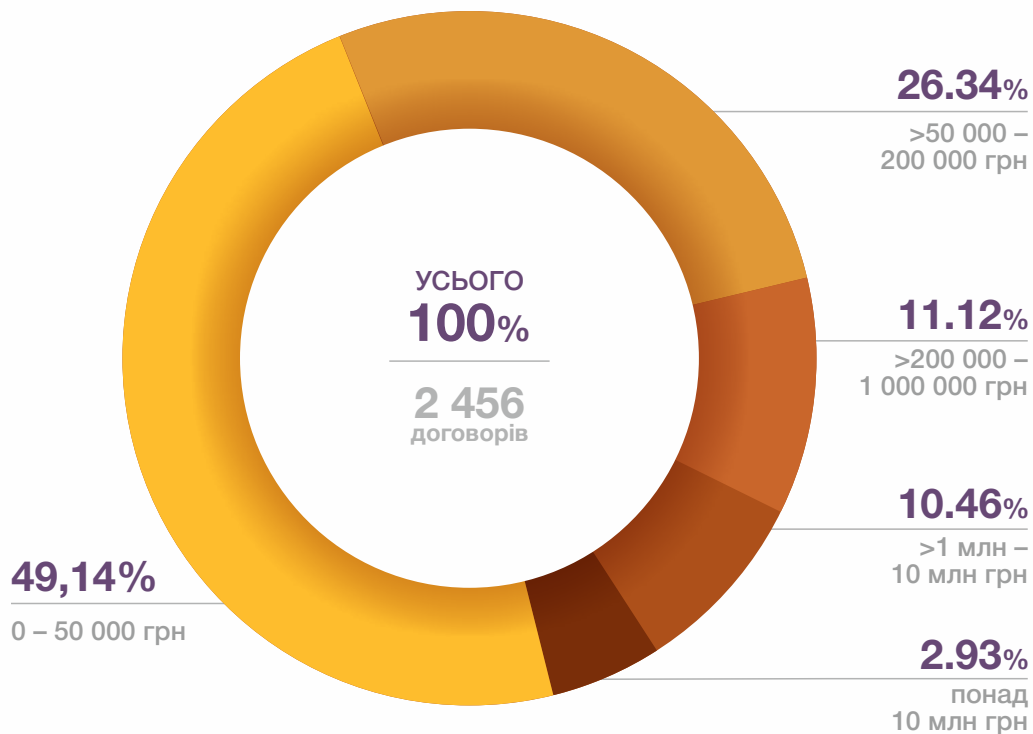

Більше половини всього дизеля в ProZorro закупило АТ «Укрзалізниця». Ще п'ята частина припала на Міністерство оборони України. Усі інші замовники дизеля закупили в 2018 році значно менше пального (1,76% від загальної суми і менше).

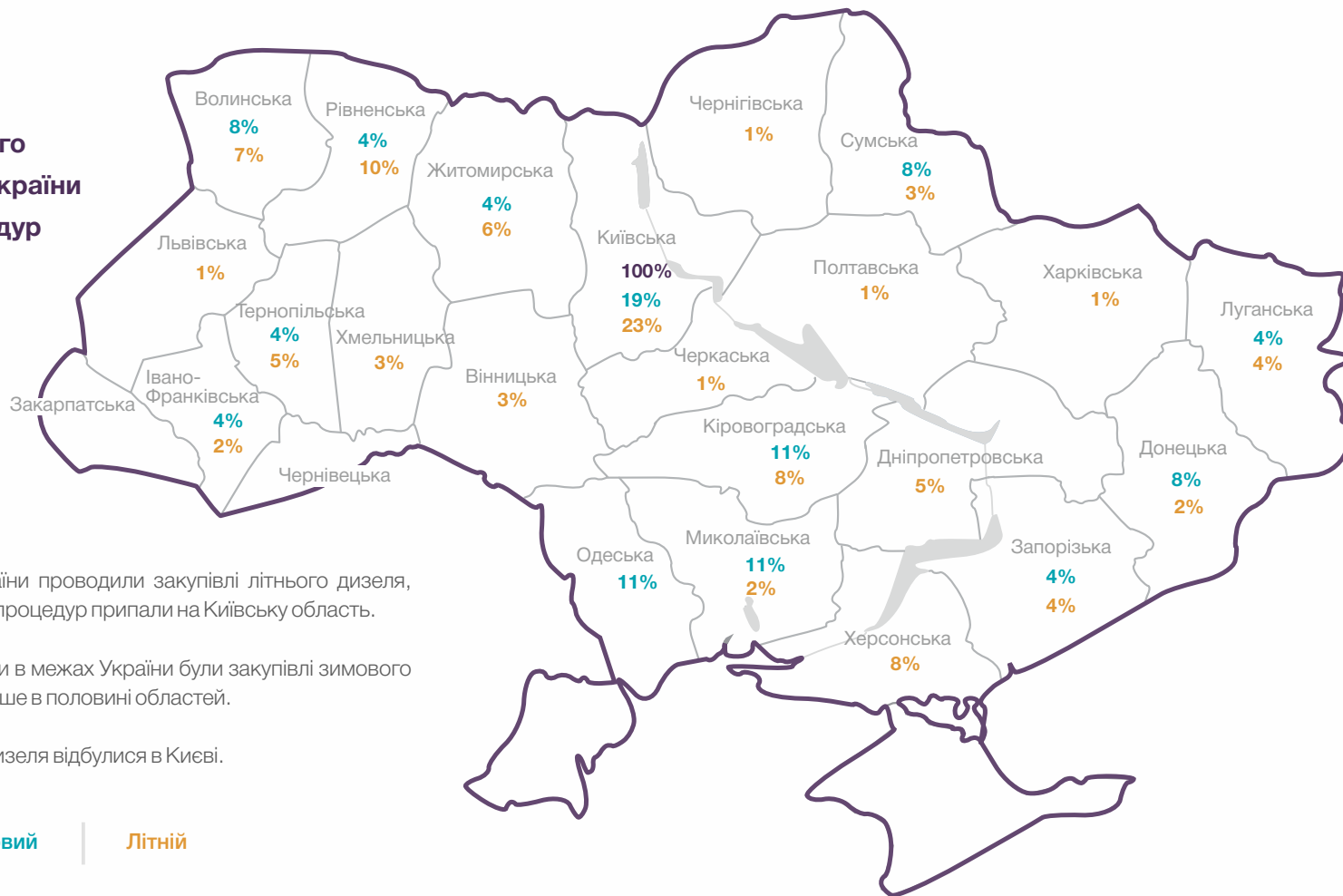
**Кількість укладених договорів
на купівлю дизеля
залежно від суми договору
2018 рік**

Понад 75% договорів про купівлю всіх марок дизеля були укладені в межах допорогових закупівель (на суму до 200 тис. грн).

Закупівлі різних марок дизельного пального в розрізі регіонів України за кількістю процедур 2018 рік, %

У більшості регіонів України проводили закупівлі літнього дизеля, проте близько чверті всіх процедур припали на Київську область.

Значно менш поширеними в межах України були закупівлі зимового пального, яке купували лише в половині областей.

Усі закупівлі арктичного дизеля відбулися в Києві.

Арктичний

Зимовий

Літній

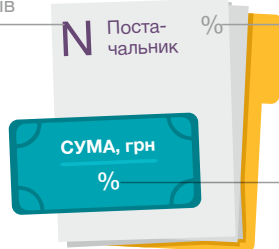

Постачальники арктичного дизельного пального

2018 рік

К-сть укладених договорів

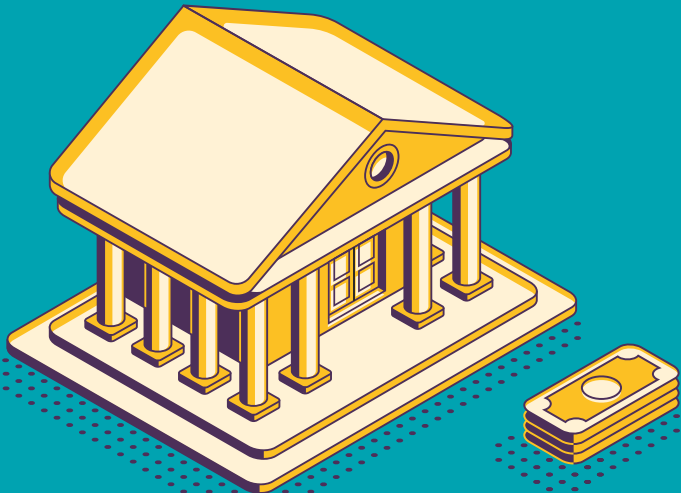

% перемог у закупівлях дизеля «Арк»

% від загальної суми

Майже весь арктичний дизель було продано Міністерству оборони України двома постачальниками.

Мінімальна ціна за 1 т арктичного дизеля – 31 479,00 грн, максимальна – 31 665,00 грн.

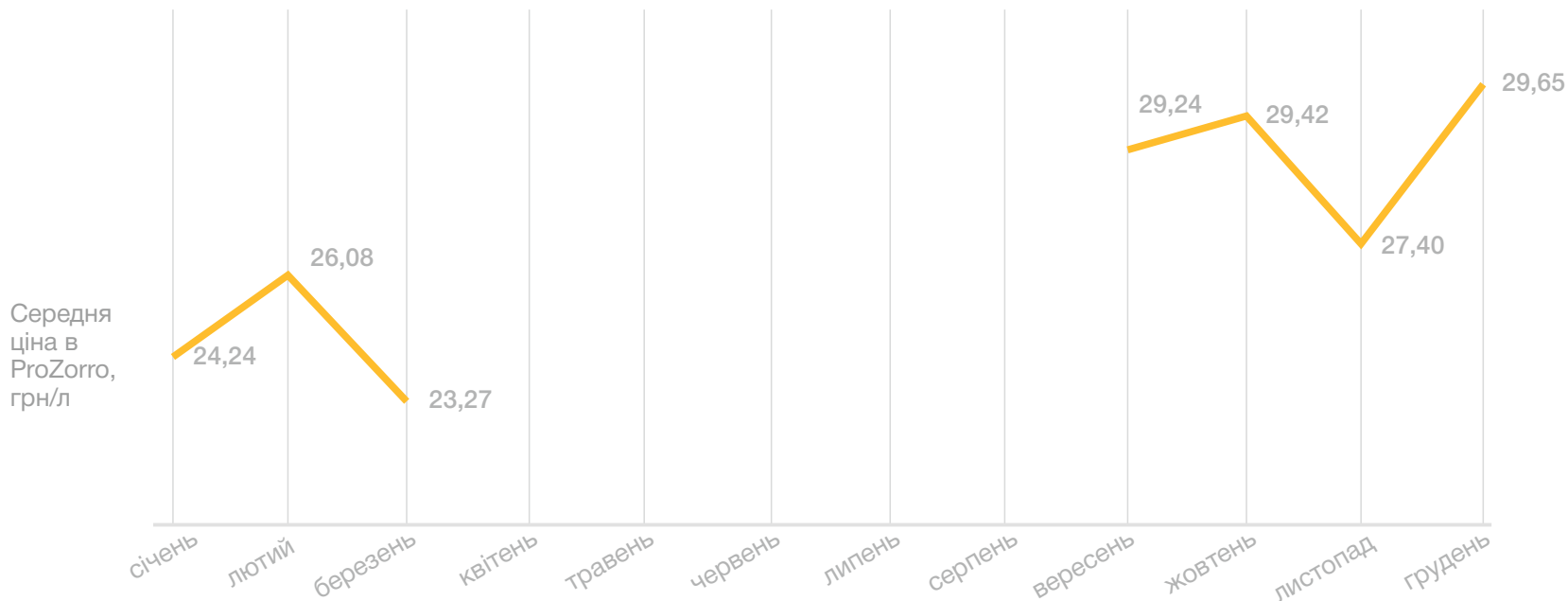
ЗАКУПІВЛІ ЗИМОВОГО ДИЗЕЛЬНОГО ПАЛЬНОГО

До аналізу зимового дизельного пального включені лише незмішані лоти (лоти, де предметом закупівлі є різні марки чи види пального). З огляду на це обмеження до вибірки ввійшли дані про 19 замовників та 35 договорів.

Понад 74% всіх закупівель зимового дизеля відбувалися в літрах. Тому для розрахунку середніх цін на дизель була обрана саме ця одиниця виміру.

Середня ціна в ProZorro на зимовий дизель по місяцях 2018 рік (медіана)

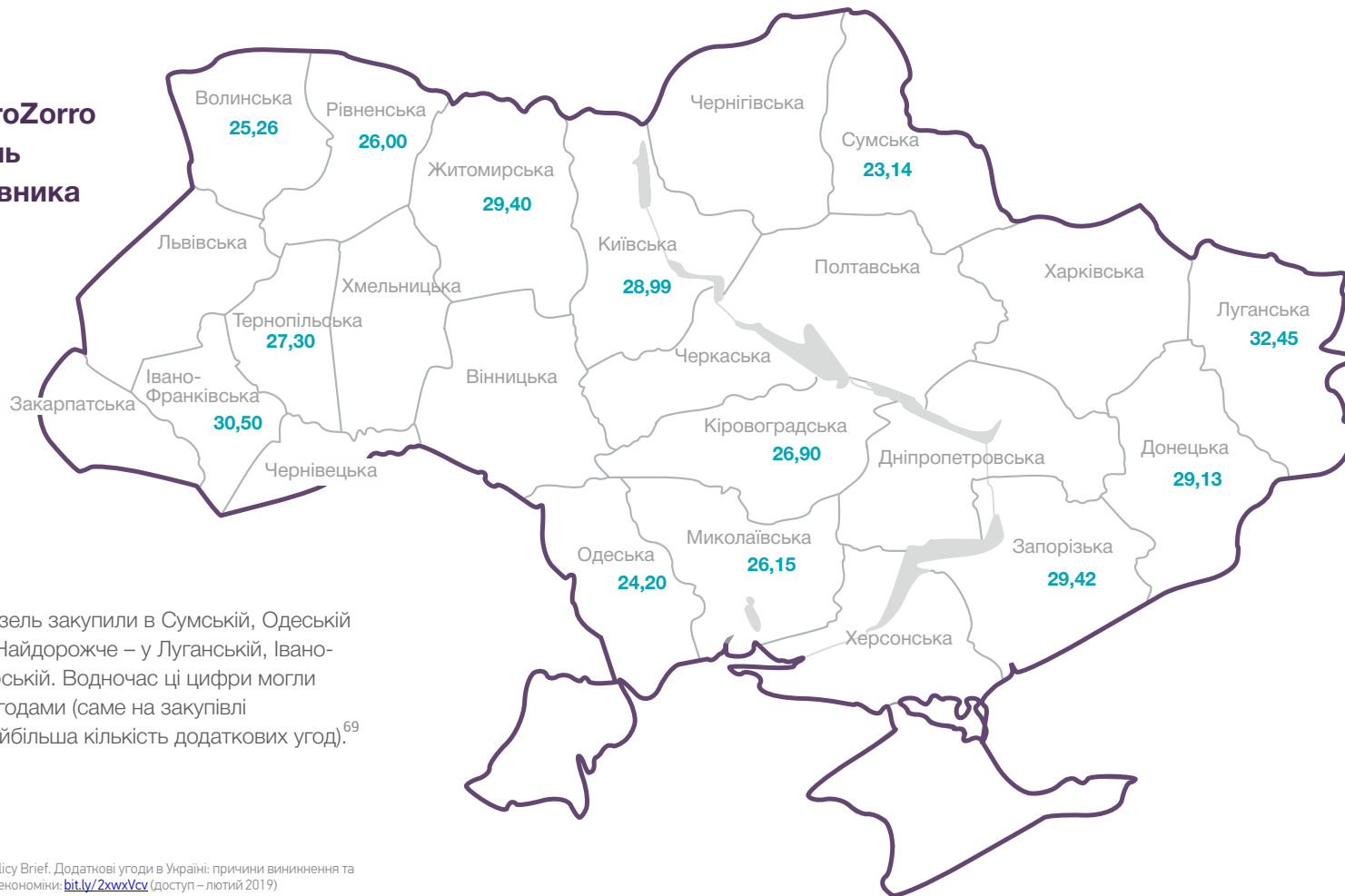

Найменшими середні ціни на зимовий дизель у ProZorro були в березні – 23,27 грн/л. Під кінець року вони піднялися до \approx 27-29 грн/л.

Найменша ціна у 2018 році – 22,63 грн за 1 л зимового дизеля, максимальна – 32,45 грн/л. Середня ціна за рік становила 26,87 грн/л.

Середня ціна в ProZorro на зимовий дизель за регіоном замовника 2018 рік (медіана), грн/л

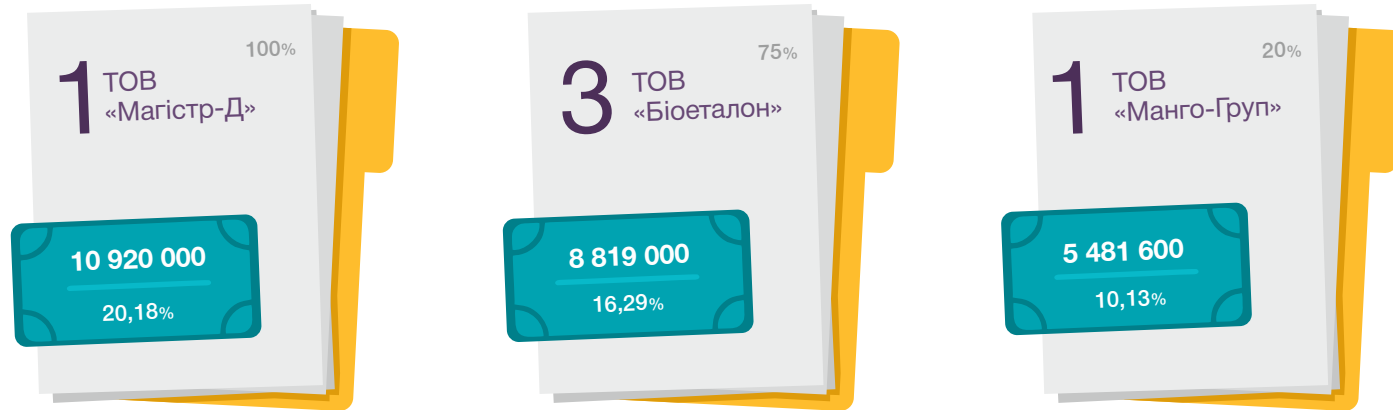

Найдешевше зимовий дизель закупили в Сумській, Одеській та Волинській областях. Найдорожче – у Луганській, Івано-Франківській та Житомирській. Водночас ці цифри могли змінитися додатковими угодами (саме на закупівлі енергоносіїв припадає найбільша кількість додаткових угод).⁶⁹

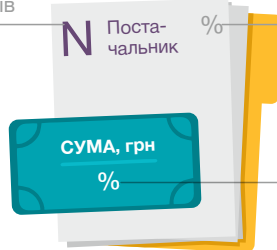
⁶⁹ Наталя Шаповал та Інна Меметова, Policy Brief. Додаткові угоди в Україні: причини виникнення та методи упередження. Київська школа економіки: bit.ly/2xwVcy (доступ – лютий 2019)

Постачальники зимового дизельного пального 2018 рік

К-сть укладених договорів

% перемог у закупівлях дизеля «З»

% від загальної суми

Три постачальники продали майже половину всього зимового дизельного пального в 2018 році.

Загалом за можливість поставити зимовий дизель змагався 41 учасник.

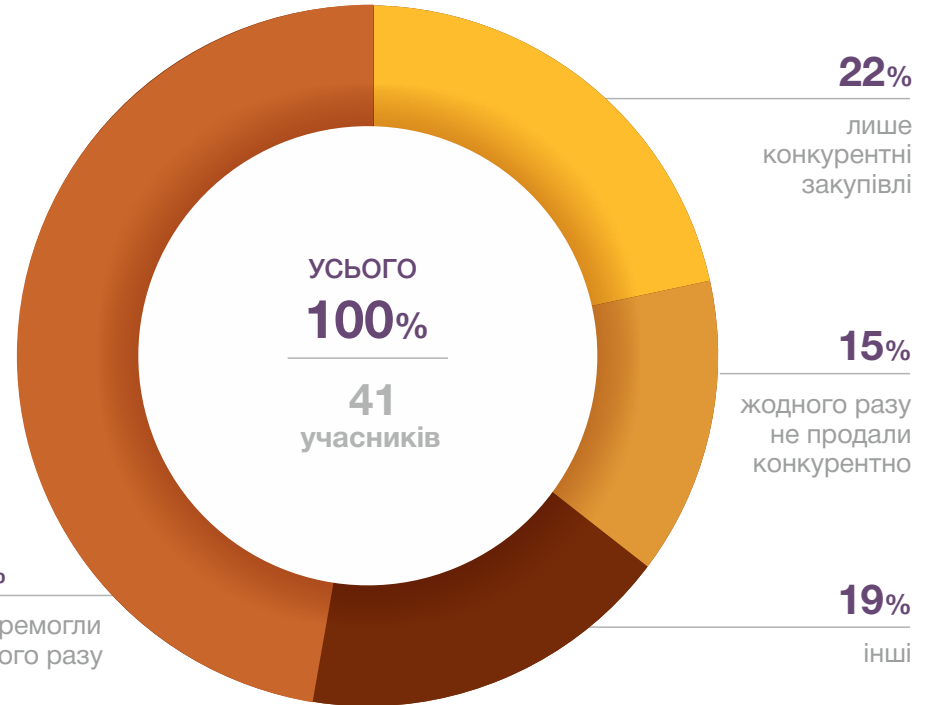

Учасники закупівель зимового дизельного пального та ступінь конкурентності 2018 рік

Шоста частина всіх постачальників жодного разу не взяли участь у конкурентних процедурах. Усього вони підписали договори на 10% від усієї суми закупівель зимового дизельного пального.

Якщо аналізувати регіон організатора та регіон постачальника в неконкурентних закупівлях, то виявиться, що більше половини всіх договорів були укладені із постачальником зі свого регіону.

Майже половина всіх учасників не перемогли жодного разу. 13 з 18 спробували взяти участь у торгах лише один раз, а один – шість разів.

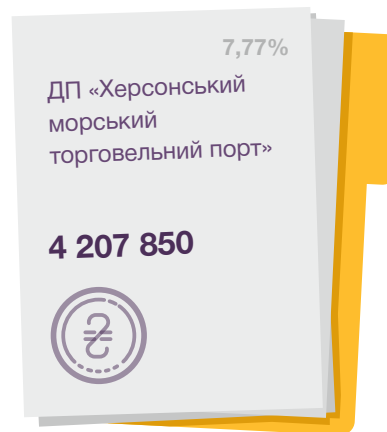

Замовники зимового дизельного пального 2018 рік

Усього за 2018 рік було 25 замовників

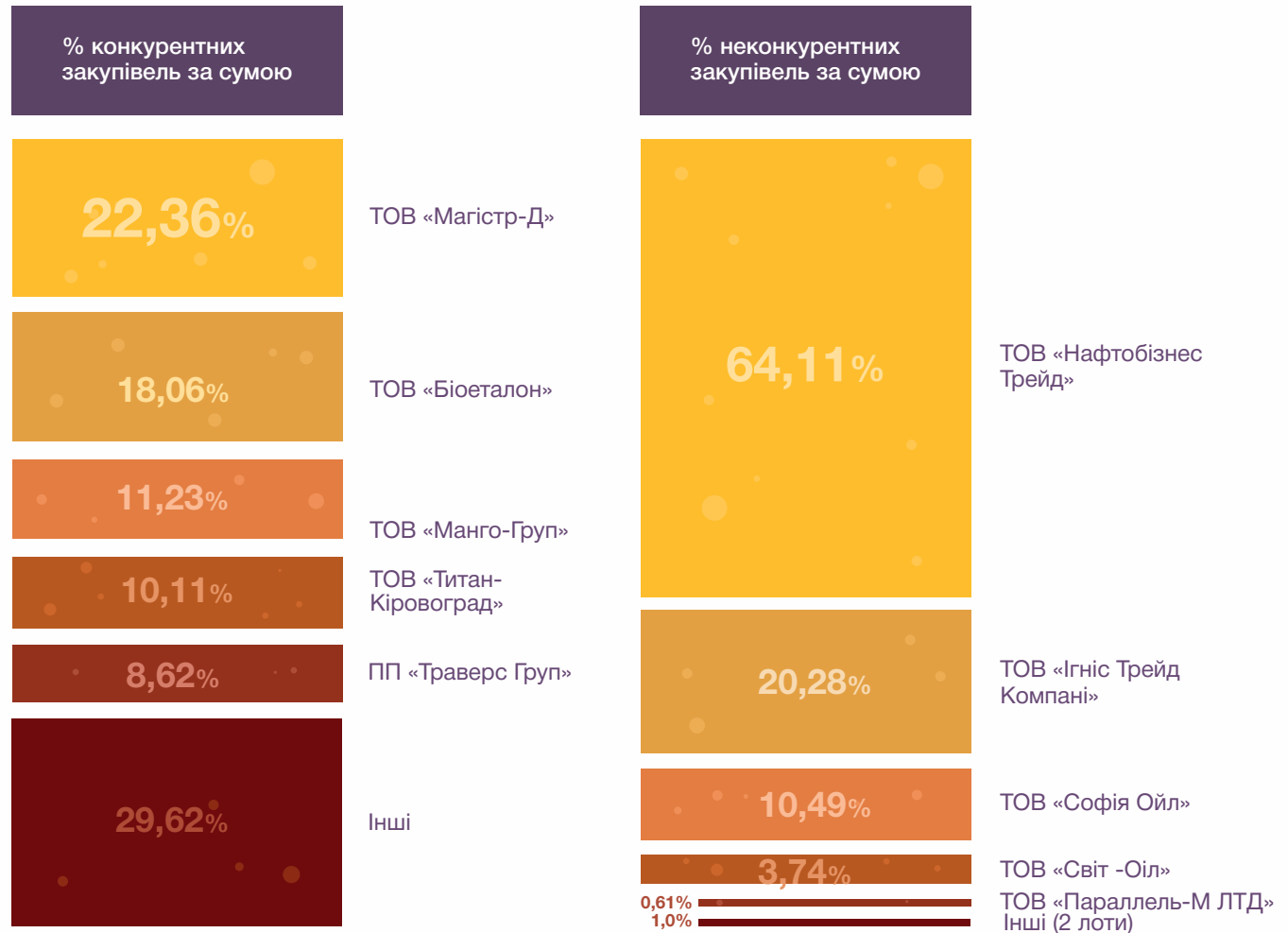
Близько половини всього зимового дизельного пального в 2018 році закупила Державна прикордонна служба України та ДП «Тернопільський облавтодор».

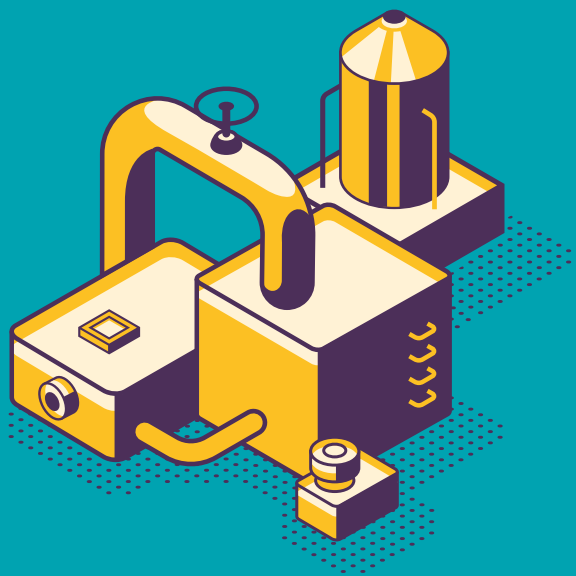

**Конкурентні та
неконкурентні закупівлі
основних постачальників
зимового дизельного
паливного за сумою
2018 рік**

Більшість неконкурентних договорів (усіх договорів) на закупівлі зимового дизеля за сумою отримало ТОВ «Нафтобізнес Трейд».

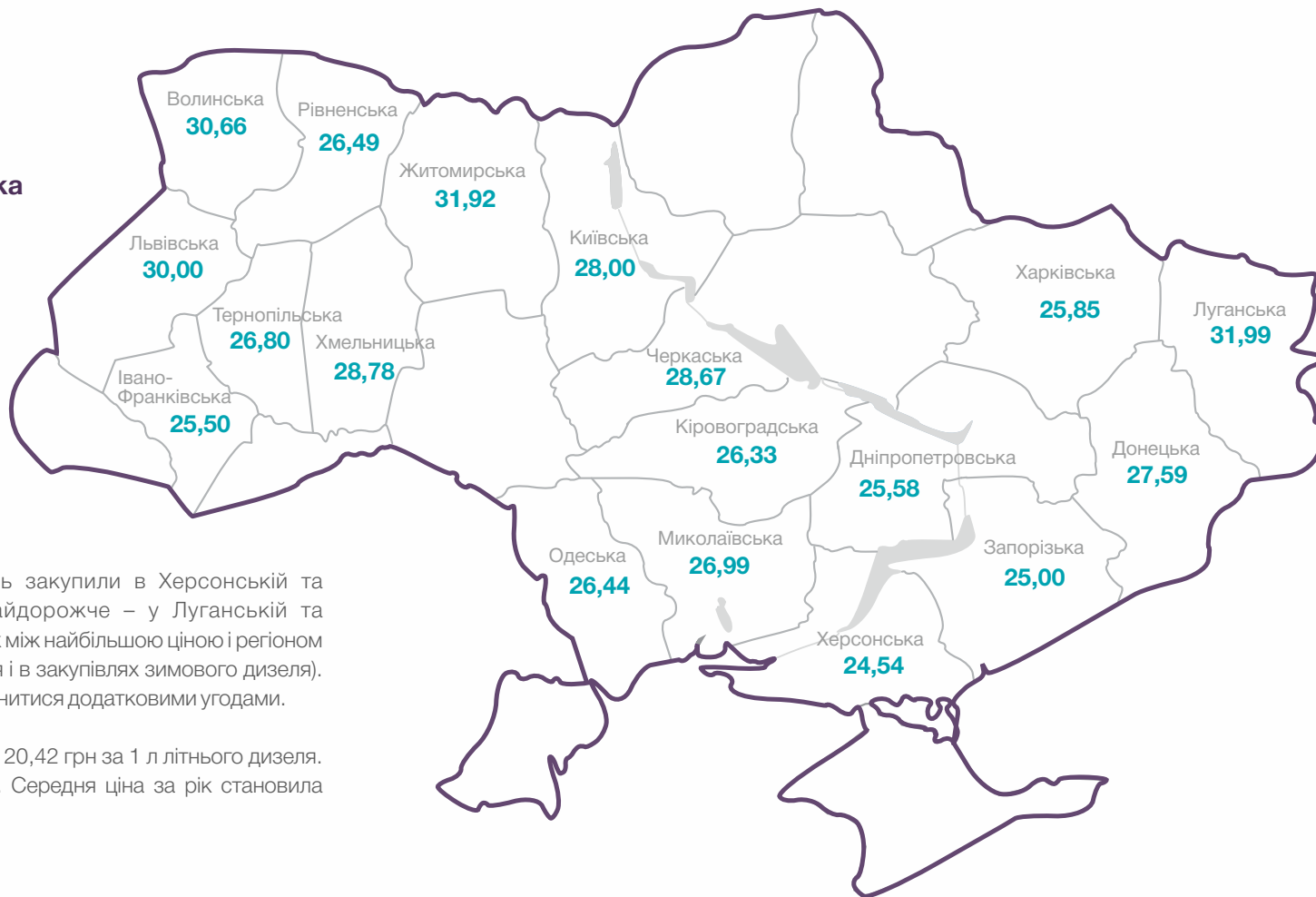
ЗАКУПІВЛІ ЛІТНЬОГО ДИЗЕЛЬНОГО ПАЛЬНОГО

До аналізу закупівлі літнього дизельного пального включені лише незмішані лоти (лоти, де предметом закупівлі є різні марки чи види пального). З огляду на це обмеження до вибірки ввійшли дані про 78 замовників та 146 договорів.

Для розрахунку середніх цін на літнє дизельне пальне були відібрані всі закупівлі, одиницею виміру в яких був літр (62% лотів).

**Середня ціна
в ProZorro
на літній дизель
за регіоном замовника
2018 рік (медіана),
грн/л**

Найдешевше літній дизель закупили в Херсонській та Запорізькій областях. Найдорожче – у Луганській та Житомирській (такий зв'язок між найбільшою ціною і регіоном замовника прослідковується і в закупівлях зимового дизеля). Водночас ці цифри могли змінитися додатковими угодами.

Найменша ціна в 2018 році – 20,42 грн за 1 л літнього дизеля. Максимальна – 33,45 грн/л. Середня ціна за рік становила 27,25 грн/л.

Учасники закупівель літнього дизельного пального та ступінь конкурентності 2018 рік

42 постачальники, з якими уклали договори, жодного разу не взяли участь у конкурентних процедурах та підписали договори на 20,5 млн грн (2% від усієї суми закупівель літнього дизеля).

Аналіз регіону організатора та регіону постачальника в неконкурентних закупівлях виявив, що 51 з 67 договорів (76%) укладено з постачальником зі свого регіону.

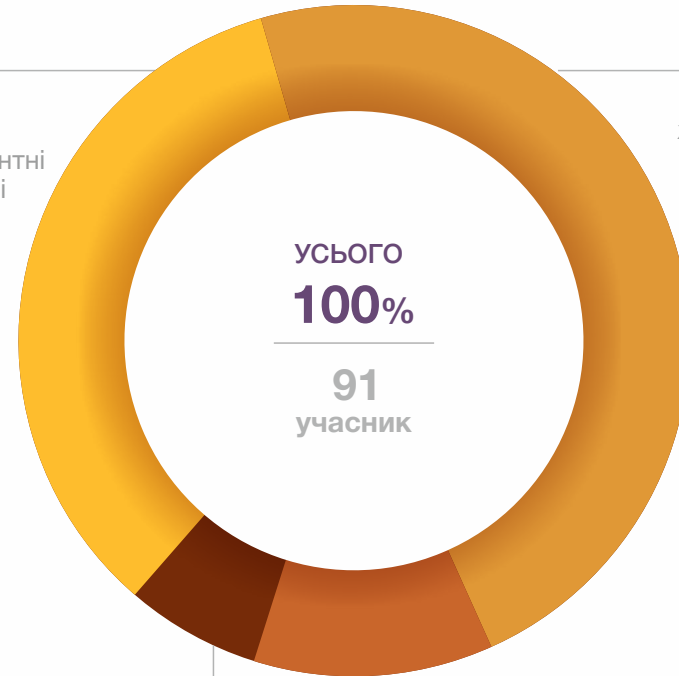
15% учасників не перемогли жодного разу. Більшість з них (12 з 14) спробували взяти участь у торгах лише один раз.

31%

28
лише конкурентні закупівлі

46%

42
жодного разу не продали конкурентно

УСЬОГО
100%

91
учасник

8%

7
інші

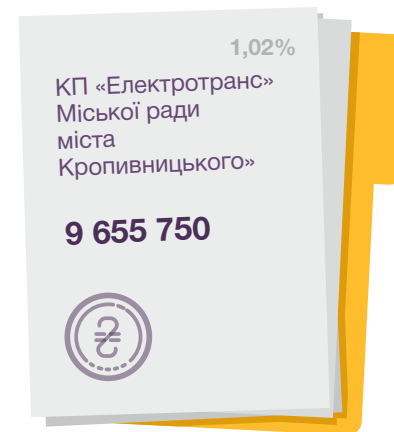
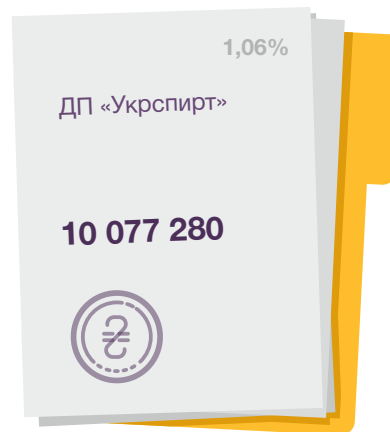
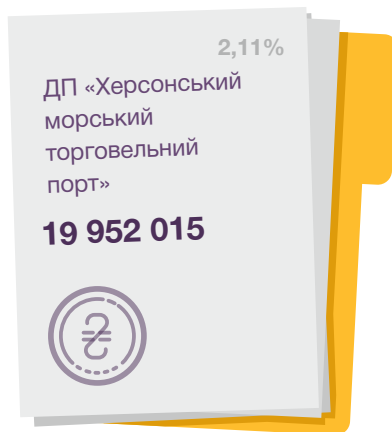
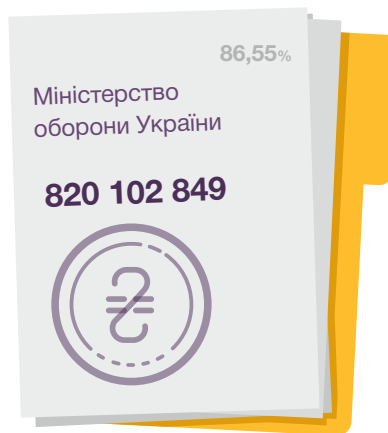
15%

14
не перемогли жодного разу

Замовники літнього дизельного пального 2018 рік

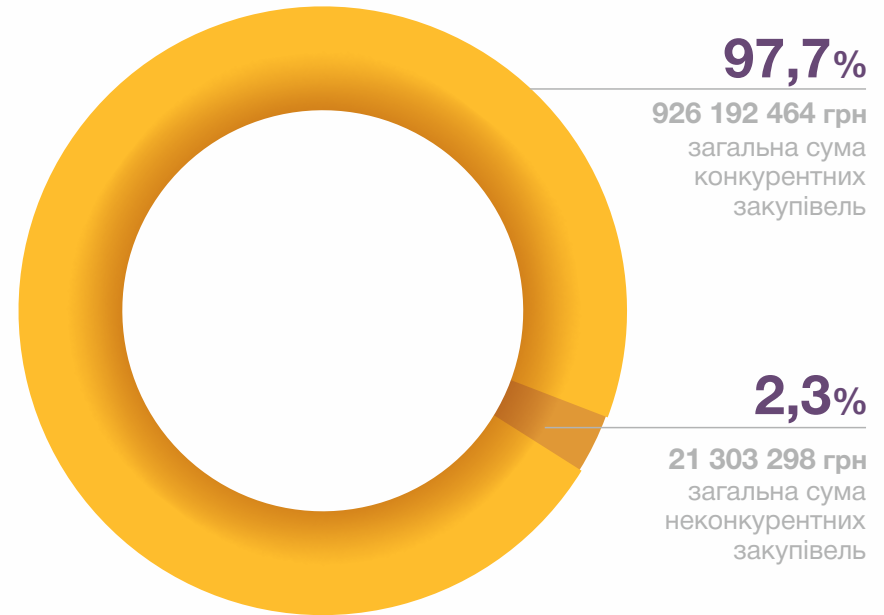
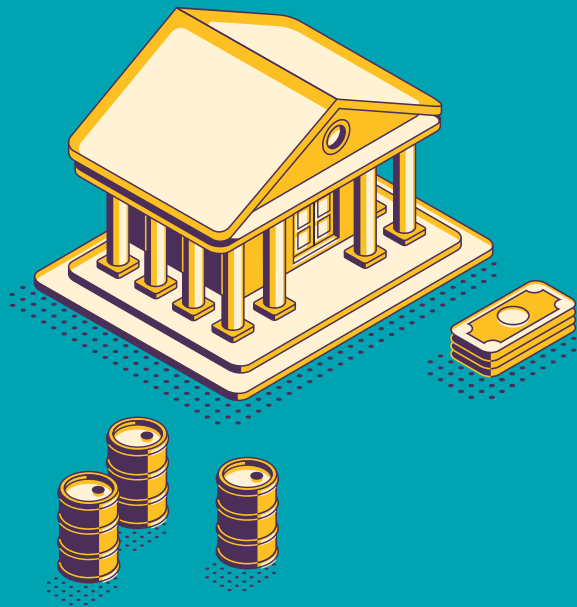
Усього за 2018 рік було 78 замовників

Найбільшим замовником літнього дизеля у 2018 році було Міністерство оборони України, яке підписало 87% усіх контрактів за сумою.

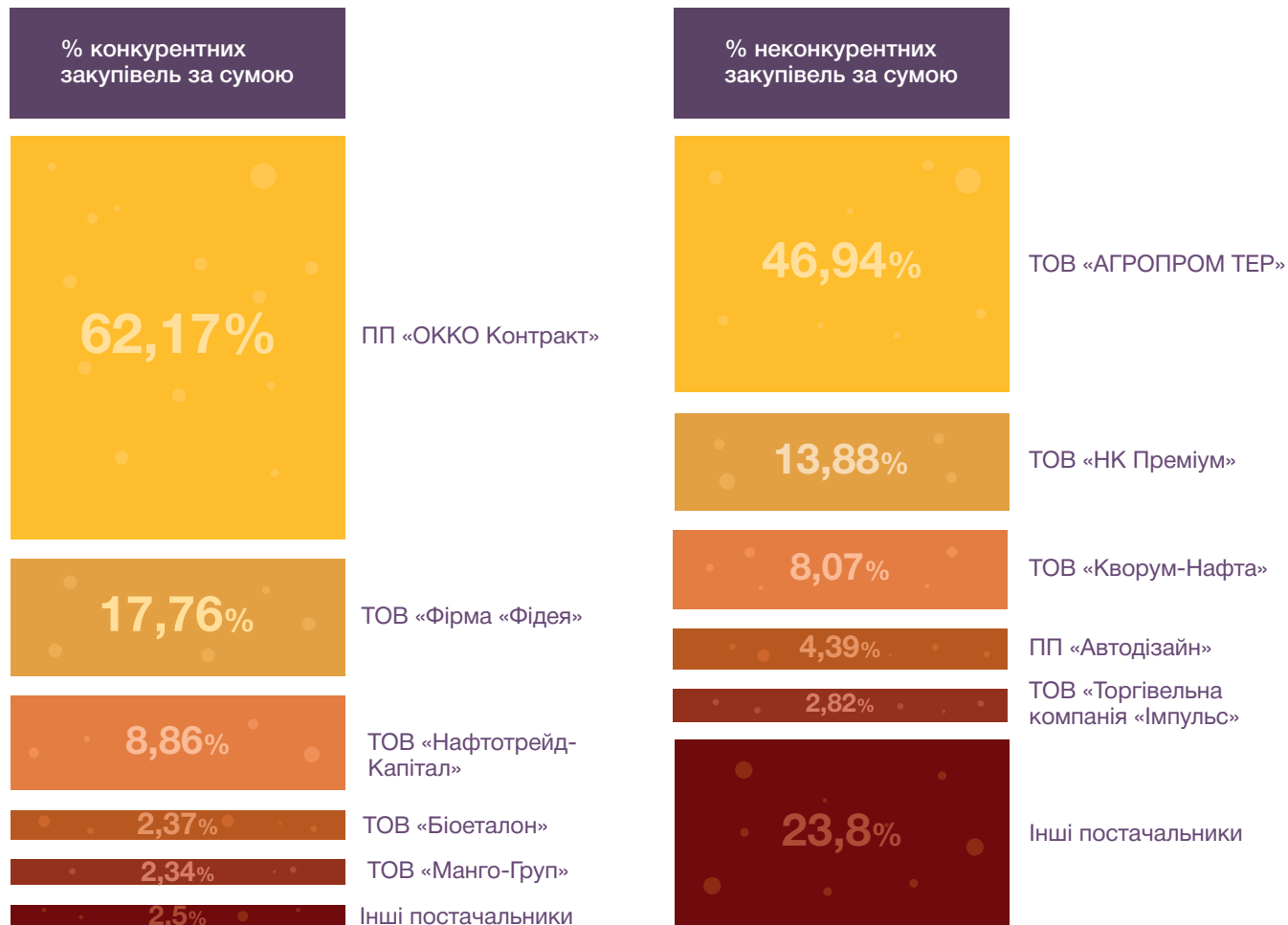
**Конкурентні та неконкурентні закупівлі
літнього дизельного пального
2018 рік**

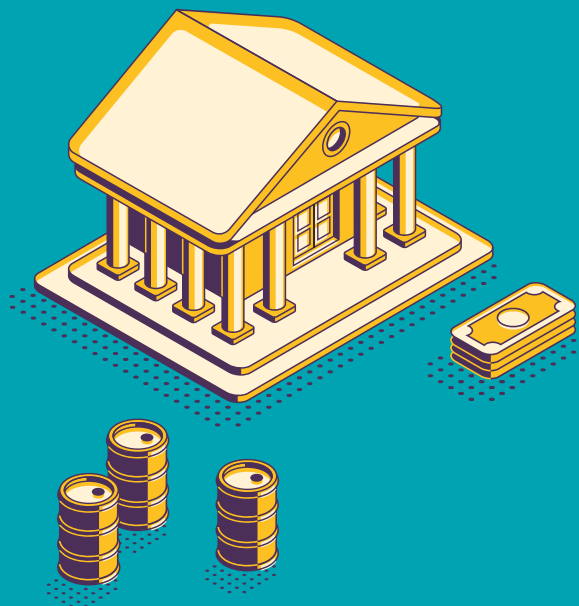

Конкурентні та неконкурентні закупівлі основних постачальників літнього дизельного пального за сумою 2018 рік

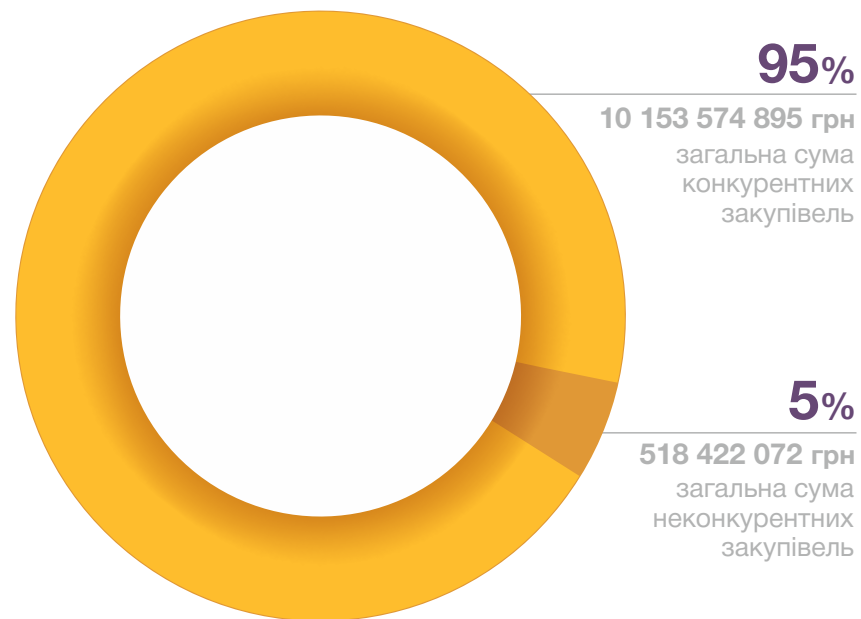
Дві третини конкурентних закупівель літнього дизеля виграло ПП «ОККО Контракт», а ТОВ «АГРОПРОМ ТЕР» підписало майже половину всіх неконкурентних договорів.

КОНКУРЕНЦІЯ НА РИНКУ ДИЗЕЛЬНОГО ПАЛЬНОГО

Сума конкурентних та неконкурентних закупівель
2018 рік

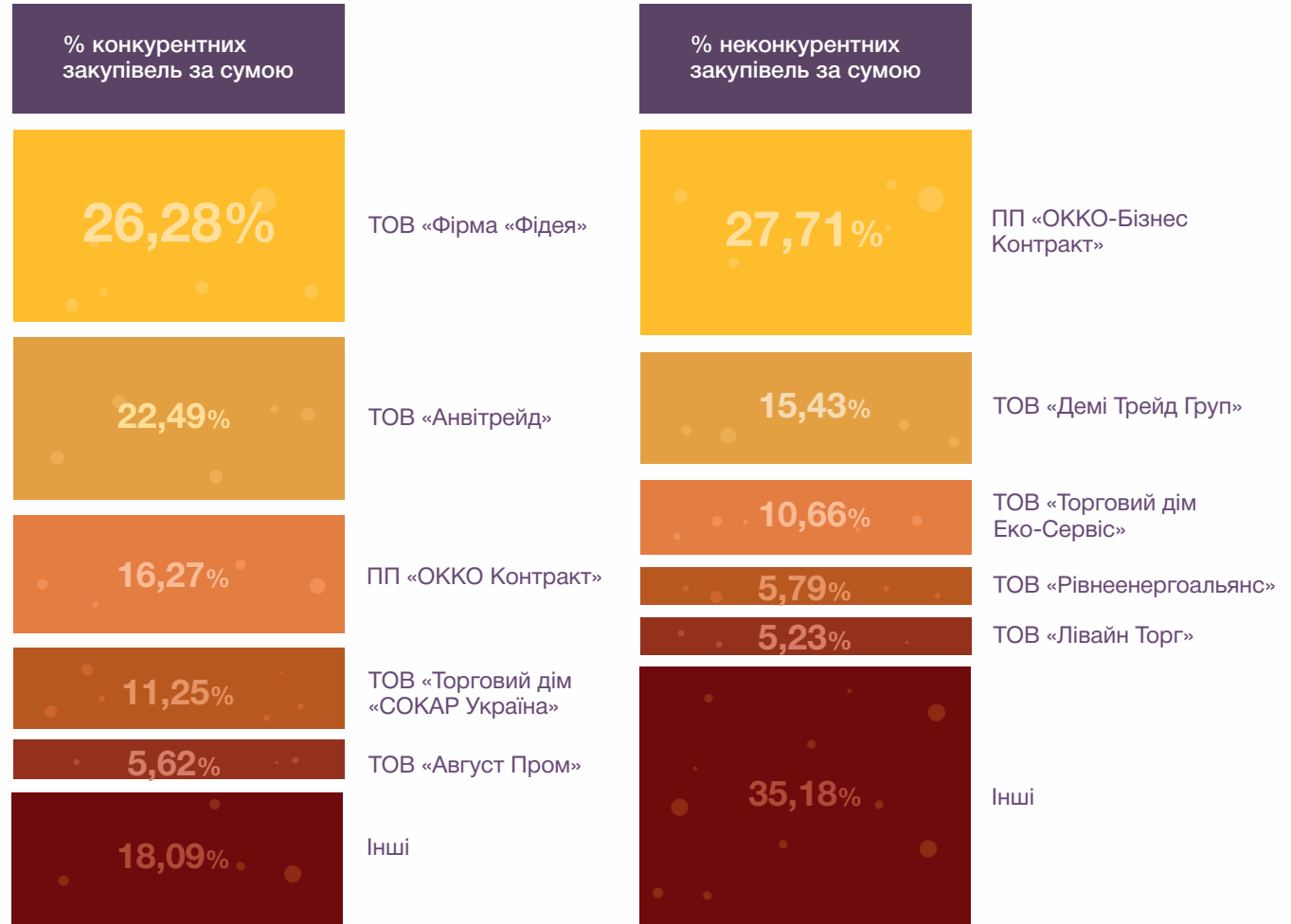
Більшість закупівель дизеля (за сумою) у 2018 році було здійснено через конкурентні процедури.

**Конкурентні та
неконкурентні закупівлі
основних постачальників
дизельного пального
за сумою
2018 рік**

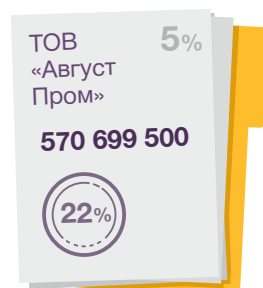
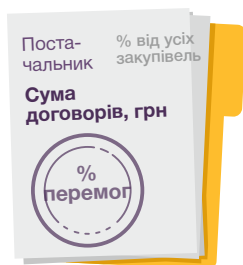
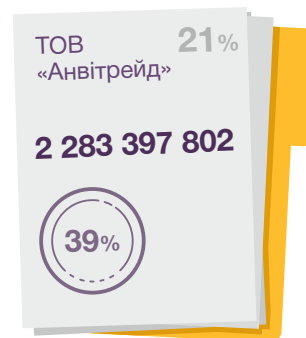
Більшість договорів (за сумою) в межах як конкурентних, так і неконкурентних закупівель уклали з 5 топ-постачальниками.

**Постачальники дизеля,
чия сума укладених договорів
становила понад 2%
від загальної суми
2018 рік**

Топ-постачальники дизеля виграли в середньому 40-50% торгів, у яких беруть участь. У 2018 році вони підписали 62% всіх договорів за сумою.

НЕУСПІШНІ ЗАКУПІВЛІ

Більше половини (61,79%) усіх конкурентних закупівель дизеля в ProZorro за 2018 рік були неуспішними (584 з 945 лотів).

Найпоширенішою причиною неуспішності була недостатня кількість учасників – 500 лотів (85,62%). Ще 84 лоти (14,38%) стали неуспішними через дискваліфікацію щонайменше одного учасника, що унеможливило проведення конкурентної закупівлі.

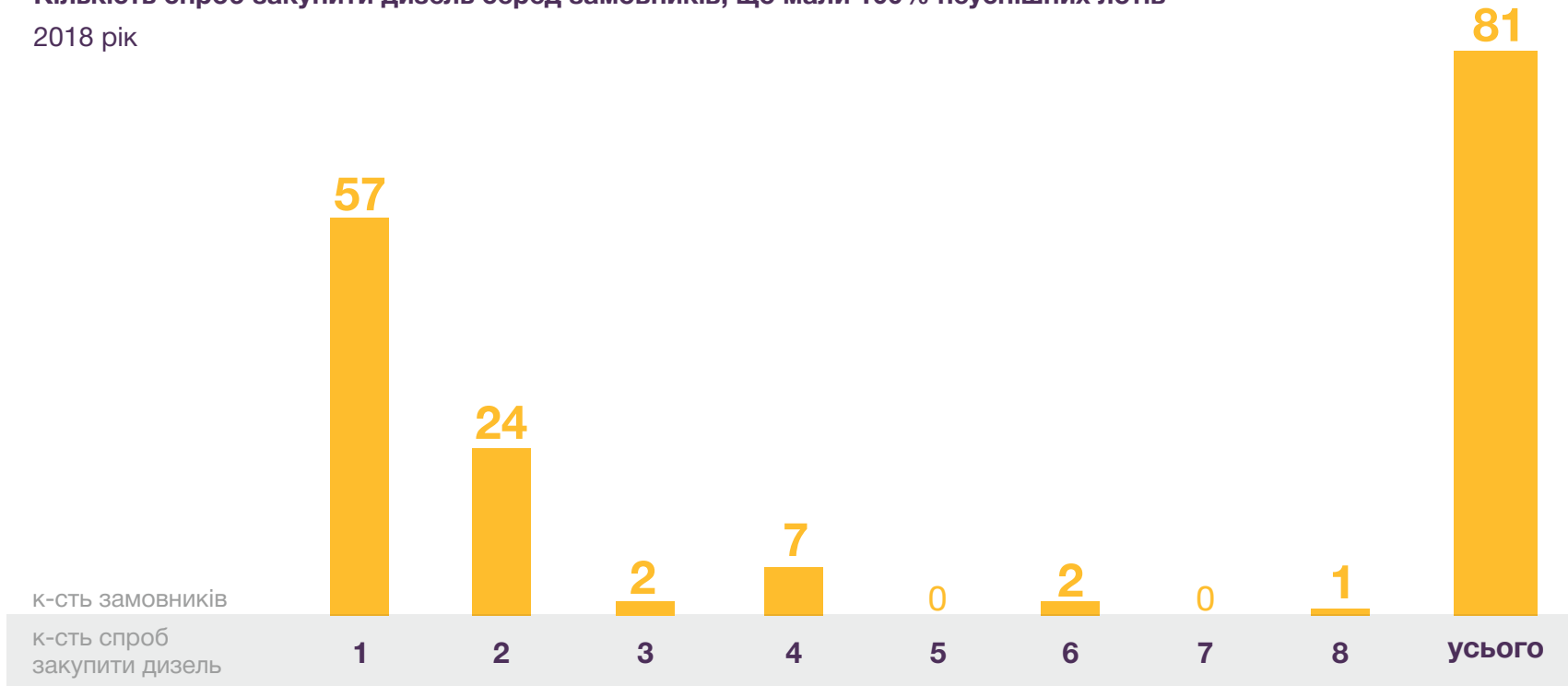

100% закупівель були неспішними для 93 організаторів. Причому 81 з них спробував здійснити закупівлю лише один або

два рази. Натомість КНП «Томашпільська центральна районна лікарня» безуспішно намагалася закупити дизель вісім разів.

Кількість спроб закупити дизель серед замовників, що мали 100% неуспішних лотів 2018 рік

Топ-10 замовників, з найбільшою кількістю неуспішних закупівель

2018 рік

Низка замовників мали велику частку (60% та більше) неуспішних закупівель дизеля. Деяким з них жодного разу не вдалося закупити в ProZorro дизельне паливо у 2018 році.

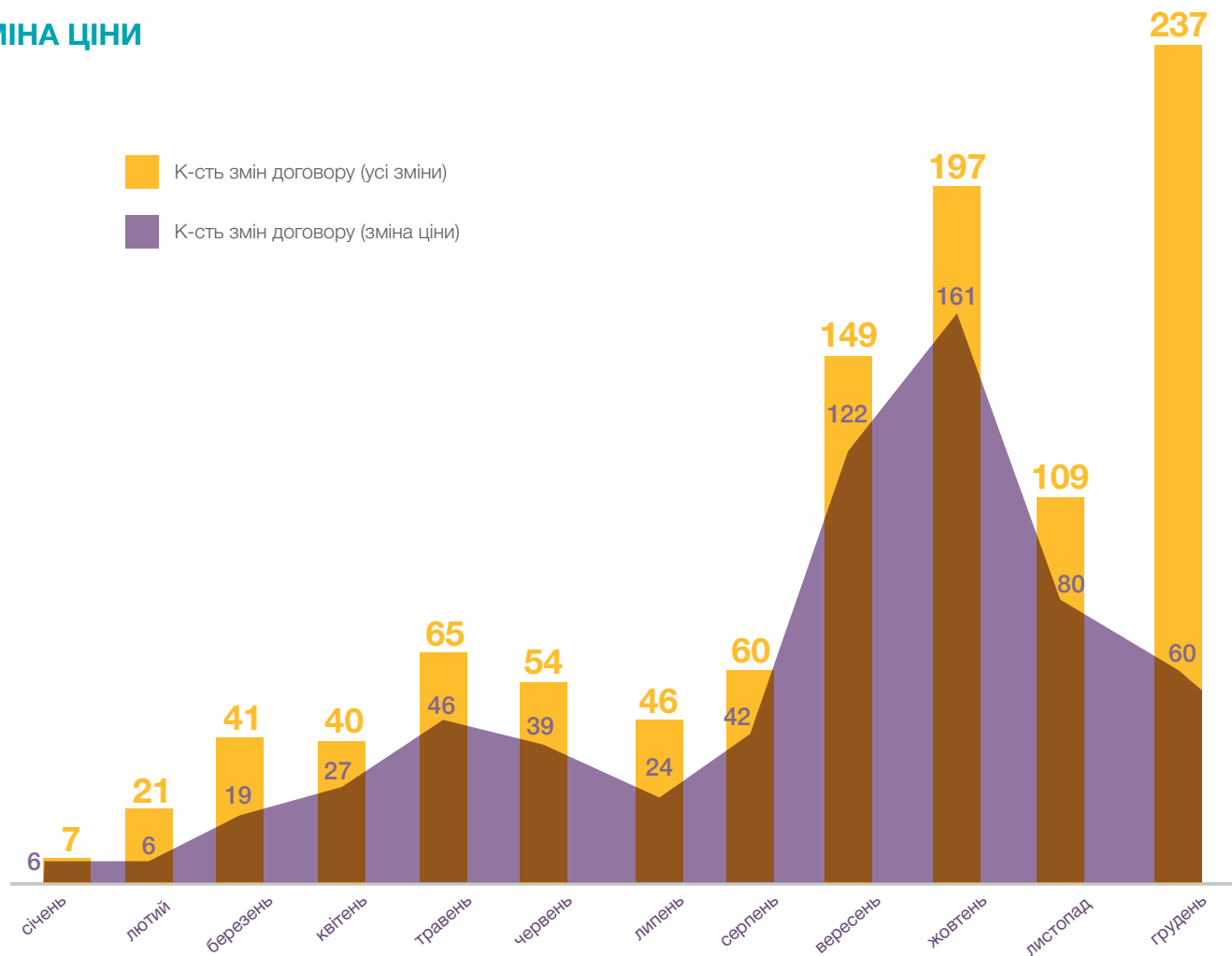

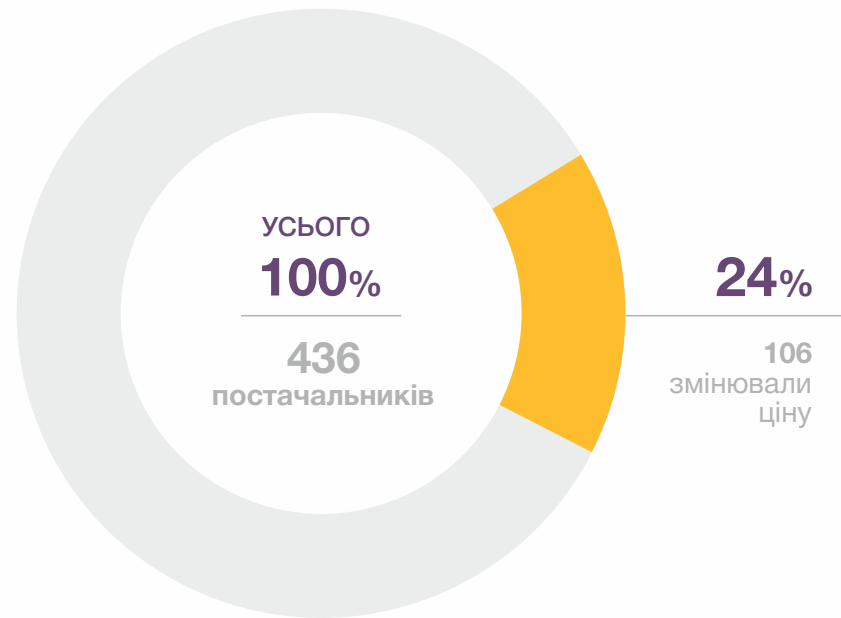
ДОДАТКОВІ УГОДИ ТА ЗМІНА ЦІНИ

Кількість додаткових угод до договорів про закупівлю дизеля 2018 рік

Найбільшу кількість додаткових угод на дизель замовники з постачальниками підписали під кінець року, починаючи з вересня. У більшості місяців додаткові угоди про зміну ціни становили більше половини всіх додаткових угод.

Пік підписання додаткових угод припав на грудень. Проте це один із двох місяців, коли додаткові угоди про зміну ціни становили менше половини від усіх додаткових угод. Це пов'язано з тим, що цього місяця здебільшого підписували додаткові угоди про продовження дії договору (52% всіх додаткових угод у грудні).

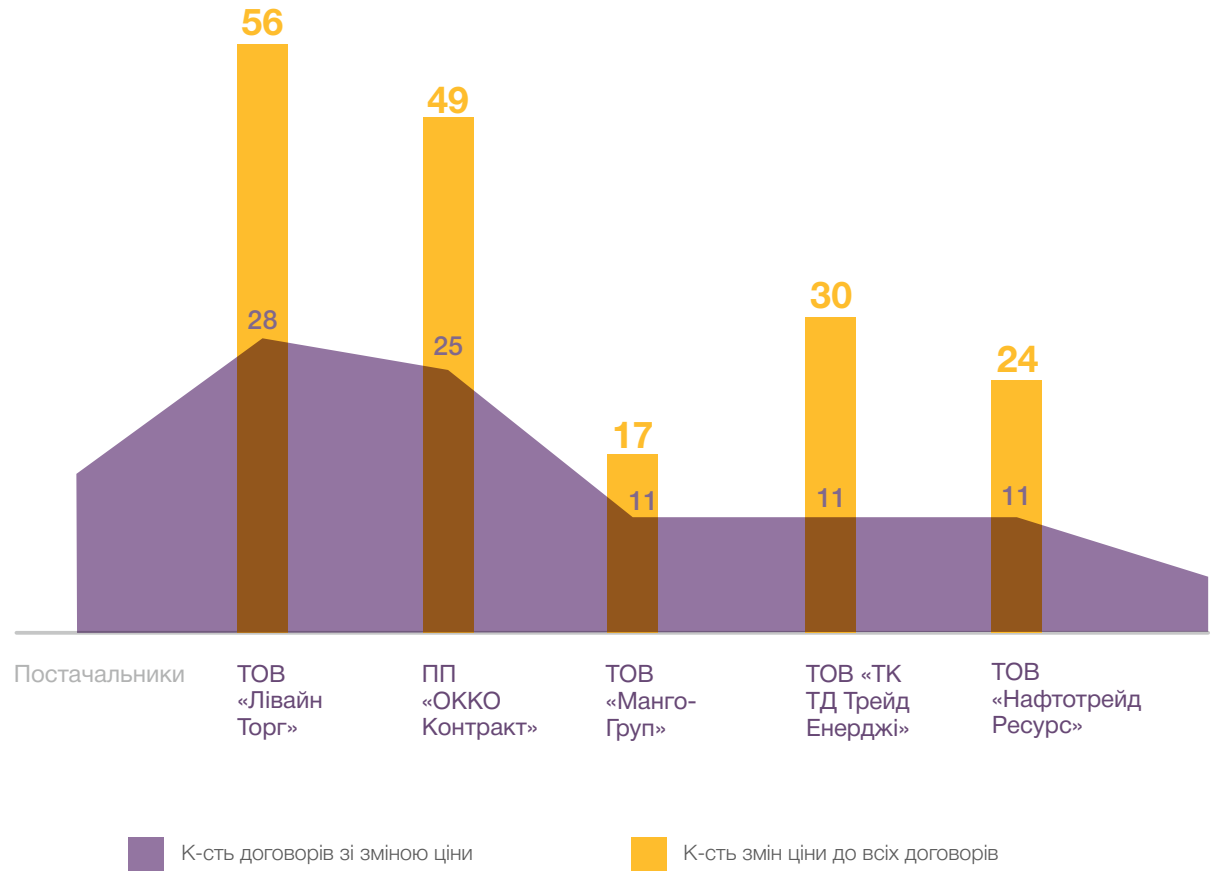
Усього 106 постачальників з 436 (24%) змінювали ціну договору впродовж 2018 року.

Постачальники дизеля з найбільшою кількістю додаткових угод зі зміною ціни 2018 рік

У 2018 році найчастіше змінювало ціну ТОВ «Лівайн Торг»: 56 змін ціни до 28 договорів. Це ж підприємство було лідером за кількістю змін ціни до договорів про постачання бензину.

Водночас наведена статистика відображає дані включно з допорогами. Інформація про внесення змін до допорогових договорів може бути неоприлюднена в системі, що також могло вплинути на результат.

Постачальники дизеля з найбільшою кількістю змін ціни до одного договору 2018 рік

ТОВ «Біоеталон»

ТОВ «Західенергопостач»

ПП «Везувій»

У 2018 році рекордним за кількістю змін ціни до одного договору став договір про постачання дизельного пального Євро5, який уклали ТОВ «Біоеталон» та

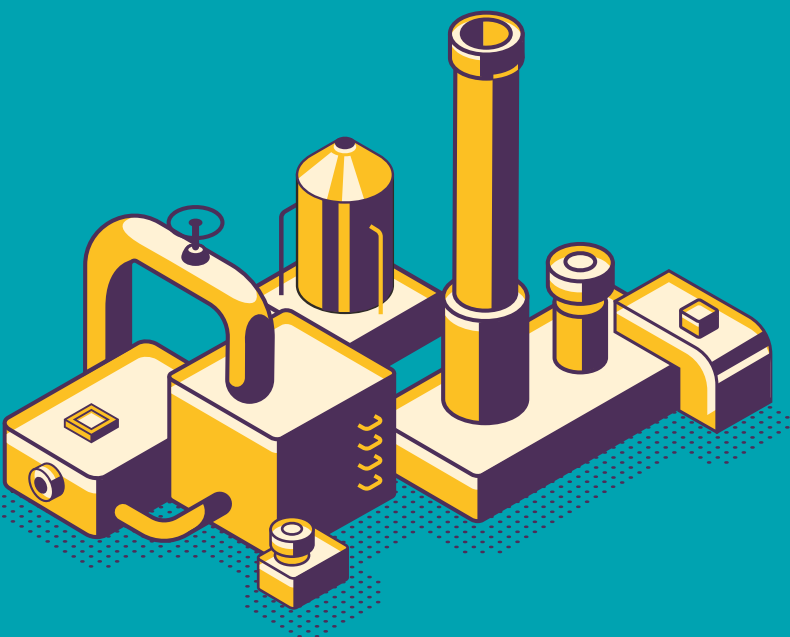
Львівське комунальне автотранспортне підприємство №1. Упродовж року до цього договору було внесено 23 зміни ціни.

⁷⁰ Закупівля дизельного пального Євро5 UA-2018-06-08-001966-a: bit.ly/2SFq9Yr (доступ – лютий 2019)

⁷¹ Закупівля дизельного пального UA-2018-01-03-001383-a: bit.ly/2RZmTCx (доступ – лютий 2019)

⁷² Закупівля дизельного пального UA-2018-01-09-000105-a: bit.ly/2SAGA9j (доступ – лютий 2019)

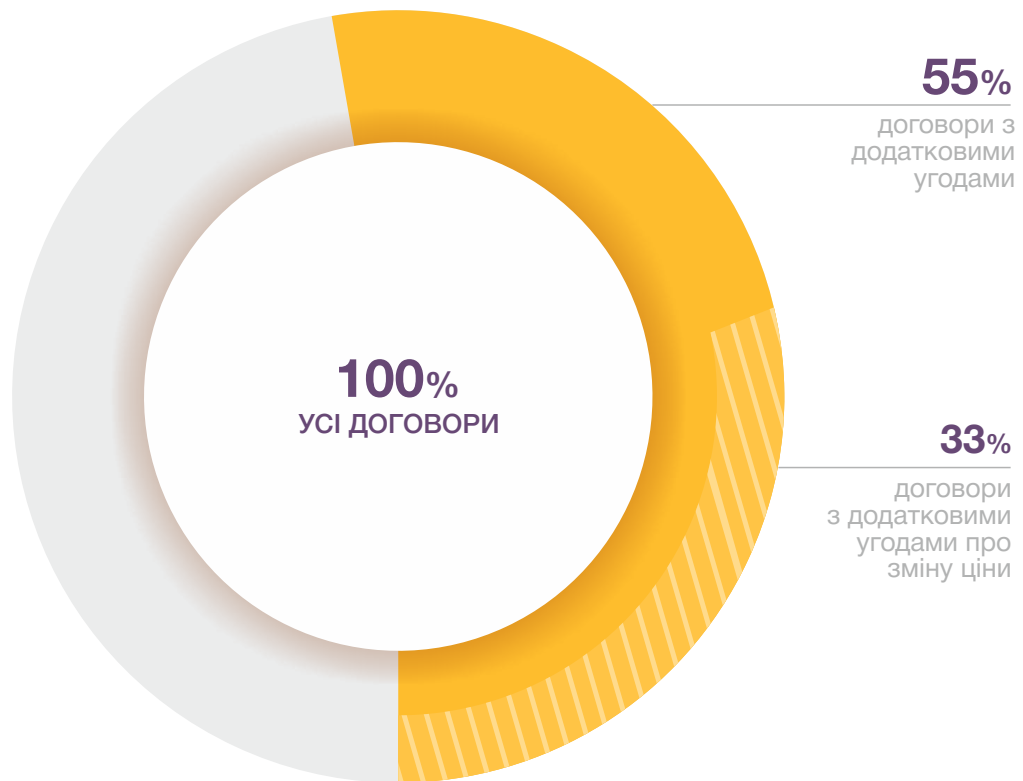

Надалі для аналізу додаткових угод були враховані дані лише про надпорогові закупівлі, оскільки відсутнє зобов'язання оприлюднювати інформацію про внесення змін до договору в межах допорогових закупівель. Водночас більшість закупівель дизеля (за кількістю лотів) відбувалися на допорогах – 74% від загальної кількості лотів.

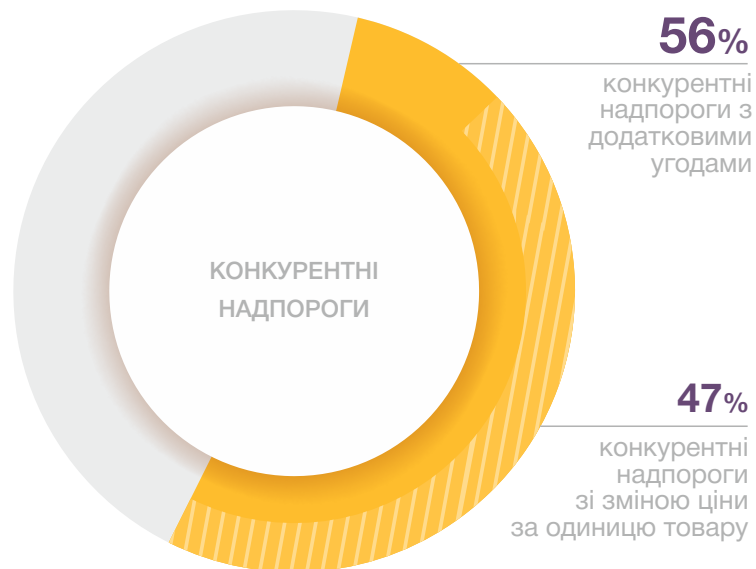
Додаткові угоди у надпорогових договорах 2018 рік

Найбільш розповсюджена причина внесення змін до договору – «Зміна ціни за одиницю товару» (33% всіх додаткових угод).

Додаткові угоди в конкурентних та неконкурентних надпорогових договорах 2018 рік

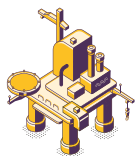
У середньому додаткові угоди підписували до кожного другого надпорогового договору. Близько третини всіх додаткових угод підписали саме для зміни ціни.

Відсоток додаткових угод дещо більший для конкурентних закупівель, проте суттєво від аналогічного показника для неконкурентних договорів не відрізняється. Подібні тенденції наявні і в закупівлях бензину.

Топ-постачальники дизеля та додаткові угоди про зміну ціни

2018 рік

	ТОВ «Фірма «Фідея»	ТОВ «Анвітрейд»	ПП «ОККО Контракт»	ТОВ «Торговий дім «СОКАР Україна»	ТОВ «Август Пром»	ТОВ «Біоеталон»
К-сть договорів зі зміною ціни	5	7	15	3	0	2
Мінімальна к-сть днів до зміни ціни	2	2	1	0	—	5
Максимальна к-сть днів до зміни ціни	56	147	288	45	—	9
Середня к-сть днів до першої зміни ціни (медіана)	33	21	35	3	—	7

Більшість топ-постачальників дизеля використовували механізм додаткових угод, проте з різною частотою вони підписували додаткові угоди саме про зміну ціни. Так, наприклад, 100% додаткових угод до семи договорів ТОВ «Анвітрейд» стосувалися зміни ціни, тоді як ТОВ «Август Пром» у 2018 році жодного разу не підписало додаткові угоди з цієї причини.

одна з них від початку не мали намір виконувати договір на умовах, на яких його було підписано.

Так, наприклад, минало в середньому лише сім днів з моменту укладання договору, коли ТОВ «Біоеталон» та замовник підписували додаткові угоди про зміну ціни. Для ТОВ «Торговий дім «СОКАР Україна» відповідний показник становив три дні.

Важливим також є розгляд кількості днів до підписання перших змін до договорів. Швидке підписання додаткових угод може свідчити про те, що обидві сторони або

Для всіх договорів на постачання дизеля у 2018 році цей показник у середньому сягав 27 днів.

Динаміка укладання додаткових угод про зміну ціни

2018 рік, %

На основі даних про всі надпорогові закупівлі,
у яких наявні додаткові угоди про зміну ціни

Половину всіх додаткових угод у 2018 році постачальники підписали в перший місяць після укладання договору. Причому на перший тиждень першого місяця припало майже 30% усіх додаткових угод про зміну ціни:

- тиждень 1 – 29,26%
- тиждень 2 – 9,17%
- тиждень 3 – 6,11%
- тиждень 4 – 9,17%

ВИСНОВКИ

БЕНЗИН

Найбільше в 2018 році в ProZorro закупували марки бензину **A-92** та **A-95** (≈92% від усього бензину за сумою).

У 2018 році дев'ять замовників здійснили на 627 тис. грн закупівлі забороненого в обігу бензину **A-80**, який не відповідає екологічному стандарту Євро5.

Майже 94% договорів про купівлю всіх марок бензину були укладені в межах допорогових закупівель. Таким чином, через менші обсяги закупленого бензину ціна за 1 л могла бути менш вигідною, ніж при закупівлі більших обсягів.

Ціни

Ціни на бензин переважно ринкові: у середньому за рік 27,96 грн/л на А-92 та 28,50 грн/л на А-95.

У розрізі областей прослідковувалася тенденція до більших цін на бензин у Луганській області та менших у Чернігівській. У Луганській області А-95 у середньому був дорожчий на 2,13 грн/л порівняно з Чернігівською, а бензин марки А-92 – на 2,70 грн/л.

У 2018 році найвищими ціни на бензин були в жовтні та листопаді. Для А-95 у цей період вони сягали 30,59-31,50 грн/л, для А-92 – 29,99-30,55 грн/л.

Найнижчими в 2018 році ціни на бензин були навесні та влітку: 27,50-27,59 грн/л на А-95 (у березні-квітні) та ≈ 27,00 грн/л на А-92 (у березні-серпні).

Застосування конкурентних закупівель дозволило зекономити на момент підписання договору на 1 л бензину марки А-95 від 0,50 до 3,00 грн залежно від місяця. Що ближче до кінця року, то меншою ставала різниця в ціні між конкурентними і неконкурентними закупівлями.

Різниця в ціні між конкурентними та неконкурентними закупівлями А-92 виявилася значно меншою – від 0,07 до 1,15 грн за 1 л протягом року. У вересні 2018 року, навпаки, середня ціна в конкурентних закупівлях була на 0,40 грн вищою за середню ціну в неконкурентних закупівлях.

Постачальники А-95 та А-92

76% усіх коштів на бензин А-95 у 2018 році отримали три найбільші постачальники – ПП «ОККО Контракт», ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» та ТОВ «Лівайн Торг». Вони підписали 47% усіх договорів.

Ці ж постачальники разом з трьома іншими – ТОВ «Манго-Груп», ТОВ «Техойл НК» та ТОВ «Глобал Сейл» – отримали 77% усіх коштів на бензин А-92. Ушістьох вони підписали 38% усіх договорів.

Ціни серед топ-постачальників були різними. Двоє з них, ПП «ОККО Контракт» та ТОВ «Лівайн Торг», продавали бензин за цінами здебільшого меншими, ніж середні в ProZorro (на ≈ 0,50 грн/л дешевше А-95 та на 0,72-0,46 грн./л – А-92).

Третій топ-постачальник, ТОВ «Нафтотрейд Ресурс», зазвичай продавав бензин за вищими цінами: на 2,29 грн/л дорожче від середньої ціни А-95 та на 1,01 грн/л – А-92. У ПП «ОККО Контракт» та ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» вартість 1 л бензину А-95 у конкурентних закупівлях зазвичай була меншою, ніж у неконкурентних. Різниця в ціні на А-95 для ПП «ОККО Контракт» становила від 0,89 до 3 грн/л, а для ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» – від 2,08 до 5,12 грн/л.

70% закупівель ПП «ОККО Контракт» були конкурентними, тобто компанія підписала більшу частину договорів за меншими цінами. У випадку ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» навпаки – 73% закупівель були неконкурентними, отже, більшість договорів підписано за вищими цінами.

Вартість 1 л бензину А-92 в конкурентних закупівлях топ-постачальників також була меншою, ніж у неконкурентних. Різниця в ціні для ПП «ОККО Контракт» становила від 1,01 до 2,25 грн/л, для ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» – від 0,16 до 3,70 грн/л.

69% закупівель ПП «ОККО Контракт» були конкурентними, тобто компанія підписала більшу частину договорів за меншими цінами. У випадку ТОВ «Нафтотрейд Ресурс» навпаки – 62% закупівель були неконкурентними, отже, більшість договорів підписано за вищими цінами.

Ціни на А-95 та А-92 третього топ-постачальника, ТОВ «Лівайн Торг», суттєво не різнилися як у межах конкурентних, так і неконкурентних закупівель.

Близько 40-50% усіх конкурентних закупівель для топ-постачальників завершилися перемогою.

Майже половина зі всіх учасників узяла участь лише в неконкурентних закупівлях. У 76% випадків усіх неконкурентних закупівель замовники купували бензин у постачальників зі своєї області.

Замовники

Близько 63% усього бензину в ProZorro закупували в Києві та Київській області. Двома найбільшими замовниками пального в 2018 році були Міністерство оборони України та Національна поліція України. Вони закупили за сумою 50% усього бензину в ProZorro.

Конкуrentність

90% коштів на бензин в ProZorro замовники витратили в конкурентних закупівлях.

Проте за кількістю лотів більшість закупівель бензину у 2018 році становили неконкурентні закупівлі (60%).

За неконкурентними процедурами бензин купували дорожче, ніж коли проводили конкурентні торги.

Найчастіше конкурентні процедури проводили на початку року. У цей період вони становили до 60% від усіх процедур. Найрідше – у грудні. У цей місяць конкурентні процедури становили лише 13% від усіх закупівель.

Неуспішні закупівлі

26,6% усіх конкурентних закупівель бензину в 2018 році були неуспішними. Більшість з них не відбулися через недостатню кількість учасників.

Для 119 замовників (3% від усіх) неуспішними були 100% закупівель бензину.

Додаткові угоди

У більшості місяців додаткові угоди про зміну ціни становили 25-50% усіх укладених додаткових угод.

До кожного другого надпорогового договору про закупівлю бензину підписано додаткові угоди. Додаткову угоду про зміну ціни – до кожного третього (аналогічний показник змін ціни по Україні вдвічі менший – 14%).

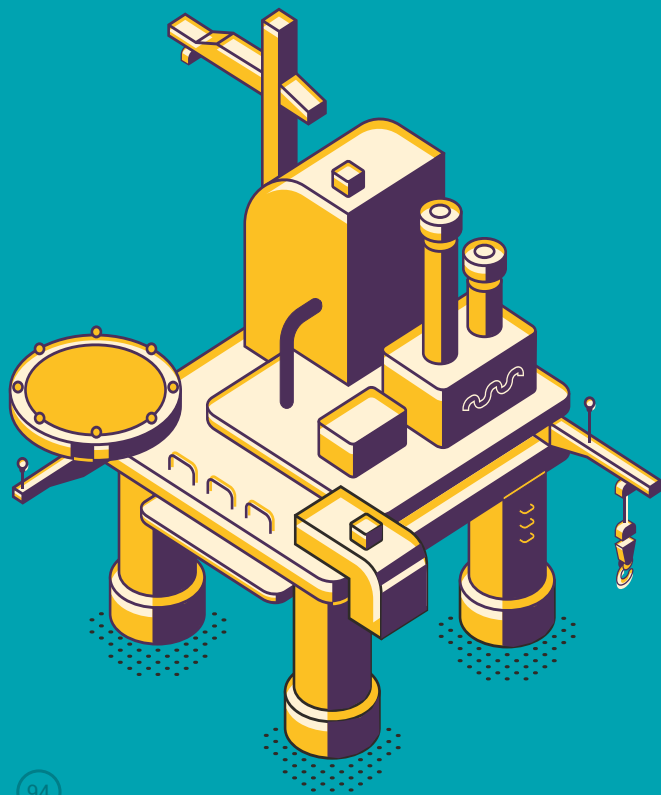
Частота підписання додаткових угод до надпорогових договорів не залежала від того, процедура закупівлі була конкурентною чи ні.

У половині випадків ціну надпорогового договору змінювали в перший же місяць.

Усього 15% постачальників змінювали в ProZorro ціну договору впродовж 2018 року. У 2018 році найчастіше змінювало ціну ТОВ «Лівайн Торг». Воно внесло 191 зміну ціни до 102 договорів.

ТОВ «Лівайн Торг» також уклало з Комунальним житловим ремонтно-експлуатаційним підприємством – 1 рекордний за кількістю змін ціни договір. Усього було внесено 12 змін ціни, внаслідок чого ціну було піднято з 14,94 до 29,00 грн/л.

ДИЗЕЛЬ

За 2018 рік на дизель у ProZorro витратили в чотири рази більше коштів, ніж на бензин.

Понад 75% договорів про купівлю всіх марок дизеля були укладені в межах допорогових закупівель.

Ціни

У 2018 році найменшими ціни на дизель були в межах конкурентних надпорогових закупівель. У конкурентних допорогах, навпаки, ціна була найбільшою.

Один літр зимового дизеля у 2018 році купували в середньому за 26,87 грн, а літнього – 27,25 грн.

Постачальники

Топ-3 постачальників – ТОВ «Фідея», ТОВ «Анвітрейд» та ПП «ОККО Контракт» – підписали договори на 62% від усієї суми і виграли приблизно в кожній другій закупівлі, у якій брали участь.

Замовники

Більше половини дизеля в ProZorro у 2018 році закупило АТ «Укрзалізниця». Ще п'яту частину придбало Міністерство оборони України.

Конкурентність

У більшості випадків дизельне паливо у 2018 році закуповували неконкурентно (62% всіх закупівель). Це може бути пов'язано з тим, що 62% всіх конкурентних закупівель дизеля в ProZorro за 2018 рік були неуспішними.

Неуспішні закупівлі

Більше половини всіх закупівель дизеля в ProZorro за 2018 рік були неуспішними.

Для 93 замовників (8% від усіх) неуспішними були 100% закупівель дизеля.

Додаткові угоди

Найбільшу кількість додаткових угод на дизель замовники з постачальниками підписали у вересні-грудні.

У більшості місяців додаткові угоди зі зміною ціни становлять більше половини всіх додаткових угод. Але в грудні ця тенденція змінилася, і найбільш широко застосованими стали додаткові угоди про продовження дії договору.

У середньому додаткові угоди підписали до кожного другого надпорогового договору. Близько третини всіх додаткових угод уклали для зміни ціни (аналогічний показник змін ціни по Україні вдвічі менший – 14%).

Половину всіх додаткових угод у 2018 році постачальники підписали у перший місяць після підписання договору. Причому на перший тиждень припав 31% від усіх додаткових угод про зміну ціни за весь рік.

Усього 24% постачальників змінювали в ProZorro ціну договору впродовж 2018 року.

У 2018 році найчастіше змінювало ціну ТОВ «Лівайн Торг». Воно внесло 56 змін ціни до 28 договорів. Це ж підприємство було лідером за кількістю змін ціни до договорів про постачання бензину.

ТОВ «Біоеталон» та Львівське комунальне автотранспортне підприємство №1 уклали рекордний за кількістю змін ціни договір. Усього було внесено 23 зміни ціни.

Transparency International Україна
вул. Січових Стрільців, 37-41, 5 поверх
м. Київ, Україна, 04053
тел.: +38 044 360 52 42
веб-сайт: ti-ukraine.org
e-mail: office@ti-ukraine.org